

Univerzita Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta

Katedra mezinárodních rozvojových studií

Přírodovědecká
fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

Migrační trendy a dopady na rozvoj v severní Africe

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Ing. Mgr. Jaromír Harmáček, Ph.D.

Vypracovala:

Bc. Eliška Bittnerová

Olomouc 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Migrační trendy a dopady na rozvoj v severní Africe“ vypracovala samostatně pod vedením pana Ing. Mgr. Jaromíra Harmáčka, Ph.D., a uvedla jsem v seznamu literatury všechny literární a odborné zdroje.

V Olomouci dne 15. 12. 2016

.....

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu mé diplomové práce panu Ing. Mgr. Jaromíru Harmáčkovi, Ph.D., za vedení práce, cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eliška BITTNEROVÁ**
Osobní číslo: **R140130**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Migrační trendy a dopady na rozvoj v severní Africe**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Hlavním cílem diplomové práce je analýza migračních trendů a jejich dopadů na socioekonomický rozvoj v regionu severní Afriky. Úvodní část bude teoretická a zaměří se na definici, teorie a faktory migrace a její rozvojové souvislosti (zejména remitence, popř. brain drain). Dále budou analyzovány aktuální migrační trendy v severní Africe a jejich dopady na socioekonomický rozvoj zemí regionu (například pokud jde právě o remitence či brain drain).

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **20 - 25 tisíc slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

- 1) Brázová, V. - K., et al. 2011. Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. URL http://www.iom.cz/files/Migrace_a_rozvoj-MONOGRAFIE1.pdf; 2) Carling, J. 2005. Migrant remittances and development cooperation. Oslo: International Peace Research Institute. 3) Ghosh, B. 2006. Migrants' Remittances and Development. MYTHS, RHETORIC AND REALITIES. Geneva, Haag: International Organization for Migration, Bimal Ghosh and The Hague Process on Refugees and Migration. URL <http://thehagueprocess.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/01/Myths-Rhetoric-Realities-Migrants-Remittances-and-Development-Bimal-Ghosh-Issued.pdf>; 4) King, R. 2012. Theories and Typologies of Migration. Malmö: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM). URL <http://www.mah.se/upload/Forskningscentrum/MIM/WB/WB%203.12.pdf>; 5) Stephen C., Miller, M. J. 2003. The age of migration. New York: Palgrave Macmillan.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Mgr. Jaromír Harmáček, Ph.D.**
Katedra rozvojových studií

Datum zadání diplomové práce: **3. prosince 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **15. dubna 2016**

L.S.

Prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 3. prosince 2014

Abstrakt

BITTNEROVÁ, E. 2017: Migrační trendy a dopady na rozvoj v severní Africe. Diplomová práce. Olomouc.

Hlavním cílem diplomové práce je analýza migračních trendů a jejich dopadů na socioekonomický rozvoj v regionu severní Afriky. Úvodní část bude teoretická a zaměří se na definice, pojmy, teorie a faktory migrace a její rozvojové souvislosti (například pokud jde o remittance a brain drain). Druhá kapitola bude praktická a bude analyzovat aktuální migrační trendy a charakteristiky migračních toků v severní Africe. Třetí část práce se bude věnovat analýze vybraných dopadů migrace na socioekonomický rozvoj zemí regionu severní Afriky (například pokud jde právě o remittance a brain drain). Závěrečná část bude sloužit ke shrnutí hlavních závěrů práce a celkovému zhodnocení zjištěných faktů.

Klíčová slova: migrace, remittance, odliv mozků, rozvoj, severní Afrika

Abstract

BITTNEROVÁ, E. 2017: Migration trends and impacts on development in North Africa. Master thesis. Olomouc.

The main objective of this thesis is the analysis of migration trends and their impact on the socio – economic development in the region of North Africa. The introductory part is theoretical and focuses on the definition, concepts, theories and factors of migration and its development context (particularly remittances and brain drain). The second chapter will be practical and will analyse current migration trends and characteristics of migration flows in North Africa. The third part will be devoted to analysing the impact of migration on the socio – economic development of the countries of the region of North Africa (especially in terms of remittances and brain drain). The final section is intended to summarize the main conclusions of the work and the overall assessment of established facts.

Keywords: migration, remittances, brain drain, development, North Africa

Obsah

1.	SEZNAM GRAFŮ, OBRÁZKŮ, TABULEK A ZKRATEK.....	9
2.	ÚVOD.....	12
3.	CÍL A METODIKA PRÁCE.....	13
4.	DEFINICE, TEORIE A POJMY MIGRACE	14
4.1	Definice migrace.....	14
4.1.1	Terminologie.....	15
4.1.2	Migrace a rozvoj.....	15
4.2	Vybrané teorie migrace.....	17
4.2.1	Ekologické teorie migrace jako adaptace na životní prostředí	17
4.2.2	Neoklasická teorie racionální volby a maximalizace užitku	19
4.2.3	Modernizační teorie ekonomického rozvoje.....	23
4.2.4	Teorie globalizace mezinárodní migrace.....	24
4.2.5	Teorie kumulativních příčin.....	25
4.2.6	Koncept vynucené a dobrovolné migrace.....	26
4.2.7	Prognózy dalšího vývoje.....	26
4.2.8	Doplňující informace k migračním teoriím	27
4.3	Remittance	28
4.3.1	Typologie remitencí.....	28
4.3.2	Remitenční toky.....	29
4.3.3	Mikroekonomické dopady remitencí.....	30
4.3.4	Makroekonomické dopady remitencí	31
4.4	Brain drain	32
4.4.1	Brain drain vs. brain gain.....	33
4.5	Region severní Afriky.....	33
5.	ANALÝZA MIGRACE V REGIONU SEVERNÍ AFRIKY.....	37
5.1	Historie migrace v severní Africe.....	37
5.2	Charakteristika migračních toků severní Afriky.....	37
5.3	Současná migrační krize v Evropě.....	40
5.4	Grafické vyjádření charakteristiky migračních toků severní Afriky	44
5.5	Imigrace do regionu severní Afriky.....	50
5.6	Emigrace z regionu severní Afriky.....	56

5.7	Migrace dle pohlaví	62
5.8	IOM v regionu severní Afriky	64
6.	VYBRANÉ DOPADY MIGRACE NA ROZVOJ.....	68
6.1	Vliv migrace na severoafrické země jakožto cílové země migrace.....	68
6.1.1	Pracovní trh.....	68
6.1.2	Veřejné výdaje	71
6.2	Dopady na severoafrické země jakožto zdrojové země.....	72
6.2.1	Vývoj populace	72
6.2.2	Pracovní trh a brain drain.....	73
6.2.3	Remitence	73
6.2.4	Obchodní vztahy	73
6.3	Dopady humanitární migrace.....	74
6.3.1	Trh práce	74
6.3.2	Obchodní bilance	74
6.3.3	Fiskální náklady.....	75
6.4	Objem remitencí v severní Africe.....	76
6.5	Brain drain v regionu severní Afriky.....	82
6.5.1	Alžírsko.....	84
6.5.2	Egypt.....	85
6.5.3	Libye	86
6.5.4	Maroko.....	87
6.5.5	Súdán	87
6.5.6	Tunisko	88
7.	ZÁVĚR.....	91
8.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	93

1. SEZNAM GRAFŮ, OBRÁZKŮ, TABULEK A ZKRATEK

Seznam grafů

Graf 1: Čistá míra migrace zemí regionu severní Afriky v období 2010–2025	45
Graf 2: Roční míra změny migračního salda za dané období (v procentech).....	49
Graf 3: Imigrace do Alžírsku v jednotlivých časových obdobích	51
Graf 4: Imigrace do Egypta v jednotlivých časových obdobích.....	52
Graf 5: Imigrace do Libye v jednotlivých časových obdobích.....	53
Graf 6: Imigrace do Maroka v jednotlivých časových obdobích.....	54
Graf 7: Imigrace do Súdánu v jednotlivých časových obdobích	55
Graf 8: Imigrace do Tuniska v jednotlivých časových obdobích	56
Graf 9: Cílové země migrantů z Alžírsku v 1. polovině vybraných let	58
Graf 10: Cílové země migrantů z Egypta v 1. polovině vybraných let	58
Graf 11: Cílové země migrantů z Maroka v 1. polovině vybraných let	59
Graf 12: Cílové země migrantů ze Súdánu v 1. polovině vybraných let.....	60
Graf 13: Cílové země migrantů z Tuniska v 1. polovině vybraných let.....	62
Graf 14: Podíl žen z celkového počtu migrantů v letech 1990, 2000 a 2015	63
Graf 15: Operace IOM v roce 2015	65
Graf 16: Vývoj nezaměstnanosti v zemích severní Afriky, 1996–2014.....	69
Graf 17: Vývoj počtu populace regionu severní Afriky, 1996–2014	72
Graf 18: Objem odeslaných remitencí v uvedených letech	78
Graf 19: Objem obdržených remitencí v uvedených letech	79
Graf 20: Objem remitencí vyjádřen v podílu na HDP (v %).....	80
Graf 21: Srovnání remitencí s ODA a FDI v regionu severní Afriky (v mil. USD).....	81
Graf 23: Brain drain v Alžírsku, 2000	85
Graf 22: Brain drain v Alžírsku, 1990	85
Graf 24: Brain drain v Egyptě, 1990.....	86
Graf 25: Brain drain v Egyptě, 2000.....	86
Graf 26: Brain drain v Libyi, 1990	86

Graf 27: Brain drain v Libyi, 2000	86
Graf 28: Brain drain v Maroku, 1990	87
Graf 29: Brain drain v Maroku, 2000	87
Graf 30: Brain drain v Súdánu, 1990.....	88
Graf 31: Brain drain v Súdánu, 2000	88
Graf 32: Brain drain v Tunisku, 1990.....	89
Graf 33: Brain drain v Tunisku, 2000.....	89

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vztah migrace lidské práce a kapitálu	21
Obrázek 2: Push – pull teorém Everetta Leehe	22
Obrázek 3: Základní model toků remitencí	30
Obrázek 4: Migrační toky regionu severní Afriky.....	38

Seznam tabulek

Tabulka 1: Interdisciplinární přehled problematiky migrace	14
Tabulka 2: Typy remitencí pro jednotlivé subjekty.....	28
Tabulka 3: Základní údaje o regionu severní Afriky.....	34
Tabulka 4: Uprchlíci, žadatelé o azyl, vnitřně přesídlené osoby a navrátilci (uprchlíci a vnitřně přesídlené osoby) v jednotlivých zemích severní Afriky	43
Tabulka 5: Přehled výše mezd v zemích severní Afriky	
Tabulka 6: Bilance zahraničního zboží a služeb (v % HDP).....	74

Seznam zkratk

BBC – Britská rozhlasová a televizní společnost

EAO – ekonomicky aktivní obyvatelstvo

EU – Evropská unie

FDI – Přímé zahraniční investice

HDP – Hrubý domácí produkt

ILO – Mezinárodní organizace práce

IMF – Mezinárodní měnový fond

IOM – Mezinárodní organizace pro migraci
MENA – region Blízkého východu a severní Afriky
mil. – milion
mld. – miliarda
MPC – Migrační politické centrum
OAJ – Organizace africké jednoty
ODA – Oficiální rozvojová pomoc
OSN – Organizace spojených národů
Polisario – povstalecké hnutí s cílem vymanit Západní Saharu ze správy Maroka
UNHCR – Organizace OSN na pomoc uprchlíkům
USA – Spojené státy americké
USD – americký dolar
VB – Velká Británie
WB – Světová banka
WTO – Světová obchodní organizace

2. ÚVOD

Migrace je přirozený proces stěhování obyvatel zakořeněný v daleké historii, který je součástí způsobu života lidí. Prostřednictvím migračních toků docházelo k šíření inovací, vědomostí a znalostí. Migrace se stala zdrojem příspěvku k lidskému pokroku. Svět se postupem času stal více propojený, vzájemně provázaný, vazby mezi zeměmi se staly užší, docházelo k větší kooperaci států. V současné době představuje migrace jedno ze základních lidských práv vycházející z Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948. Lidé si hledají vhodnější podmínky pro život, lepší možnosti práce, uplatnění apod.

Migrace je v současné době velmi diskutované téma. Z hlediska statistiky dochází k růstu mezinárodní migrace, což upevňuje zájem o výzkum této problematiky. Faktorů migrace je mnoho, od migrace ekonomické, politické po migraci environmentální apod. Migrací se zabývají mnohé teorie, které se snaží faktory migrace odhalit a analyzovat migrační toky a trendy.

Tato diplomová práce se zaměřuje na analýzu migračních toků severní Afriky, kde je problematika migrace ožehavým tématem, neboť dochází k výrazným migračním tokům do jihoevropských států a států Perského zálivu. Z tohoto důvodu je zvolený region vhodný pro další výzkum a odhalení faktorů, toků a trendů migrace. Severní Afrika se vyznačuje politickou nestabilitou, suchem atd., což může představovat další motivy k migraci. Je nutné věnovat větší pozornost této oblasti a eliminovat negativní dopady na okolní regiony.

Nejedná se však pouze o negativní dopady na sousední země, ale také o dopad na zdrojové země migrace. V této diplomové práci bude analyzován dopad, ať už pozitivní, či negativní, migrace na rozvoj zemí severní Afriky. Dopady migrace v regionu severní Afriky budou zkoumány především se zaměřením na analýzu dopadů a souvislostí brain drainu a remitencí.

3. CÍL A METODIKA PRÁCE

Cílem práce je **analýza migračních toků regionu severní Afriky** s ohledem na socioekonomický rozvoj zemí této oblasti. Výzkumné otázky této práce jsou:

- Jaké jsou migrační trendy regionu?
- Jaký vliv na rozvoj má migrace v tomto regionu?
- Jaké jsou trendy remitencí a brain drainu v regionu severní Afriky?

První část této práce bude teoretická, zaměří se na základní definice, pojmy, faktory a teorie migrace. Dále bude popsána problematika remitencí a brain drainu s ohledem na migraci a rozvoj. Poslední část této kapitoly bude věnována vymezení a charakteristice regionu severní Afriky. Pokud jde o metodu, teoretická část práce je založena na rešerši odborných zdrojů ke zkoumané problematice.

Praktická část se zaměří nejprve na analýzu migračních trendů a charakteristiku migračních toků severní Afriky. Dále jsou v této části práce zkoumány vybrané dopady migrace na socioekonomický rozvoj zemí severní Afriky, zejména pokud jde o analýzu objemu remitencí a brain drainu v regionu. Závěr bude věnován shrnutí a zobecnění dosažených výsledků této diplomové práce.

V praktické části práce je aplikována metoda popisné statistiky, především pak grafického vyjádření zkoumaných jevů. Její aplikace spočívá ve shromažďování sekundárních statistických dat ze statistických databází (OSN, Světové banky, ILO, IOM apod.), následném třídění vybraných údajů, kvantifikaci jevů a vlastním zpracování výsledků, které jsou zobrazovány prostřednictvím různých typů grafů. Dále je v této kapitole práce použita metoda komparace jednotlivých států severní Afriky. Rovněž výsledky získané aplikací této metody jsou prezentovány pomocí grafů a tabulek.

4. DEFINICE, TEORIE A POJMY MIGRACE

4.1 Definice migrace

Pojem migrace obecně vysvětluje „*jednak proces stěhování (tj. proces přibývání či ubývání populace), jednak atribut populace, který bychom mohli označit jako stěhovavost, tak i samotný jev přestěhování*“ (Koschin, 2005)

Tento termín pochází z latinského slova „migratio“ neboli stěhování. Z pohledu sociologie se jedná o „*prostorové přemístění osob přes administrativní hranice*“, které je spojeno se změnou bydliště daného jedince či skupiny. Prostorově se migrace rozlišuje na „vnitřní“ (v rámci jednoho státu) a „mezinárodní“ (překročení administrativních hranic). (Dušková, Harmáček a kol., 2011)

obor	závislé proměnné	nezávislé proměnné
antropologie	chování a identita migranta	sociální a kulturní kontext, transnacionální sítě
demografie	míra migračních toků, stupeň integrace, sociální koheze	druh migračních politik, etnografická rozdílnost, kontext přijetí migranta
ekonomie	migrační toky a makroekonomické dopady migrace	platové/mzdové rozdíly, lidský kapitál, push a pull faktory, struktura ekonomiky dané země
geografie	rozhodování migranta	prostorový, environmentální, politický, kulturní a socioekonomický kontext
historie	zkušenosti migranta	sociální/historický kontext
právo	politické, sociální a ekonomické hrozby migrace	právo a politika státu
politické vědy	administrativa, restrikce, kontroly a občanská angažovanost migranta	instituce, práva, zájmy
sociologie	chování migranta, začlenění do společnosti	sociální sítě, sociální kapitál

Tabulka 1: Interdisciplinární přehled problematiky migrace

Zdroj: vlastní zpracování dle Brettell, Hollifield (2015)

Problematika migrace je interdisciplinární téma, ve kterém se nejvíce angažují obory sociologie, ekonomie, sociální antropologie, etnologie, sociální geografie, práva, demografie, historie, psychologie, politologie a urbanismus. U vybraných oborů lze například rozlišit nejčastěji používané závislé a nezávislé proměnné (viz tabulka č. 1). (Brettell, Hollifield, 2015)

4.1.1 Terminologie

Na úvod je také nezbytné definovat a vysvětlit pojmy, které se vztahují k problematice migrace.

- **Migrant** je dle definice UNHCR (1992) osoba, která překročí hranice domovské země a pobývá na území cizího státu déle než 1 rok bez ohledu na příčiny migrace. Jednotlivec migruje dobrovolně i nedobrovolně.
- **Uprchlík** (někdy také označován jako utečenec) je osoba, která se z důvodu rasy, náboženství, národnosti, členství k určité společenské skupině nebo politickému názoru nachází mimo zemi své státní příslušnosti a má obavy z pronásledování. Tento člověk migruje nedobrovolně a nemůže se vrátit do domovské země ani využít ochranu tohoto státu. (UNHCR 1992)
- **Žadatel o azyl** je jednotlivec, který hledá bezpečí před pronásledováním nebo vážnou újmu v jiných státech, než je země domovská. Tento člověk čeká na rozhodnutí o udělení statusu uprchlíka na základě relevantních mezinárodních a národních nástrojů. (Metcalfé-Hough, 2015)

4.1.2 Migrace a rozvoj

Pro analýzu migrace v souvislosti s rozvojem je nutné objasnit pojem rozvoj. Jedná se o dynamický termín, který obsahuje základní myšlenku pokroku, růstu, evoluce či zlepšení ukazatelů, jako je průměrná délka života, zdravotní standard, úroveň vzdělání apod. (Skeldon, 2001)

Mezi rozvojem a migrací existuje obousměrná souvislost, neboť stupeň rozvoje dané země ovlivňuje to, zda z této země či případně do této země lidé budou migrovat, či nikoliv. Samotné téma migrace v souvislosti s rozvojem se postupně stalo

diskutováno na úrovni národní (národních vlád), tak i nadnárodní (mezinárodních institucí). Tento fakt dokazuje například mimořádné zasedání Valného shromáždění OSN v roce 2006, které se zabývalo souvislostmi rozvoje a migrace, v samotném závěru bylo rozhodnuto o každoročním konání Globálního fóra o migraci a rozvoji. (Stojanov, Novosák, 2008)

O migraci a jejích souvislostech s rozvojem panuje ve společnosti velké množství mýtů, které však nejsou vždy platné. Patří mezi ně například tvrzení, že migraci lze snížit. Migrace je přirozený proces, kterému lze těžko přímo a dlouhodobě bránit. Lze ji však regulovat například vhodným nastavením migračních politik zemí tak, aby migrantům, zemím původu i zemím cílovým přinášela benefity.

V současnosti jsou v souvislosti s migrací a rozvojem patrné nové trendy. Patří mezi ně například cirkulace migrace (tzv. návratová migrace), kdy se migranti po krátkodobé, nejčastěji pracovní zkušenosti v zahraničí, vracejí zpět do svých původních zemí. Odborníci se shodují, že tento trend je nejlepším řešením problematiky brain drainu (viz kapitola 6.5). (Stojanov, Novosák, 2008)

Z hlediska genderu se čím dál více dostává do popředí migrace žen. Feminizace migrace má však významný dopad negativního rázu na původní rodiny migrantky, které se rozpadají, neboť postrádají matku, pečovatelku, manželku apod. Migrující ženy jsou v rozvinutých zemích nejčastěji zaměstnány v oblasti péče o děti, o domácnost a staré lidi, čímž mohou v nové zemi získat zkušenosti a mohou dosáhnout lepšího přístupu ke vzdělání a kapitálu. Autoři Stojanov a Novosák (2008) dále zmiňují, že jsou to právě migrantky, které spadají do nejzranitelnější skupiny obyvatel ve vyspělých zemích, neboť je zde patrná absence jejich práv.

V souvislosti s feminizací migrace se v literatuře objevují pojmy jako „odliv domácí práce“ nebo „import péče a lásky“. V důsledku migrace žen ve společnosti dochází k sociálním změnám, mění se struktura rodin a objevuje se nový způsob života. Migrantky v mnoha výzkumech uvedly, že migrují i proto, aby prolomily nerovnost mezi pohlavími, staly se více emancipované a posílily svou pozici ve společnosti. (Souralová, 2009)

V problematice migrace se v literatuře uvádí pojem „vítězové a poražení“ migrace. Jako vítězové jsou označováni migranti, kteří mají velké zisky z migrace, tedy hlavně ti, kteří mají dobře ohodnocenou pracovní pozici v nové zemi. Rozdíl mezi

zaměstnanci domací země a migranty může být například v úrovni vzdělání či v sociálních modelech. Poražení jedinci migrace mají z migrace velké ztráty. Jsou pro ně typické nízké platy, málo znalostí, diskriminace, pracovníci domovské země mají oproti migrantům podstatné výhody. Tato skupina migrantů nesoutěží s nízkokvalifikovanými zaměstnanci domovské země, ale mezi sebou navzájem. Pracovní síla domovské země nemá vyšší vzdělání, ale mají mnohdy lepší jazykové znalosti nebo sociální konvence, což je dělá produktivnějšími. (Collier, 2013)

4.2 Vybrané teorie migrace

Migrační teorie lze rozdělit na 2 stupně: mikroúrovňové a makroúrovňové teorie. Makroúrovňové teorie přirovnávají migrační chování k tzv. „ping-pongového míčku“, neboť změna trvalého pobytu migranta je ovlivněna vnějšími silami, nad nimiž migrant má malou či žádnou kontrolu. Tento směr lze vnímat jako perspektivu nezaujatého jedince. Naopak teorii mikroúrovňovou přirovnává například Bogue (2010) k teorii „svobodné vůle“, kde migrant je vnímán jako samostatně výdělečná osoba rozhodující sám o svém osudu, popřípadě i o osudu své rodiny, hledá vždy nejlepší místo k životu. Perspektiva je zde shledána jako subjektivní výběr migranta.

Hlavní proudy migračních teorií se snaží odpovědět na otázku: „Co je hlavní hybnou silou mezinárodní migrace?“ Tyto teorie jsou shrnuty v následujících částech práce.

4.2.1 Ekologické teorie migrace jako adaptace na životní prostředí

Thomas Malthus (1798) přišel s teorií tzv. malthusiánských limitů růstu, kdy upozorňuje na fakt exponenciálního růstu lidské populace. Populační růst roste rychlejším tempem než dostupnost potravin. V důsledku tohoto trendu je jasný tlak na životní prostředí, kdy jednou z alternativních možností řešení je odchod jedince do méně obydlených oblastí. T. Malthus a další odborníci se dále zabývali pojmem optimální nosná kapacita prostředí. Tento pojem lze definovat jako optimální počet obyvatel, kteří žijí v pohodlí, zdraví a bezpečí, tato rovnováha však může být nestabilní. Významnou roli zde hraje mnoho faktorů, jako například kolísání srážek, sezónní teplotní výkyvy, rozdílnost výrobních výstupů, míra nezaměstnanosti nebo jiné odchylky od průměrného stavu. Je však velmi obtížné určit tuto nosnost, jelikož každý

region je specifický a má odlišnou nosnou kapacitu. V současném světě je však patrné, že v souvislosti s životním prostředím je na mnoha místech trend přelidnění populace (tlak na nosnou kapacitu prostředí), což vyvolává podněty k emigraci.

Z hlediska migrace v důsledku zhoršení životního prostředí se v literatuře používá pojem „environmentální uprchlík“. Pod tímto pojmem lze chápat člověka, jehož domov již nadále nepředstavuje bezpečné živobytí kvůli suchu, erozi a dalším problémům souvisejícím s narušením ekosystému. (Stojanov, Duží, 2013)

Označení migranta za environmentálního uprchlíka je však zavádějící, jelikož uprchlík je podle Úmluvy o právním postavení uprchlíků z r. 1951 definován jako „osoba, která se nachází mimo svou zemi a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských, národnostních či z důvodů zastávání určitého politického přesvědčení“. Dle této definice zde člověk migrující v důsledku špatného životního prostředí nespadá. Z právního hlediska by byl tento pojem relevantní například v případě, kdy by represivní síly záměrně poškozovaly životní prostředí ve spojitosti s vyvoláním války či bojem proti opoziční straně. (Castles, 2002)

Mezi faktory, které z hlediska životního prostředí vedou k odchodu, řadí Bogue (2010):

- Nadměrné využívání dostupné orné půdy a dalších obnovitelných zdrojů.
- Snížená dostupnost zásadního neobnovitelného zdroje: minerály, ropa, eroze půdy, salinita a desertifikace.
- Odlesňování (deforestation).
- Znečištění ovzduší, půd, oceánů, podzemní vody.
- Vyčerpání dodávek čerstvé vody.
- Změny klimatu (globální oteplování).
- Ztráta nebo snížení produktivity místních podniků.
- Vyčerpání přírodního zdroje, jako jsou lesy, minerály, půda, voda.
- Technologická změna, která vyvolává substituci zdroje, nové metody výroby, mechanizace zemědělství.

Například Stojanov a Duží (2013) rozdělují faktory environmentální migrace na přímé (například zvýšení hladiny moře, deforestation, desertifikace) a nepřímé

(například politické či ekonomické změny vedoucí ke zhoršení životního prostředí).

Mezi faktory, které by naopak měly bránit environmentální migraci, podle Castlese (2002) patří:

- Podpora udržitelného rozvoje (zachování přírodních zdrojů pro budoucí generace při uspokojení základních potřeb současné generace).
- Zavedení určitých opatření za pomoci zahraničních partnerů s cílem zmírnit tlak na životní prostředí a zároveň zajistit potřeby nejchudších skupin obyvatel.
- Podpora iniciativ, které pomohou rozvojovým zemím čelit environmentální výzvě.

4.2.2 Neoklasická teorie racionální volby a maximalizace užítku

Klíčovým faktorem výroby je podle této teorie práce. Každý zaměstnanec představuje z ekonomického hlediska nabídku své práce na pracovním trhu, tento trh v závislosti na poptávce a nabídce určuje mzdy a pracovní podmínky. Každý pracovník má kumulovaný soubor schopností, znalostí, zkušeností a dalších zdrojů, souhrnně lze označit pod pojmem „pracovní kapitál“. Tržní hospodářství zároveň zaručuje volný pohyb pracovníků, což zahrnuje přesun pracovníka na jiné místo (jiný trh práce). Chování nabídky na trhu práce je určeno zaměstnavatelem v závislosti na kvalifikaci a výši mzdy pracovníka. Zaměstnavatelé mají právo ukončit pracovní poměr, pokud již pracovní síla není potřeba, zaměstnanci nejsou dostatečně produktivní nebo jejich chování není způsobilé. (Bogue, 2010)

Pracovníci reagují na rozdíly mezi podmínkami na jednotlivých trzích práce na různých místech. Nabídka volných pracovních míst může být na jednom místě vyšší než na druhém, to stejné může platit i v souvislosti se mzdami, což dává podnět k emigraci z míst s nižší ekonomickou aktivitou do míst s vyššími ekonomickými příležitostmi. (Kureková, 2011)

V souvislosti s reálnou mzdou za předpokladu efektivně fungujících trhů lze říci, že migrace narovnáva nerovnováhu mzdových rozdílů na pracovním trhu. K vysvětlení je vhodné uvést následující vzorec autora Taylora (2003):

$$M_{ij} = f(W_i, W_j, C_{ij}),$$

kde

W_i – mzda v oblasti i,

W_j – mzda v oblasti j,

C_{ij} – náklady migrace.

Při zvýšení poptávky v oblasti I dojde ke zvýšení reálných mezd, čímž se zvýší také nabízená práce pracovníků, vzroste zaměstnanost, a tím i přísun migrantů do dané oblasti. To povede k tlaku na reálné mzdy, které postupem času poklesnou, čímž dojde k narovnání mzdových rozdílů.

Výše uvedený model byl později modifikován v Todarův model, v němž došlo k nahrazení reálné mzdy za mzdu očekávanou. Zde se migrace vyznačuje dvěma fázemi – nejprve se jedná o samotný proces migrace a hledání pracovního místa, v další fázi pak přichází samotné zaměstnání. Významný vliv zde hraje délka období, kdy si migrant hledá pracovní místo, přičemž toto období je v přímém vztahu s mírou nezaměstnanosti v dané oblasti. (Harris, Todaro, 1970)

Vzorcem jde tuto teorii dle Taylora (2003) vyjádřit následovně:

$$M_{ij} = f(p_i * W_i, p_j * W_j, C_{ij}),$$

kde

p_i – zaměstnanost v oblasti i,

p_j – zaměstnanost v oblasti j,

$p_i W_i$ – očekávaná mzda v oblasti i,

$p_j W_j$ – očekávaná mzda v oblasti j,

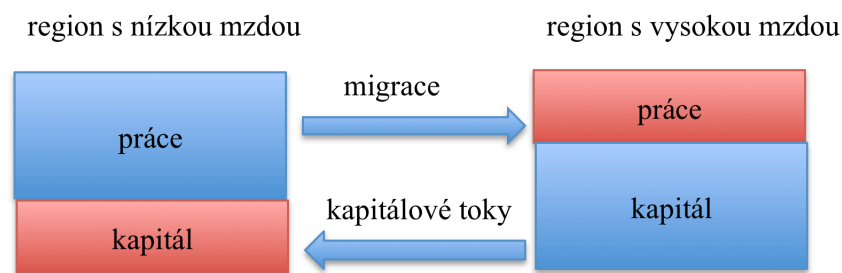
C_{ij} – náklady migrace.

V tomto modelu nejsou hlavním faktorem reálné mzdy, ale výše očekávaného příjmu ve vztahu k nákladům na migraci.

Další aspekt neoklasického modelu vysvětlující migraci je tzv. „základní zákon migrace“. Model je založen na předpokladu, že v oblastech I a J jsou různé úrovně mezd a rozdílné podíly pracovní síly na počtu obyvatel, což vede k migračním tokům. V oblasti I dojde k otevření nové továrny, čímž se zvýší objem kapitálu, růst zaznamená i podíl kapitálu na pracovní síle a zvýší se mzdy. Lidé budou v důsledku zvýšení mezd migrovat z oblasti J do oblasti I, kde si vydělají více peněz. Oblast I zaznamená příliv nové pracovní síly, postupem času však dojde ke snížení mezd v této oblasti I, neboť s příchodem nové pracovní síly se podíl kapitálu a pracovní síly začne

opětovně snižovat. Zároveň s prvotním navýšením mezd při otevření nové továrny v oblasti I může dojít k odchodu či krachu dalších firem v okolí nově otevřené továrny v odezvě na způsobený mzdový šok. V tomto důsledku by došlo ke snížení objemu kapitálu v oblasti I. Oba tyto efekty budou mít za následek regresivní snížení podílu kapitálu na pracovní síle v oblasti I a k navýšení podílu kapitálu na pracovní síle v oblasti J. V dlouhodobém měřítku tak dojde k znovunastolení rovnováhy. Vychýlení původního rovnovážného poměru mezi pracovní silou a kapitálem je zobrazeno na obrázku č. 1. (Procházková Ilinitchi, 2010)

Při dosažení rovnováhy se bude čistá pracovní migrace a čisté kapitálové toky rovnat nule. Autor Jennissen k tomuto modelu dodává, že migrovat bude zejména vysoce kvalifikovaná pracovní síla a tok kapitálu bude zaznamenán hlavně v pracovně náročných průmyslových odvětvích. (Jennissen, 2006)

Obrázek 1: Vztah migrace lidské práce a kapitálu

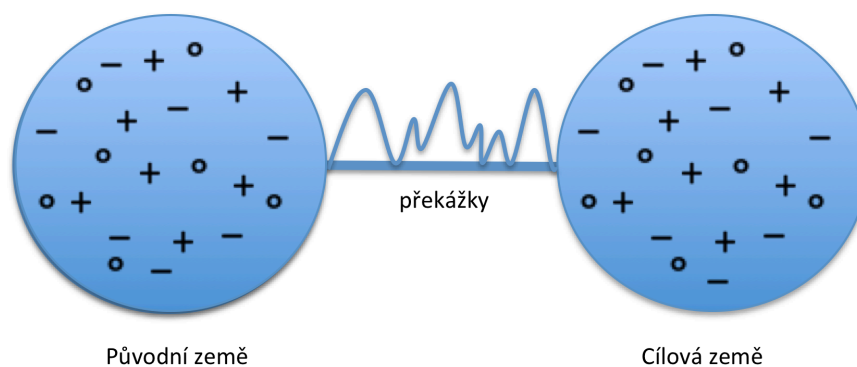
Zdroj: vlastní zpracování dle Öberg (1995)

Tato teorie je úzce spojena s teorií push a pull faktorů. Jako push a pull faktory migrace se označují situace, které ovlivňují emigraci (push faktory) a imigraci (pull faktory). Tedy faktory, které mají vliv na opuštění země původu, a faktory, které působí opačně – lákají do nové země. Mezi push faktory lze zařadit činitele ekonomické (např. nízká úroveň příjmů, vysoká míra nezaměstnanosti, nedostatek příležitostí pro uplatnění vyšší kvalifikace, špatný stav infrastruktury), demografické (např. vysoká hustota obyvatel na území malé rozlohy, nepřítomnost rodiny, přátel, příbuzných), socio-kulturní (např. kulturní a jiné stereotypy platné ve společnosti, nedostupnost internetu), politické (např. politická represe, diktatura, ozbrojené konflikty),

environmentální (např. znečištěné životní prostředí, přírodní katastrofy) a smíšené. Za pull faktory lze považovat vlivy ekonomické (např. vyšší úroveň mezd, lepší pracovní podmínky, lepší pracovní příležitosti, lepší stav infrastruktury), demografické (např. adekvátní hustota zalidnění), socio-kulturní (např. lepší dostupnost internetu, lepší úroveň vzdělání, tolerance náboženství), politické (např. politická svoboda, demokracie, mír), environmentální (např. ekoměsta) a smíšené (např. kulturní rozmanitost). (Thet, 2014)

V současnosti hrají významnější roli pull faktory, přičemž push faktory svůj význam při rozhodování o migraci oslabují. Děje se tak proto, že lidé jsou více motivováni vidinou lepšího života než frustrací současným stavem. (Stojanov, Novosák, 2008)

Tato teorie je zobrazena na obrázku č. 2.

Obrázek 2: Push – pull teorém Everetta Leeho

Zdroj: vlastní úprava dle Lee (1966)

Vysvětlení modelu:

- (a) E. Lee (1966) uznává, že existují pozitivní (+) i negativní (-) faktory spojené s místem původu i s místem určení.
- (b) Autor dále zdůrazňuje, že existují překážky a omezení mezi zemí původu a cílovou destinací, které zasahují do procesu migrace. Mezi tyto překážky spadají vzdálenost, náklady na stěhování, ztráta příjmu, bydlení, právní předpisy a vstupní kontroly (důležité zejména pro imigraci). Na rozdíl od vnitřní migrace

je mezinárodní migrace je velmi omezena tím, že v modelu Everetta Leeho zasahují překážky v podobě imigračních zákonů.

- (c) Model E. Leeho (1966) je velmi komplexní, neboť zahrnuje ekonomické, sociální, environmentální, politické a kulturní síly. Rozhodnutí migranta se odvíjí na základě racionální volby jedince založeného na platném odhadu pozitivních a negativních podmínek jak místa původu, tak i místa cílové země.

4.2.3 Modernizační teorie ekonomického rozvoje

Tato teorie se zabývá vysvětlením trendu migrace z venkova do měst, který byl patrný v rozvojových zemích. Fei a Ranis (1961) uznávají existenci tzv. duální ekonomiky, kde rozlišují 2 sektory – primitivní (zemědělský, venkovský) a moderní (průmyslový, městský). Cílem jejich modelu bylo vysvětlení modernizace obou sektorů, tedy aby se oba sektory staly efektivnější a produktivnější. Splnění cíle mělo být dosaženo přesunem pracovní síly ze zemědělského sektoru směrem k průmyslové výrobě. (Gyimah-Brempong, 1990)

Ekonomika dává přednost průmyslu před zemědělstvím, neboť v průmyslovém sektoru je větší míra návratnosti investic do rozvoje, což vede k urbanizaci – stěhování z venkova do měst. (Yang, Sachs, 2008)

Industrializace vyžaduje urbanizaci za účelem dosažení úspor z rozsahu a dalších aglomeračních výhod. Urbánní ekonomika má vyšší produktivitu, tedy i vyšší mzdy a umožňuje spořit, reinvestovat a průmyslově expandovat. Proto je urbanizace nejlepší a nejrychlejší cesta k národnímu hospodářskému rozvoji. Industrializace však vede ve svém důsledku k zaostávání zemědělského hospodaření, čímž se zvýší nezaměstnanost, sníží produktivita na obyvatele a urbanizace zesílí. Migrace bude pokračovat tak dlouho, dokud bude přebytek pracovní síly ve venkovských oblastech. (Anh, 1998)

Tato teorie vedla k vysvětlení vysokých měr urbanizace ve třetím světě na všech kontinentech během doby po 2. světové válce. Nakonec však byla kritizována za velmi zjednodušující pohled, kde byly odhaleny jisté nedostatky:

- Předpoklad pozitivního vývoje městské ekonomiky, tudíž značné množství adekvátního zaměstnání v městských oblastech, není vždy platný. Spíše zde platí tzv. zákon „urbanizace bez prosperity“, kdy je platná převaha množství venkovských přistěhovalců nad absorpcí daného města. Mnohé studie dokazují,

že se dokonce hromadí vzdělaná mládež narozená ve městě, která si zaměstnání není schopna najít.

- Hypotéza, že by městská industrializace generovala další expanzi prostřednictvím úspor a reinvestice dostatečně tak, aby mohla absorbovat přebytek pracovní síly z venkova (Bogue, 2010). K realizaci této domněnky však v rozvojových zemích dochází pomalu či téměř vůbec.

Z uvedených faktů je patrné, že urbanizace spíše přispívá vyšší nezaměstnanosti. Lidé migrují z vesnických oblastí do měst zejména z důvodu vidiny lépe placeného zaměstnání, to však může vést k vyšší nezaměstnanosti ve městech, neboť vzhledem k vysoké míře porodnosti tempo růstu městského průmyslového sektoru není tak dostačující, aby absorbovalo zvýšení nabídky pracovních sil z přirozeného přírůstu v městských i venkovských oblastech. Alternativním řešením problému městské nezaměstnanosti je kontrola migrace z venkovských oblastí. (Harris, Todaro, 1970)

4.2.4 Teorie globalizace mezinárodní migrace

Globalizaci lze chápat jako novou sílu, která se objevuje po 2. světové válce, v níž rostou přeshraniční obchodní toky investic, dramaticky se zrychluje výměna informací a utvářejí se nové nadnárodní sítě. Značnou roli v tomto procesu sehrál technologický pokrok v dopravě a elektronické komunikaci, který umožnil rostoucí mezinárodní aktivity. S globalizací souvisí i rostoucí pohyb kapitálu, zboží a osob. V ekonomické globalizaci je obtížné otevřít hranice volnému pohybu informací, zboží, kapitálu a zavřít je pro volný pohyb osob. V tomto důsledku dochází k mezinárodní migraci, která se dramaticky zvýšila a dnes je jedním z nejdůležitějších faktorů globální změny. Dalším aspektem globalizace je narušení suverenity daného státu. Mezinárodní organizace (např. WTO, IMF, WB a další) včetně nadnárodních korporací v současnosti mají velmi silný vliv v oblasti obchodu, bankovníctví a politiky. Mezinárodní organizace z velké části stanovují pravidla a politiky, které dané státy musejí dodržovat, nadnárodní korporace či obchodní dohody zase stimulují a usnadňují mezinárodní migrační toky. (Sassen, 2000)

V tomto ohledu hraje silnou roli teorie světových systémů, kde jsou země klasifikovány do 3 kategorií dle umístění v rámci globálních tržních vztahů. První kategorii zahrnují dominantní kapitalistické mocnosti (Severní Amerika, Evropa,

Japonsko, Austrálie a Nový Zéland), tato skupina představuje „jádro“, na němž jsou chudé země, označované jako „periferie“, zcela závislé prostřednictvím asymetrických vazeb obchodu, penetrace kapitálu a migrace. Další kategorií jsou tzv. „semiperiferie“, které představují přechodné země mezi jádrem a periferií. (King, 2012)

Autorem teorie světových systémů je bývalý afrikanista Immanuel Wallerstein (*1930). V současnosti jsou za jádrové země považovány například USA, Velká Británie, Francie, Austrálie a Japonsko, které mají nejlepší technologie, nejvyšší kvalitu produktů, dobře ohodnocenou a efektivní dělbu práce a relativně nízké zdanění. Nachází se zde finanční institucionální organizace a akumulace kapitálu. (Kalenda, 2010)

Za země spadající do kategorie periferie jsou považovány například Angola, Haiti, Ukrajina, Maroko či Afghánistán. Tyto země slouží jako odbytiště výrobků a zároveň také jako poskytovatelé surovin. Semiperiferní oblasti jsou například Česká republika, Turecko, Brazílie, Korea, tato kategorie představuje jakousi „střední třídu mezinárodního systému“. (Kalenda, 2010)

Tato teorie je historicky podmíněna z dob kolonialismu, kdy rozvojové země sloužily vyspělým zemím nejen jako odbytiště levných průmyslových výrobků a zdroj přírodních zdrojů a surovin, ale také například jako zdroj kvalifikované pracovní síly (brain drainu) (Brázová, 2011). Propojenost zemí Maghrebu¹ na jihoevropské státy (v užším pojetí například spojení Maroka a Francie) lze vnímat jako jeden z příkladů takového typu systému z hlediska migrace. (Drbohlav, Uherek, 2007)

4.2.5 Teorie kumulativních příčin

Tato teorie vnímá migraci jako prostředek k další migraci, migrační proces se vyznačuje jako sebeudržující tendence k dalšímu stěhování. Významnou roli zde hraje makroekonomické prostředí a vztahy mezi pracovními regionálními trhy. Například nová pracovní místa v jiném regionu působí jako spouštěcí mechanismus k dalšímu přesunu. V některých případech se vytváří tzv. migrační kultura, tato forma migrace je vnímána jako pozitivní a je významná z hlediska hodnotového společenského měřítka,

¹ region severozápadní Afriky pokrývající pobřeží oblasti Maroka, Alžírsko, Tunisko, Západní Sahary, Libye a pohoří Atlas.

jelikož se ve společnosti vytváří nové migrační sítě, organizace či instituce, které posilují další migrační pohyby. (Brázová, 2011)

Migrace zde představuje proces evoluce, který mění nejen samotného jednotlivce migrace, ale i prostředí a strukturální kontexty, ve kterých se migrant nachází. Závěrem migračních procesů dochází k vytvoření takového prostředí, které vede k dalším migračním pohybům, nikoliv v utlumení migrace. Jedná se o prostředí, kde dlouhodobým procesem migrace dochází k vytvoření nových, pro migranty příznivých institucionálních a socioekonomických změn za pomoci mechanismů různorodých zpětných vazeb v zemi cílové. (Drbohlav, Uherek, 2007)

4.2.6 Koncept vynucené a dobrovolné migrace

K migraci nedochází vždy dobrovolně, v některých případech se lze setkat s migrací nucenou. K tomuto typu migrace dochází, když mají migranti v zemích původu pouze omezené možnosti nalézt vhodné a dobře ohodnocené zaměstnání, tudíž si hledají práci v zahraničí, aby mohli uživit své rodiny. Základní finanční zdroj pro přežití jsou remitence. Dalším aspektem zde mohou být okolnosti vyvolané přímo lidskou činností (bída, války) nebo nepřímo vnějšími jevy (sucho, záplavy). (Brázová, 2011)

4.2.7 Prognózy dalšího vývoje

Je pravděpodobné, že i nadále bude migrace v budoucnosti důležitá, a to zejména z důvodu pokračujícího silného tlaku na globální integraci, poptávky po určitých druzích práce a touhy lidí k migraci s cílem zlepšit jejich životní šance. Jaké jsou budoucí výzvy migrace? Je jich mnoho. Za prvé je důležité zaměřit se na vysvětlení otázky: „Proč lidé migrují a proč někteří zůstávají ve svých zemích původu?“ V tomto ohledu budou nápomocny klasické push a pull faktory, kde by měly být přidány další funkce: „udržet“ a „odrazit“. To znamená větší zaměření na sociální, rodinné a kulturní struktury migrace na mikro úrovni a na zeměpisné politické dimenze mezinárodních vztahů a řízení migrace na makro úrovni.

Za druhé je důležité větší uvědomění sociálních struktur mobility a migrace. Významnou roli zde hraje pojem „pohyblivost“ – schopnost jednotlivců být mobilní

v sociálním a geografickém prostoru. Autor Russell King (2012) se domnívá, že základním rozlišujícím faktorem o přístupu k mobilitě, k možnosti cestovat a migrovat, se stane v budoucnu postavení v rámci společnosti.

Třetí bod se týká pracovní migrace. Dle prognóz bude v budoucnu převládat jiný typ migrace, jako je sloučení rodin, migrace za účelem manželství, migrace studentů, odliv mozků či migrace za účelem odlišného životního stylu. Čtvrtým úkolem je sjednotit otázky pohlaví v rámci teorií migrace, z nichž většina nebere problematiku genderu v potaz i přesto, že migrační sklony žen a mužů se značně liší. Pátým cílem je výzkum pozitivních či negativních zkušeností migrantů. Migrace se může projevit dvěma způsoby, první je označován jako tzv. „schody do nebe“ (migrace jako svoboda, nový začátek) a druhý je spojen s tzv. „vykořeněním a smutkem“ (migrace jako vyhnanství, vysídlení, selhání). Je tedy otázka, zda se migrant rozhodl správně a zůstane v cílové zemi, nebo se rozhodne migrovat na další místo. (King, 2012)

4.2.8 Doplnující informace k migračním teoriím

Závěrem této podkapitoly migračních teorií je nutno zmínit aspekty, které provázejí tvorbu a následnou aplikaci těchto teorií. Fakta jsou následující:

- Závěry studií jsou často rozporuplné.
- Většina teorií neodpovídá definici „teorie“, protože nesplňují některá hlavní kritéria, která je nutno dodržet pro klasifikaci pojmu „teorie“. Jedná se například o obecnou platnost, logickou provázanost jednotlivých částí apod.
- Převažuje zde značná nerovnost jak zájmů oborů, tak například i genderu. Mnoho teorií je zde hodnoceno na základě ekonomického pohledu na úkor sociálního. Je věnována větší pozornost mužům než ženám.
- Je nutno vzít v úvahu skutečnost, že mnoho teorií je zastaralých nebo nebyly empiricky testovány či případně nějak upraveny. Tyto teorie vznikly na úrovni vnitřní migrace, později však byly aplikovány na mezinárodní úroveň. Je nutné zvážit roli hranic a časového rámce.

V současné době je kladena větší pozornost na srovnávání jednotlivých proudů a opouští se pozornost od aplikace teoretických modelů. Dominují především

mikroekonomické a makroekonomické roviny, které tvoří základ pro vědeckou komunitu. (Drbohlav, Uherek, 2007)

4.3 Remittance

Mezi významné souvislosti migrace patří remittance. Remittance lze definovat jako cílené transfery peněz či komodit zasílané migranty směrem zpět do země původu. (Stojanov, Novosák, 2008)

4.3.1 Typologie remitencí

Převody peněz mají i jiné typy forem, které lze mezi příjemci a odesílateli rozlišit. Tabulka č. 2 udává několik příkladů těchto typů remitencí.

Příjemce				
Odesílatel	migrant	nemigrant	společnost	vláda
migrant	osobní vklady a investice	transfery rodině	charitativní dary	daně a dávky
společnost	x	x	HTA rozvojové projekty	x
vláda	převody na sociální zabezpečení	x	x	x
soukromé podnikání	fíremní důchod	x	x	x

Tabulka 2: Typy remitencí pro jednotlivé subjekty

Zdroj: vlastní úprava dle Carling (2005)

- Osobní vklady a investice udávají peněžní transfery migrantů pro jejich vlastní potřebu, jedná se buď o uložení peněžních částek na bankovní účty, nebo o produktivní investice. O vynaložení těchto prostředků rozhoduje migrant sám.
- Transfery v rámci rodiny jsou převody migrantů pro rodinné příslušníky v zemi původu, a to buď v pravidelných časových intervalech, nebo zasílání peněz pro speciální účely (např. náboženské svátky, závažné problémy apod.). Osobní

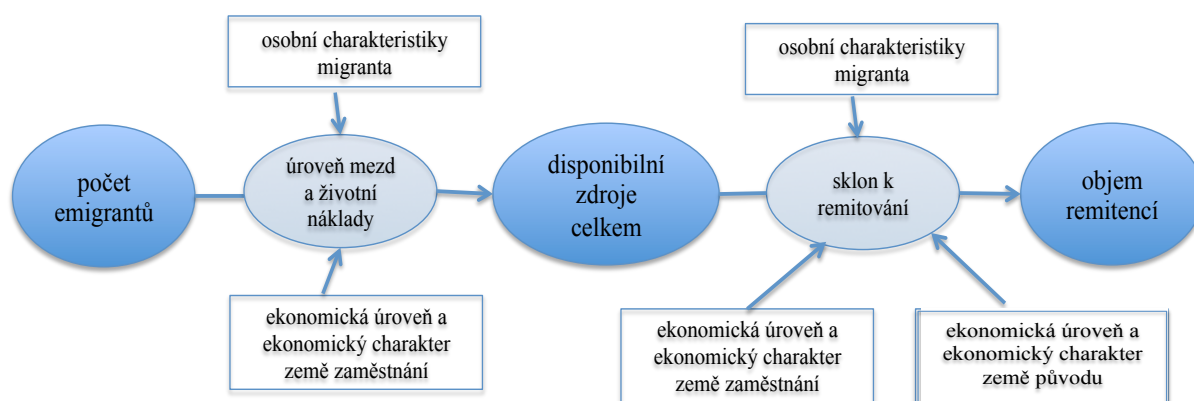
vklady a investice spolu s transfery rodině mohou být ve formě peněžní či v naturáliích, velká část těchto forem remitencí probíhá pomocí neformálních kanálů.

- Charitativní dary představují dary migrantů na dobročinné účely.
- Investice do rozvoje společnosti jsou finanční transfery od migrantů organizacím, zejména do rozvoje komunit v zemích původu (HTA – *hometown associations*).
- Daně a dávky představují platby vládě buď jako stanovený podíl dobrovolných převodů peněžních prostředků, nebo ve formě povinné daně placené emigrantem.
- Důchody a převody peněz na sociální zabezpečení jsou pravidelné transfery finančních prostředků od bývalých zaměstnavatelů, penzijních fondů či vlád v zemích zaměstnání. (Carling, 2005)

Nejdůležitější roli v rozvoji hrají remitence zasílané migrantem pro rodinné příslušníky, neboť nejvíce přispívají ke snížení chudoby jednotlivců – viz dále.

4.3.2 Remitenční toky

Celkové disponibilní zdroje na remitování závisí na velikosti populace emigrantů a úrovni jejich mezd a nákladů na bydlení, kde je tato funkce ovlivněna osobními charakteristiky migranta a ekonomickou úrovní a ekonomickým charakterem země zaměstnání. Část z těchto celkových disponibilních zdrojů je remitována, sklon k remitování, na který mají vliv osobní charakteristiky migranta a ekonomická úroveň a ekonomický charakter země zaměstnání i země původu, pak určuje objem remitencí. Zmíněné informace jsou zobrazeny na obrázku č. 3. (Carling, 2005)

Obrázek 3: Základní model toků remitencí

Zdroj: vlastní zpracování dle Carling (2005)

Sklon k odvádění remitencí je ovlivněn několika dalšími faktory. Patří mezi ně charakteristiky migranta (pohlaví, rodinný status, finanční situace, záměr návratu, úroveň vzdělání, pracovní pozice), vztah mezi zemí původu a zemí zaměstnání (reálné mzdové rozdíly, směnný kurz, funkce převodu remitencí), charakteristiky země zaměstnání (příležitosti integrace a usazení) a charakteristiky země původu (rizikovitost politik a financí, utrpení, ekonomika domácnosti či programy podpory). (Carling, 2005)

4.3.3 Mikroekonomické dopady remitencí

Vliv remitencí na rozvoj lze rozlišit na mikroekonomickou a makroekonomickou úroveň. Remittance na úrovni domácností mají pozitivní dopad na rozvoj a snižování chudoby, neboť přináší kapitál do rodinného rozpočtu na zajištění základních potřeb. Dále mohou remitence zlepšit vzdělání dětí, přispět k lepšímu zdraví, bydlení, péči o rodinu, k uvolnění úvěrových omezení a poskytování pojištění rizik pro venkovské domácnosti. Převody peněz také pomáhají v rozvoji malých podniků a podporují podnikatelské schopnosti. V mnoha studiích bylo prokázáno, že kolektivní remittance mohou přispět k rozvoji obcí a místních komunit, neboť pomáhají budovat sociální prostředky a zařízení, jako jsou školy, nemocnice, komunitní centra a různé malé projekty v oblasti infrastruktury a podpory mikropodniků. (Ghosh, 2006)

Z hlediska nerovnosti jsou dopady remitencí sporné. Někteří odborníci uvádějí, že remitence mají konvergenční účinky nerovnosti, neboť jsou zaměřené na nejchudší obyvatele a mohou tak být účinným prostředkem efektivní distribuce příjmů. Další studie však argumentují, že příjemci remitencí jsou bohaté domácnosti, což nerovnost v krátkodobém horizontu zvyšuje. Ostatní výzkumníci se přiklánějí k faktu, že remitence nemají na nerovnost zásadní vliv. (Kaijage, 2008)

4.3.4 Makroekonomické dopady remitencí

Základním předpokladem pro rozvoj zemí v souvislosti s makroekonomickými efekty remitencí je objem celkových remitencí v podílu na HDP. Významnou roli také hraje výsledné použití remitencí. Obecně platí, že konečné užití remitencí je orientováno spíše na spotřebu než na investice, což není příliš příznivé pro hospodářský růst státu. (Chami a kol., 2008)

Problémem remitencí mohou být neformální toky remitencí, které se pohybují dle odhadů kolem 30–50 % z celkového počtu. Tyto toky v době politické a finanční nestability mohou podporovat nekontrolovatelné úniky kapitálu a přispívat k praní špinavých peněz. Studie však ukazují, že pokud by se transakční náklady snížily o 2–5 % a zároveň by došlo k odstranění duálních kurzů, převody peněz prostřednictvím formálních kanálů by porostly zhruba o 50 % či dokonce více. (Ghosh, 2006)

Remittance sice mohou přispět ke zvýšení investic do lidského kapitálu, mohou vést ke zvýšení sazby investic, čímž zvyšují hospodářský rozvoj, mohou zlepšit finanční systém – rozšířit nabídku finančních prostředků do bankovního systému, ale na druhou stranu mohou přispět ke vzniku tzv. „holandské nemoci“² a „morálního hazardu“. Morální hazard se v této souvislosti projevuje dvěma způsoby, příjemci snižují své úsilí pracovat a zároveň nemají strach investovat do rizikovějších obchodů, což může vést ke snížení hospodářského růstu. (Chami a kol., 2008)

² nižší konkurenceschopnost domácího zboží v důsledku apreciacie domácí měny

4.4 Brain drain

Dalším pojmem, který souvisí s migrací a rozvojem, je „brain drain“ neboli „odliv mozků“. Odlivem mozků lze chápat odchod kvalifikované pracovní síly nejčastěji z důvodů nedostatku příležitostí na pracovním trhu či za vidinou lepších pracovních podmínek. (Stojanov, Novosák, 2008)

Z hlediska brain drainu je nutno rozlišit, jestli se jedná o nízko (nižší stupeň vzdělání, nižší platy) či vysoce (vyšší vzdělání, vyšší mzdy) kvalifikovanou pracovní sílu. Vysoce kvalifikovaní pracovníci jsou ochotni trávit více času pracovním pobytem v zahraničí a střídat lokality, kde aktivně pracují. Pro tuto skupinu lidí představuje odchod do zahraničí cestu, při které hledají co nejlepší možnost uplatnění dle svých možností na světovém trhu práce. Migrující odborníci jsou celkem homogenní, zvláštní oddíl však tvoří akademici a vědci, kteří podléhají spíše vlivu kvality výzkumných pracovišť než ekonomickým podmínkám.

Brain drain převládá u vysoce kvalifikované síly, a to z několika důvodů. Prvním z nich je fakt, že chudí obyvatelé nemají dostatečný kapitál ani dostatečné vzdělání, nemají tedy k migraci ani prostředky, ani schopnosti. Druhý důvod je snaha vyspělých zemí bránit se dlouhodobé migraci nízko kvalifikovaných lidí. Děje se tak proto, že migranti nejsou dostatečně schopni vykonávat určité povolání či stupeň odborné přípravy a také si dlouhodobě neudrží pracovní místo, čímž se mohou stát pro sociální systém spíše přítěží. Odlišné chování států, pokud jde o migrační politiku, je patrné v případě vysoce kvalifikované pracovní síly. Vyspělé země se snaží skupinu přilákat nebo jim v migraci alespoň nebránit, než se ji snažit eliminovat. (Brázová, 2011)

V souvislosti problematiky brain drainu lze dále shrnout pozitivní a negativní faktory.

Mezi negativní patří:

- Dovednosti migrantů jsou nezbytné pro dlouhodobý vývoj země původu, kvalifikovaní pracovníci by proto měli zůstat doma.
- Lidský kapitál migrantů by mohl mít pozitivní dopad na růst jejich příjmů i na instituce nebo politické vedení společnosti za předpokladu, že by zůstali.
- Oddělení rodin v důsledku migrace může způsobit deprese, stres, strádání a jiné psychologické újmy. (Easterly, 2008)

Mezi pozitivní pak:

- Migranti mohou lépe odhalit své preference a zájmy, jelikož migrace je dobrovolná.
- Migranti mohou posílat remitence do své země původu.
- Obyvatelé ve zdrojové zemi mohou mít větší motivaci k investicím do lidského kapitálu, pokud mají možnost migrovat.
- Migranti mohou mít pozitivní vliv na politiku a instituce ze zahraničí.
- Hrozba migrace může sloužit k ovlivnění chování vládců země původu (např. nadměrné zdanění apod.).
- Migranti se mohou vrátit domů (trvale či dočasně) a mohou přivést nové technologie a know-how.
- Migranti mohou propojit obchodní sítě, které zvyšují vývoz zdrojové země do země určení.
- Individuální svoboda je posílena tím, že jednotlivcům je dána příležitost k migraci. (Easterly, 2008)

4.4.1 Brain drain vs. brain gain

Novější studie migrace ukazují, že negativní dopad brain drainu na rozvoj není zcela jednoznačný. V některých případech jsou ztráty odlivů mozků vyváženy zisky v podobě remitencí, rostoucí motivací ke studiu apod. Jestliže tyto zisky emigrace převáží nad ztrátami, je tento jev označován jako „brain gain“. (Brázová, 2011)

Migranti se často vrací do svých původních domovů, jsou obohaceni o nové zkušenosti, čímž mohou přispět k rozvoji země. Na druhou stranu lze argumentovat, že rozvojové země jsou ochuzeny o kvalifikovanou pracovní sílu v podobě odborníků, jedná se například o odchod zdravotnického personálu apod., jež může zemi významně negativně ovlivnit. (Stojanov, Novosák, 2008)

4.5 Region severní Afriky

Za účelem efektivní realizace statistických analýz OSN rozděluje svět do 5 jednotlivých makroregionů (Šerý, 2013). Region severní Afriky dle této klasifikace

OSN zahrnuje Alžírsko, Egypt, Libyi, Maroko, Súdán, Tunisko a Západní Saharu (OSN 2012). Organizace UNHCR definuje severní Afriku jako subregion, kam spadá Alžírsko, Egypt, Libye, Maroko, Súdán, Tunisko, Západní Sahara a ještě Mauritanie (UNHCR 2016b). Světová banka stejně jako IOM kategorizuje toto území do tzv. regionu MENA (Middle East and North Africa), což představuje nejen severní Afriku, ale i region Blízkého východu (World Bank 2016b). Pro analýzu migrace severní Afriky v této práci byla vybrána definice regionu dle charakteristiky OSN.

	rozloha (km ²)	počet obyvatel (mil.)	státní zřízení	HDP na osobu (USD)
Alžírsko	2 381 741	39,54 (7/2015)	republika	14,500 (2015)
Egypt	1 001 450	88,49 (7/2015)	republika	11,800 (2015)
Libye	1 759 540	6,41* (7/2015)	pod vedením přechodné vlády	14,600 (2015)
Maroko	446 550	33,32 (7/2015)	konstituční monarchie	8,200 (2015)
Súdán	1 861 484	36,11 (7/2015)	spolková republika vedená Stranou národního kongresu	4,300 (2015)
Tunisko	163 610	11,04 (7/2015)	republika	11,400 (2015)
Západní Sahara	266 000	0,57 (7/2013)	nevyřešen právní status území a uznání suverenity	2,500 (2007)

Tabulka 3: Základní údaje o regionu severní Afriky

Zdroj: vlastní úprava dle World Factbook (2016)

* dle údajů OSN imigranti tvoří okolo 12 % z celkového počtu obyvatel

Tabulka č. 3 udává základní fakty o regionu severní Afriky. Region celkem zaujímá 7 880 375 km² rozlohy, největší stát je zde Alžírsko, Súdán a Libye. Naopak nejmenší státy z hlediska rozlohy jsou v tomto regionu Maroko, Západní Sahara a Tunisko. Stát s největší populací je zde jednoznačně Egypt s 88,49 mil. obyvateli (červenec 2015), dále Alžírsko, Súdán a Maroko, naopak nejméně obyvatel má Západní Sahara (0,57 mil.

k červenci 2015). Ekonomicky si nejlépe vede Alžírsko a Egypt. Nejchudší z pohledu ukazatele HDP na osobu je v regionu severní Afriky Súdán a Západní Sahara.

Z hlediska geografie se v regionu severní Afriky rozkládají převážně plošiny a rozsáhlé bezodtokové sníženiny. Severozápadní strana regionu je hornatější, jelikož se zde nachází pohoří Atlas. Na území se nachází i největší poušť světa Sahara, kde jsou ve většinovém zastoupení kamenité (hamady) a šterkovité pouště (seriry), menší část povrchu Sahary tvoří pouště písečné (ergy), které zaujímají zhruba 20 % území Sahary. (Směliková, 2010)

Z ekonomického pohledu je tento region po JAR nejvyspělejší oblastí v Africe. Ekonomiky jednotlivých zemí se soustředí hlavně na těžbu ropy a zemního plynu (především Libye, Alžírsko a Egypt), ale těží se zde i fosfáty (Maroko, Tunisko). Problémem však zůstává, že jsou převážně exportovány nezpracované suroviny, tedy země přichází o přidanou hodnotu produktu. Obchod států severní Afriky je úzce spjat se zeměmi západní Evropy, zejména v oblasti vývozu nerostných surovin a zemědělských plodin do Evropy. Zemědělství je v této oblasti umožněno díky povodí řeky Nil a v přímořských oblastech, kde jsou hlavními pěstebními plodinami palma datlová, cukrová třtina, bavlník, ve Středomoří dále obiloviny, luštěniny, fíky, citrusy, vinná réva a raná zelenina. V horských oblastech se zemědělská činnost soustředí na chov koz a ovcí, v pouštních oblastech na chov velbloudů. Významnou složkou na tvorbě HDP v zemích severní Afriky je také cestovní ruch. Ten však zaznamenal v posledních letech útlum v důsledku snah islámských fundamentalistů usilujících prostřednictvím teroristické činnosti a protievropské a protiamerické orientace o zřízení samostatného islámského státu. (Směliková, 2010)

Západní Sahara není samostatným státem, jedná se o sporné území, které bylo po odchodu španělské koloniální nadvlády v roce 1976 okupováno z většinové části (cca $\frac{2}{3}$ území Západní Sahary) Marokem, v roce 1979 po odstoupení Mauritánie byla správa celého území pod nadvládou Maroka. Od této doby až do roku 1991 se zde odehrávala partyzánská válka osvobozenického hnutí fronty Polisario proti Maroku. Příměří na tomto území bylo dohodnuto díky mírové operaci OSN, která se dále snaží zřídit referendum, kde by mělo být rozhodnuto, zda se území podřídí správě Maroka, či bude nezávislé. O referendu však dodnes nebylo rozhodnuto. (The World Factbook, 2015)

Dalším problematickým územím v regionu severní Afriky byl Súdán. Zde převládaly nerovnosti a nesoulad mezi severem a jihem státu. Kořeny rozporu mezi severní a jižní částí Súdánu bylo možné nalézt již v době kolonialismu. Na území Súdánu proběhly dvě občanské války. Primární byly spory v oblasti náboženství, etnicity a spory o území, které později iniciovaly také kontroverze v sektoru nerostných surovin, přírodního bohatství a ekonomiky. Od roku 2011 jsou oba územní celky samostatné s názvy Súdán a Jižní Súdán, avšak nevraživost obou oblastí stále převládá. (Youngblood Coleman, 2015)

5. ANALÝZA MIGRACE V REGIONU SEVERNÍ AFRIKY

5.1 Historie migrace v severní Africe

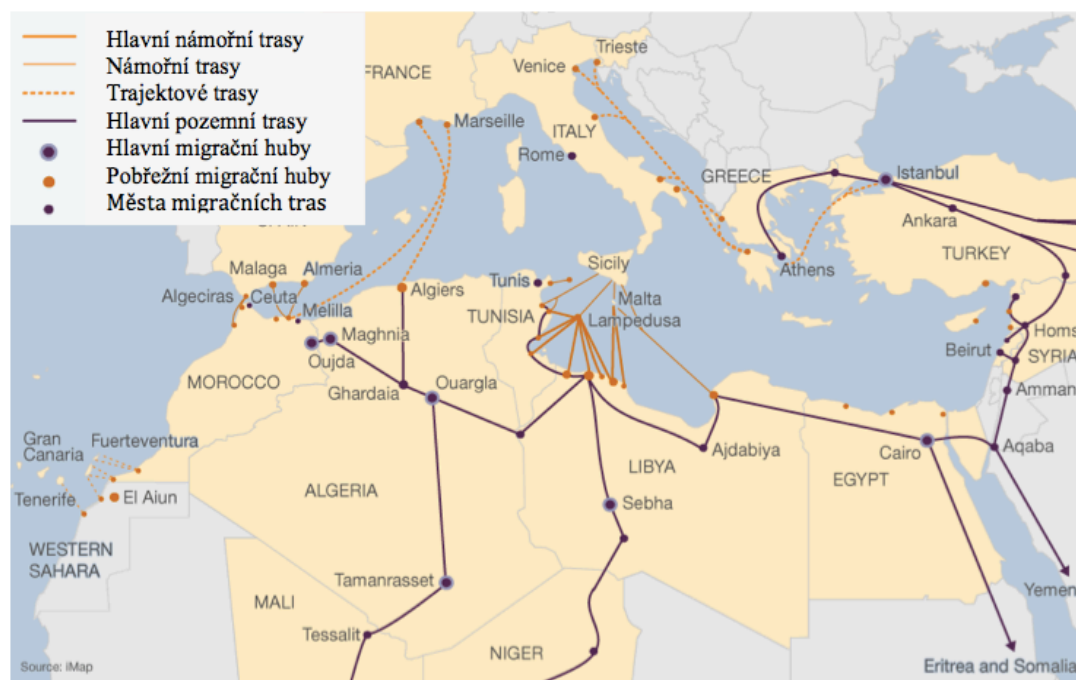
Migrace v severní Africe je známa již z historických dob, kdy přesuny obyvatel probíhaly prostřednictvím transsaharského obchodu, dobývání či náboženských poutí. Tento režim stěhování byl však přerušen v dobách kolonialismu, kdy byly stanoveny hranice jednotlivých států. V 70. a 80. letech 20. století probíhaly do regionu severní Afriky dva typy stěhování, a to imigrace způsobené suchem, válkami v Sahelu a usazení obchodníků a nomádů. První typ se týkal bývalých obchodníků a nomádů, kteří migrovali za prací ve stavebnictví či za prací na ropných polích v Libyi a Alžírsku, neboť v důsledku zavedení hranic přišli o své příjmy. Druhý typ migrace byl způsoben válkami v celé oblasti Sahelu, kdy se uprchlíci začali usazovat v severních zemích Afriky (Libyi, Alžírsku, Egyptě a dále i v Mauritánii) z důvodu větší bezpečnosti. Tato migrace však nebyla nežádoucí, jelikož doplnila nedostatek pracovních sil v zemích severní Afriky. (de Haas, 2006)

Od 90. let 20. století byly zaznamenány nové trendy migrace, jednalo se o větší využití migračních tras do Evropy v důsledku rostoucí poptávky po nekvalifikované pracovní síle v jižní Evropě (zejména pak v Itálii a Španělsku). Nejčastější trasa probíhala ze západní Afriky směrem do zemí severní Afriky, zde část migrantů zůstala a část migrovala dále do Evropy. (Minter, 2011)

5.2 Charakteristika migračních toků severní Afriky

Emigranti ze severní Afriky zahrnují kvalifikované, polokvalifikované i nekvalifikované pracovníky, studenty a v poslední době také autonomní migraci žen (Adepoju, 2004). Hlavními faktory migrace jsou v tomto regionu shledávány demografické a socioekonomické trendy, konflikty a změna klimatu. Kontext této problematiky lze obecně charakterizovat třemi vzorci chování, které spolu úzce souvisejí:

1. Nucená migrace a vnitřní přesídlení v důsledku stále vážných a vleklých politických krizí a aktivit islámských fundamentalistů v regionu severní Afriky, zejména v Libyi a na Blízkém východě (zde zejména v Sýrii).
2. Nepravidelné migrační toky do Evropy a zemí Perského zálivu, ke kterým motivují zejména ekonomické a další dílčí faktory.
3. Pracovní migrace do zemí Perského zálivu. (IOM, 2014a)

Obrázek 4: Migrační toky regionu severní Afriky

Zdroj: BBC (2014)

V regionu severní Afriky se jedná o migraci komplexní, jelikož migrace zde probíhá uvnitř regionu, do regionu, z regionu a také přes tento region. Stěhování obyvatel je v této oblasti nepravidelné, cesta je často spojena s nejistým cílem, neboť probíhá přes zprostředkovatele obchodování s lidmi, což s sebou přináší vysoká rizika pro migranty v podobě porušování a zneužívání lidských práv, zdravotních rizik apod. (IOM, 2015a)

Mark J. Miller (2003) spatřuje dva prvotní subsystémy migrace v tomto regionu. První je emigrace z pobřežních středomořských států Afriky (zejména z Maroka,

Tuniska a Alžírsko) do západní Evropy, druhý subsystém je pak arabská pracovní migrace do zemí produkujících ropu (zejména emigrace z Egypta a Tuniska směrem do zemí Blízkého východu).

Migrační toky z regionu severní Afriky do Evropy probíhají přes sever Maroka, přes Gibraltarský průliv nebo přes Středozemní moře do měst Malaga a Almeria, dále z regionů severní Libye a severovýchodního Tuniska na Maltu, Sicílii či do Itálie. Dále dochází i k migraci prostřednictvím lodní dopravy ze severu Maroka a Alžírsko do Francie. Migrace lze dosáhnout i suchozemskou cestou, a to hlavně přes státy Perského zálivu do Evropy či přímo do těchto států jakožto cílových destinací. Hlavní migrační rozcestí představují města Oujda (Maroko), Maghnia a Ouargla (Alžírsko), Sebha (Libye), Káhira (Egypt) a Istanbul (Turecko) – viz obrázek č. 4. Mnoho migrantů během své cesty do Evropy zemře, nejvíce tragických havárií lodí s uprchlíky bylo zaznamenáno v blízkosti ostrova Lampedusa v Itálii, kterému se proto v literatuře přezdívá tzv. „hřbitov migrantů“. (BBC, 2014)

Tragické události v okolí zmiňovaného ostrova Lampedusa se odehrály 7. září 2012 a v říjnu roku 2013. V roce 2012 došlo k potopení lodi se 136 migranty včetně 10 žen a 6 dětí, zachráněno bylo celkem 56 osob. O rok později, tedy v roce 2013, zde došlo hned ke dvěma tragickým událostem. První se udála 2. října 2013, kdy na moři ztroskotala loď s 450–500 migranty na palubě, zachráněno bylo okolo 150 osob. Druhá událost se odehrála jen o několik dní později, kdy z 206 lidí na palubě celkem 34 osob zahynulo a okolo 10 osob bylo pohřešováno. V důsledku těchto událostí zahájila Itálie operaci Mare Nostrum, což znamená v překladu „Naše moře“. Tato italská iniciativa měla za cíl hledat a zachraňovat lodě převažující migranty směřující do Evropy, avšak brzy na tuto operaci došly finance (Kassar, Dourgnon, 2014). 19. dubna roku 2015 se však odehrála zřejmě největší tragická událost, kdy ve Středomoří utonulo okolo 700 migrantů; na popud této události vznikla nová mise na záchranu migrantů jménem Triton pod záštitou evropské agentury pro ostrahu hranic Frontex (ČTK, 2015b). Od tohoto roku probíhá migrační krize v Evropě, více informací o této krizi je napsáno v kapitole 5.3.

Migrace z Tuniska do Itálie proudí třemi hlavními trasami. První cesta vede přes mys Cap Bon na pláži města Kelibia a odtud na italský ostrov Pantelleria, který je vzdálen cca 60 km od zmiňovaného mysu Cap Bon. Druhá trať migrantů vede

z výchozích míst lesů Ben Hmid, města Moknine a z přístavů a pláží měst Chebba či Skhira nejčastěji na již zmiňovaný italský ostrov Lampedusa. Třetí trasa migrace proudí přes ostrov Djerba do Itálie. (Kassar, Dourgnon, 2014)

Minoritní část migrantů cestuje letecky, většina však volí cestu po souši v regionu Maghrebu, která je popsána výše. Další možná trasa směřuje nejprve do města Agadez a zde se cesty rozdělují buď do města Sebha v Libyi nebo do města Tamanrasset v jižním Alžírsku. Z jihu Libye migranti putují do Tripolisu, poté do pobřežních měst Tuniska, odsud opět plují na Maltu, na italské ostrovy Lampedusa, Pantalleria či na Sicílii. Z opačné strany z jižního Alžírsku vede cesta migrantů do Maroka přes město Oujda. V Gibraltarském zálivu jsou hranice více hlídané, někteří migranti se v důsledku tohoto faktu rozhodnou posunout svou cestu na jih do Západní Sahary, kde jsou poté jejich cílovou destinací Kanárské ostrovy (území patřící Španělsku). (de Haas, 2006)

Transsaharská cesta trvá odlišnou dobu (od jednoho měsíce po několik let). Migrantů se často usazují ve městech blízko migračních uzlů, kde si hledají práci, aby si vydělali peníze na pokračování své cesty. Cesta migranty stojí mnoho peněz, musí pokrýt úplatky pašeráků, náklady na dopravu a náklady na denní potřeby (de Haas, 2006). Dle výzkumu Mehdiho Lahloua (2003) byly odhadované výlohy na přepravu lodí z Maroka do Španělska 200–500 USD za nezletilého jedince, 800 USD za Maročana a 800–1200 USD za frankofonního či anglofonního subsaharského Afričana. Ceny na trase z Libye do Itálie by se dle odhadů pohybovaly obdobně (de Haas, 2006).

Mark J. Miller (2003) dodává, že v roce 2002 byl zaznamenán největší počet emigrantů z Maroka, kteří odešli do Evropy (přes 500 000 lidí od roku 1999). Nejvíce těchto migrantů žije v Itálii, Španělsku, Nizozemí a Francii. Další podstatnou část migrantů tvoří obyvatelé Alžírsku (okolo 500 000 obyvatel) a Tuniska (150 000 obyvatel), kteří se nejčastěji usídlují ve Francii. (Miller, 2003)

5.3 Současná migrační krize v Evropě

Od roku 2015 Evropa čelí nové vlně migrace, která přerostla v migrační krizi. Do Evropy směřují migranti, uprchlíci a žadatelé o azyl z několika zemí, zejména pak z Afriky a Blízkého východu. Do centrální části Evropy se migrující osoby dostávají prostřednictvím dvou tras – Balkánské a Středomořské cesty. Balkánská trasa vede

z Turecka přes Egejské moře do Řecka a dále na Balkán (přes Makedonii, Srbsko, Chorvatsko, Slovinsko) do zemí střední Evropy. Hlavní cílovou zemí je ve střední Evropě Německo. Nejčastěji tuto cestu využívají migranti a uprchlíci ze Sýrie, Afghánistánu, Iráku a Pákistánu. Pro tuto diplomovou práci je významnější cesta Středomořská, jelikož se týká zemí regionu severní Afriky. Tato trasa vede ze zemí regionu (z Libye, Tuniska či Maroka) přes Středozemní moře buď do Itálie a odtud dále na sever do zemí střední Evropy, nebo také do dalších tranzitních zemí – Španělska či Malty. Tato trasa je nejčastěji využívána eritrejskými, nigerijskými, somálskými a súdánskými migranty a uprchlíky. (ČTK, 2015a)

V roce 2014 výrazně stoupl počet migrantů a uprchlíků ze severní Afriky do Evropy po středomořské trase. Většina výchozích míst migrace byla z Libye (z 38 % odchozích uprchlíků v roce 2013 na 83 % v roce 2014) a dále poté z Tuniska a Egypta. V Tunisku bylo v roce 2014 zaznamenáno 1 297 odchozích migrantů, což představovalo v témže roce 0,8 % příchozích migrantů do Itálie.

Egypt se stal v roce 2014 významným přechodným bodem pro mnohé uprchlíky, zejména pro utečence ze Sýrie. Uprchlíci v Egyptě nejprve zkoušeli cestovat přímou trasou po moři z Egypta do Itálie, avšak v roce 2014 začali utečenci upřednostňovat trasu nejprve do Libye a odtud dále do Itálie. V důsledku většího počtu příchozích uprchlíků do Libye se začala pomalu měnit situace v Tripolisu, který se stal velmi nestabilním. Zatímco Libye byla hlavní migrační bod v regionu, v roce 2015 dramaticky rostl i počet odchozích migrantů z Egypta.

Trasa z Libye do Evropy v roce 2014 začínala v okolí Tripolisu, jednalo se zejména o oblasti Zuwarah, Zawiya a dále poté z oblasti Benghazi. Lodě s uprchlíky se pohybovaly kolem severního pobřeží Libye tak, aby se vyhnuly kontrolám podél pobřeží, a poté směřovaly do Evropy. Na palubě lodí byli nejčastěji uprchlíci z východní a západní Afriky a Syřané. Hlavním výchozím bodem uprchlíků z Egypta východním směrem byla oblast mezi Damiettou a Alexandrií a západním směrem oblast mezi El – Hamamem a Alexandrií. Na palubě lodí byli nejčastěji uprchlíci ze Sýrie, Eritrei, Palestiny a Egypta. (Altai Consulting, 2015)

Celkově mělo do Evropy v roce 2015 dorazit celkem 1 015 078 uprchlíků (migrantů) po středomořské migrační trase. K 1. lednu 2016 se odhadovalo, že nejvíce zastoupení mezi uprchlíky byli muži (45 %), dále pak děti (35 %) a nakonec ženy (20

%). Nejvíce uprchlíků bylo ze Sýrie (43 % z 10 nejvíce zastoupených národností), Afghánistánu (23 % z 10 nejvíce zastoupených národností) a Iráku (14 % z 10 nejvíce zastoupených národností). V roce 2015 bylo pohřešováno či usmrceno 3 771 uprchlíků. (UNHCR, 2016a)

V Alžírsku k roku 2015 žilo 242 391 migrantů (nejčastěji ze Západní Sahary, Palestiny, Somálska, Iráku či Saudské Arábie), což představuje 0,61 % celkové počtu obyvatel. Naopak z Alžírsko k roku 2015 emigrovalo 1 763 430 osob, což je 4,26 % z celkového počtu obyvatel Alžírsko, kteří žijí mimo hranice země. Nejčastěji tito lidé směřovali do Francie. Na území Egypta k roku 2015 žilo 491 643 migrantů (nejčastěji ze Sýrie, Súdánu nebo Somálska), což představuje 0,54 % celkové počtu obyvatel. Naopak z Egypta k roku 2015 emigrovalo 3 245 374 osob (nejčastěji do Spojených arabských emirátů, Saudské Arábie či Kuvajtu), což je 3,43 % z celkového počtu obyvatel Egypta, kteří žijí mimo hranice země. V Libyi k roku 2015 žilo 771 146 migrantů (nejčastěji ze Somálska, Iráku či Saudské Arábie), což představuje 12,28 % celkového počtu obyvatel. Naopak z Libye k roku 2015 emigrovalo 141 470 osob, což je 2,20 % z celkového počtu obyvatel Libye, kteří žijí mimo hranice země. Nejčastěji migranti směřovali do Saudské Arábie, Sýrie a Izraele. Na území Maroka k roku 2015 žilo 88 511 migrantů (nejčastěji z Francie a Alžírsko), což představuje 0,26 % celkového počtu obyvatel. Naopak z Maroka k roku 2015 emigrovalo 2 834 200 osob (nejčastěji do Francie, Španělska a Itálie), což je 7,62 % z celkového počtu obyvatel Maroka, kteří žijí mimo hranice země. V Súdánu k roku 2015 žilo 503 477 migrantů (nejčastěji z Eritrei, Jižního Súdánu a Čadu), což představuje 1,25 % celkové počtu obyvatel. Naopak ze Súdánu k roku 2015 emigrovalo 1 338 470 osob (nejčastěji do Jižního Súdánu, Saudské Arábie nebo Čadu), což je 3,22 % z celkového počtu obyvatel Súdánu, kteří žijí mimo hranice země. Na území Tuniska k roku 2015 žilo 56 701 migrantů (nejčastěji z Alžírsko, Libye a Francie), což představuje 0,50 % celkového počtu obyvatel. Naopak z Tuniska k roku 2015 emigrovalo 650 444 osob, což je 5,46 % z celkového počtu obyvatel Tuniska, kteří žijí mimo hranice země. Nejčastěji tito lidé směřovali do Francie, Itálie a Německa. V Západní Sahaře k roku 2015 žilo 5 179 migrantů (nejčastěji ze Senegalu), což představuje 0,90 % celkového počtu obyvatel. Naopak ze Západní Sahary k roku 2015 emigrovalo 91 034 osob (nejčastěji do

Alžírsko), což je 13,72 % z celkového počtu obyvatel Západní Sahary, kteří žijí mimo hranice země. (IOM, 2016)

Tato data uvádějí tzv. migration stock, tedy počet migrantů, kteří k určitému datu žijí v určité zemi. Jedná se o kumulaci toků k určitému časovému okamžiku, do celkového počtu migrantů se však započítávají odchody migrantů do jiných zemí, jejich úmrtí, případná naturalizace apod., proto se taky může počet migrantů v čase snižovat.

	počet uprchlíků ¹		počet žadatelů o azyl ²		počet vnitřně přesídlených osob ³		počet navracených uprchlíků		počet navracených vnitřně přesídlených osob	
	pol. 2014	pol. 2015	pol. 2014	pol. 2015	pol. 2014	pol. 2015	pol. 2014	pol. 2015	pol. 2014	pol. 2015
Alžírsko	94144	94144	3894	5892	x	x	x	x	x	x
Egypt	237117	226344	25194	30019	x	x	x	x	x	x
Libye	25561	27948	6608	8904	63985	434869	x	x	12440	x
Maroko	1560	2144	2601	2216	x	x	x	x	x	x
Súdán	205174	322638	4900	11448	2089100	2342979	13129	3896	129000	50105
Tunisko	924	824	233	156	x	x	x	x	x	x

Tabulka 4: Uprchlíci, žadatelé o azyl, vnitřně přesídlené osoby a navrátilci (uprchlíci a vnitřně přesídlené osoby) v jednotlivých zemích severní Afriky

Zdroj: vlastní zpracování dle dat UNHCR (2014, 2015)

Pozn.: číselná data uvádějí celkové počty k danému datu

¹ Osoby uznané v rámci úmluvy OSN z roku 1951 (protokolu 1967), úmluvy OAJ z roku 1969 a v souladu se statutem UNHCR jako uprchlíci. Těmto osobám je poskytnuta alternativní forma ochrany a náhrady po tuto dobu ochrany.

² Osoby, jejichž žádost o azyl nebo žádost o udělení statusu uprchlíka čeká na schválení v kterékoli fázi administrativní azylové procedury.

³ Osoby, které byly přesídleny z domovské země a jimž organizace UNHCR poskytuje ochranu či podporu. Toto označení má popisný charakter a zahrnuje i skupiny osob, které jsou v zemi jejich státní příslušnosti nebo obvyklého bydliště vystaveny rizikům podobného charakteru, jako tomu je u vnitřně přesídlených osob, ale z praktických či jiných důvodů nemohou být označeni pod názvem vnitřně přesídlená osoba.

Tabulka č. 4 zobrazuje počet uprchlíků, azylantů, vnitřně přesídlených osob a navrátilců v první polovině roku 2014 a 2015, kteří migrovali do regionu severní Afriky. Nejčastější cílovou destinací uprchlíků v regionu severní Afriky byl Súdán³ (205 174 uprchlíků v první polovině roku 2014 a 322 638 uprchlíků v první polovině roku 2015) a Egypt (237 117 uprchlíků v první polovině roku 2014 a 226 344 uprchlíků v první polovině roku 2015). Naopak nejméně častá cílová destinace v tomto regionu bylo Maroko (1 560 uprchlíků v první polovině roku 2014 a 2 144 uprchlíků v první

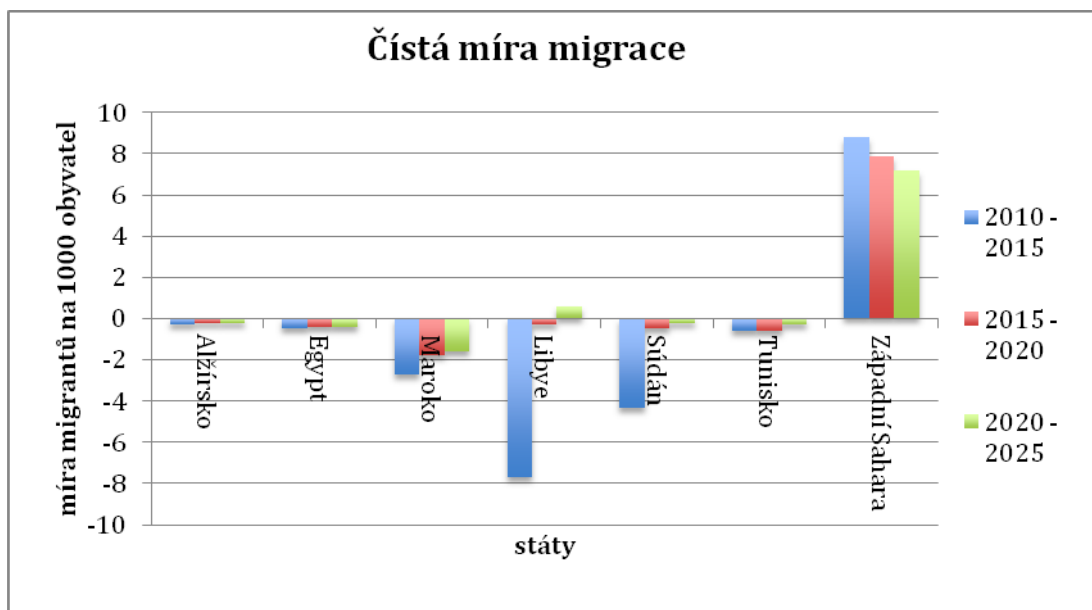
³ Súdán je cílovou destinací uprchlíků zejména kvůli občanskému konfliktu v Jižním Súdánu.

polovině roku 2015) a Tunisko (924 uprchlíků v první polovině roku 2014 a 824 uprchlíků v první polovině roku 2015). Z hlediska žadatelů o azyl byl největší počet zaznamenán v Egyptě (25 194 azylantů v první polovině roku 2014 a 30 019 azylantů v první polovině roku 2015), naopak nejméně v Tunisku (233 azylantů v první polovině roku 2014 a 156 azylantů v první polovině roku 2015). Údaje o počtu vnitřně přesídlených osob jsou pouze u dvou zemí – Libye a Súdánu. U obou zemí byl tento počet poměrně vysoký, v Súdánu bylo zaznamenáno až 2 089 100 vnitřně přesídlených osob v první polovině roku 2014, kde se téhož roku navrátilo 13 129 osob, a 2 342 989 vnitřně přesídlených osob v první polovině roku 2015, kde se navrátilo ve stejném časovém období 3 896 osob. V obou případech tuto skutečnost do značné míry vysvětluje konflikt v Darfúru (viz dále v kapitole 5.4), který probíhá na území Súdánu.

V době migrační krize mnohá města regionu severní Afriky čelila novému a vzrůstajícímu tlaku na poskytování adekvátních služeb a zajištění bezpečnosti v dané oblasti. Jednalo se o města, která představovala tzv. „bránu“ do Evropy, jako je například Rabat, Tunis a Tripolis. Migranti cestující z Maroka, kterým se podařilo překročit hranice Španělska, byli často nalézáni v městech Casablanca, Fes a Rabat. Zde se museli potýkat s nepříznivými podmínkami, jako byly například vyšší životní náklady, časté kontroly totožnosti, zatýkání a vystěhování z městských center. (IOM, 2015c)

5.4 Grafické vyjádření charakteristiky migračních toků severní Afriky

Čistá míra migrace nebo také tzv. migrační přírůstek či migrační saldo, který je zobrazen na grafu č. 1, udává rozdíl mezi počtem přistěhovalých (QI) a počtem vystěhovalých (QE), tedy osob, které vstupují a opouštějí zemi, na 1 000 obyvatel. Vzorcem lze tento vztah vyjádřit jako $(QI - QE)$. Je-li $I > E$, jedná se o čistou míru imigrace (kladné migrační saldo). Je-li naopak $I < E$, pak se jedná o čistou emigraci (záporné migrační saldo). (IOM, 2015b)

Graf 1: Čistá míra migrace zemí regionu severní Afriky v období 2010–2025

Zdroj: vlastní zpracování dle dat OSN (2016)

Graf č. 1 udává čistou míru migrace za období od roku 2010 do roku 2025, kde budoucí léta od roku 2015 jsou určena dle odhadů do budoucna. Za období let 2010–2015 lze shledat u států v regionu severní Afriky záporné saldo čisté míry migrace vyjma Západní Sahary (8,8 migrantů na 1 000 osob). V tomto období je zaznamenáno nejzápornější saldo migrace v daném období u Libye (-7,7 migrantů na 1 000 osob), kde proběhla politická krize, při které mnoho obyvatel zemi opustilo. Druhou zemí v pořadí nejzápornějšího migračního salda je Súdán (-4,3 migrantů na 1 000 obyvatel), kde je tento stav ovlivněn druhou občanskou válkou a následným vysídlením. Další země se záporným migračním saldem je Maroko (-2,7 migrantů na 1 000 osob), Tunisko (-0,6 migrantů na 1 000 osob), Egypt (-0,5 migrantů na 1 000 osob) a Alžírsko (-0,3 migrantů na 1 000 osob). V dalších obdobích, tedy od roku 2015–2025 je dle predikce očekáváno zmírnění tempa čisté míry migrace. Nejvýraznější změna nastane v Libyi a Súdánu, kde je očekáváno v Libyi uklidnění politické situace a v Súdánu nastolení míru. Jak již bylo zmíněno, v Západní Sahaře bylo saldo migrace v daném období kladné, nicméně do budoucna je predikován postupný pokles tempa čisté míry migrace.

Na jednu stranu může být tento jev vysvětlen fenoménem „marokanizace“, ke kterému v Západní Sahaře dochází. Pojem „marokanizace“ lze vysvětlit jako snahu

marocké vlády o potlačení západosaharské kultury a identity a snahu oslabit vliv osvobozené fronty Polisario (více o konfliktu v Západní Sahaře viz kapitola 5.5). Vláda Maroka podporuje imigraci marockého obyvatelstva na území Západní Sahary, cílem této strategie je zajistit v Západní Sahaře větší počet Maročanů než původního obyvatelstva Západní Sahary. Marocká migrace na území Západní Sahary měla do roku 2015 vzrůstající charakter (Klíčnicková, Černohous, 2015). Na druhou stranu může být vývoj migrace vysvětlen také postupným návratem západosaharských uprchlíků z uprchlických táborů v Alžírsku zpět do vlasti.

Je důležité zmínit, že data mohou být v mnoha případech zkreslená, neboť v regionu severní Afriky probíhá také nelegální migrace, která obvykle není statisticky zachytitelná. Migranti ze subsaharské Afriky velmi často postrádají i základní dokumenty jako je průkaz totožnosti nebo dokumenty prokazující původ člověka za účelem dosažení statusu uprchlíka (Kassar, Dourgnon, 2014). Tito lidé tedy nejsou zahrnuti ve statistických údajích mnoha výzkumů a databází.

Alžírsko je nejčastěji považováno za tranzitní zemi migrace vzhledem ke své geografické poloze. S přílivem nelegální migrace se však musí potýkat s ekonomickými a sociálními problémy. Největším problémem spojeným s migrací je zde přenos nemocí, zejména AIDS/HIV. Dalším problémem je nedostatek pracovních příležitostí na venkově, což ústí v migraci do měst či dále emigraci ze země. (IOM, 2012a)

Egypt představuje z hlediska migrace zemi cílovou, zemi tranzitní i zemi zdrojovou. Cílovou zemí je zejména díky své geografické poloze, neboť se nachází v okolí konfliktních zón (např. konflikty v Sýrii, Libyi, Iráku, Súdánu, Somálsku). Uprchlíci z okolních států směřují do Egypta jakožto cílové destinace. Zemí tranzitní je Egypt díky své poloze podél východní migrační trasy migrujících lidí z Afrického rohu, kteří směřují buď do Evropy, či na Blízký východ. V neposlední řadě představuje Egypt i zdrojovou zemi migrace. Historicky směřovala nejčastěji egyptská pracovní migrace do arabských států, tento jev byl však narušen vzrůstajícím počtem příchodů asijských pracovníků. Z tohoto důvodu spolu se vzrůstající nezaměstnaností v Egyptě se migranti začali orientovat spíše na stěhování za prací do Evropy. Novým migračním fenoménem, který se začíná v Egyptě objevovat, je migrace environmentální. Vysoká hustota osídlení a velká koncentrace zemědělských aktivit zejména na severu země a v deltě řeky Nilu jsou vysoce citlivé na změny klimatu, ke kterým v posledních letech dochází.

Ohrožení ekonomiky země prostřednictvím dopadů klimatických změn či také stoupající hladina moře by mohla v budoucnu představovat další podstatný důvod pro stěhování obyvatel. (IOM, 2012b)

Významnou zemí z pohledu migrační dynamiky v regionu severní Afriky je Libye, která je díky své geografické poloze chápána jako „pomyslný most“ mezi Afrikou a Evropou, neboť je v blízkosti Evropy a navíc sousedí se 6 zeměmi. V poslední době se však Libye potýká s důsledky politické revoluce, které měly negativní dopad na hospodářství, infrastrukturu i jednotlivé domácnosti. Během krize mnoho lidí emigrovalo ze země, objevily se také případy, kdy bylo mnoho uprchlíků na své cestě do Evropy zastaveno evropskými orgány či přišlo o život. Libye patřila v nedávné historii mezi nejbohatší země Afriky, avšak po svržení režimu dnes již bývalého vládce Muammara Kaddáfího se vytvořilo v zemi bezvládí. Tento stav byl ideální pro pašování lidí do Evropy. Libyi se mnoho dárců, jako například fond rozvoje IOM, EU, vláda USA či vláda Itálie, snaží podporovat, v zemi probíhá mnoho projektů spojených s klíčovými tématy migrace. Jedná se například o podporu boje proti obchodování s lidmi, asistovaný dobrovolný návrat subsaharských migrantů a opětovné začlenění do společnosti, prevence a řízení migračních toků neregulované migrace ze Sahary do Středozemního moře, psychosociální pomoc pro řešení krizí nemocných dětí, mládeže a jejich rodin apod. (IOM, 2012c)

Maroko je historicky zdrojovou a tranzitní zemí migrace, v poslední době však čím dál více také cílovou zemí migrace. V silicím tlaku sociálních nepokojů a občanských konfliktů v regionu severní Afriky bylo Maroko schopno politicky odolávat a zůstat nadále stabilní zemí. Nicméně tato země čelí ekonomickým problémům jako například vysoké míře nezaměstnanosti, která láká mnoho mladých obyvatel Maroka k emigraci do Evropy. Tito lidé pracující v zahraničí mají často vyšší příjem a posílají část své mzdy rodině v podobě remitencí. V posledních letech se však Maroko vyznačuje nejvyšším růstem HDP v regionu severní Afriky, což má za následek imigraci do země zejména ze strany obyvatel subsaharské Afriky. Hrozbou však zůstává obchodování s lidmi a jejich pašování. (IOM, 2014c)

V Súdánu se konflikty často opakují či vznikají konfliktní situace nové. Největší vysídlení obyvatel v Súdánu má na svědomí konflikt v Darfúru⁴, kdy přes 2 miliony obyvatel (do poloviny roku 2011) bylo nuceno opustit své domovské sídlo. Uprchlíci se usídlovali v táborech v okolí větších měst či také na hranici se sousedící zemí – Čadem. Příčinou konfliktu byl spor o zdroje, v oblasti Darfúru panovalo dlouhodobě napětí mezi obyvateli kvůli nejasným vlastnickým právům na půdu a právu na pastvu (převážně mezi nomádky Araby a mezi zemědělci ze společenství Fur). (Aktuálně, 2011) Další zdroje uvádějí, že jistou roli zde hrála i ropa a ekonomické faktory (rozdíly v ekonomickém růstu), vliv náboženství (střet mezi Araby a černošskými Afričany) a environmentální faktory (spory o vodu). (Prokopová, 2010) Konflikt v Dárfúru vypukl v roce 2003, kdy Hnutí pro rovnost a spravedlnost (JEM) a Súdánská osvobozená armáda (SLA) útočily ozbrojenými silami proti vládní moci, spor trvá dodnes. (Aktuálně, 2011)

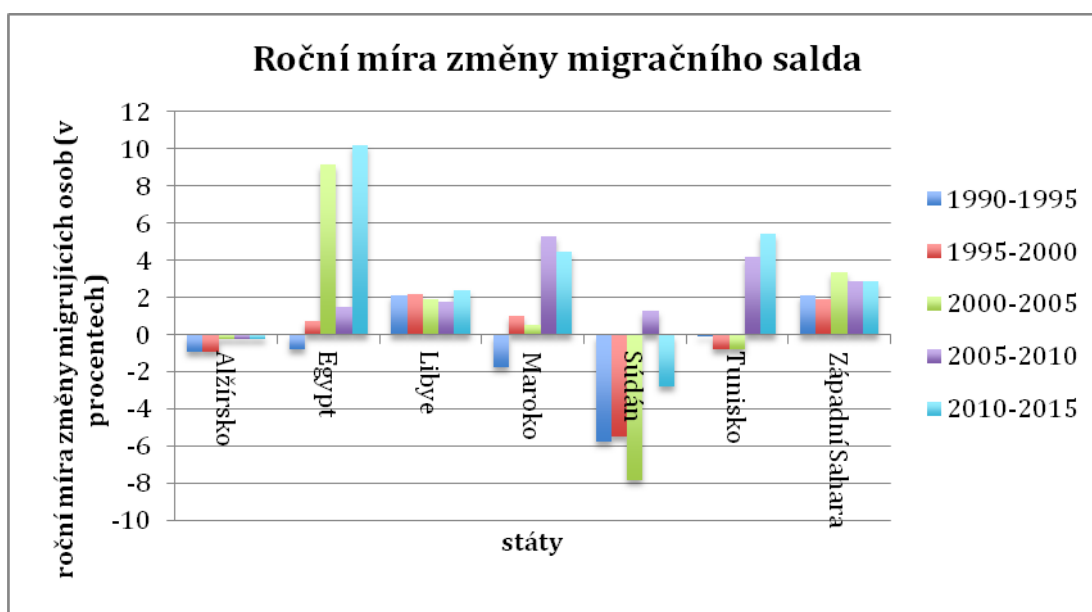
Po rozdělení země na Súdán a Jižní Súdán v roce 2011 došlo k návratu uprchlíků zpět do jejich původních domovů. Přesto stále existují v Súdánu lidé, pro něž je návrat do domovského Jižního Súdánu zapovězen, nejčastěji v důsledku absence dokumentů potřebných pro návrat. (IOM, 2012d)

V posledních měsících se však situace mění a obyvatelé z Jižního Súdánu migrují na sever do Súdánu. Příčinou je občanský konflikt, který způsobuje primárně nedostatek jídla a pitné vody, sekundárně pak také nedostatek práce a peněz. Migraci mezi zeměmi ztěžuje skutečnost, že hranice mezi oběma státy je uzavřená. Pro překročení hranice musejí lidé buď získat povolení, které se uděluje jen výjimečně, nebo se vypravit na dlouhou cestu buší. Mnoho obyvatel tak stále setrvává na hranicích s nadějí, že jim bude poskytnuta potravinová pomoc. (Fendrychová, 2016)

V Tunisku koncem roku 2010 vypukly protesty proti vysoké míře nezaměstnanosti, korupci a chudobě. Tehdejší prezident země Ben Ali na popud nepokojů rozpustil vládu a uprchl ze země. Zemi dočasně spravovala vláda Národní jednoty, po volbách v roce 2011 se do čela dostala nová prozatímní vláda, která kladla tématu migrace prioritní postavení v řešení politických otázek. Tunisko je z pohledu migrace zemí tranzitní a přistěhovaleckou, většina přistěhovalců pochází z Maghrebu a

⁴ region na západě Súdánu sousedící s Čadem a Středoafričskou republikou

ze subsaharské Afriky. Z geografického umístění země je pro migranty výhodná dostupnost Evropy, kde je v přímé blízkosti Itálie. V roce 2011 čelilo Tunisko prudkému nárůstu migrace, a to zejména v důsledku libyjského konfliktu. Dle odhadů IOM překročilo hranice v průběhu několika měsíců až 350 000 libyjských uprchlíků. Tunisko se dále potýká se stále vysokou mírou nezaměstnanosti, což motivuje mladé obyvatele Tuniska a hlavně stále větší počet vysokoškoláků k migraci ze země. (IOM, 2012e)

Graf 2: Roční míra změny migračního salda za dané období (v procentech)

Zdroj: vlastní zpracování na základě statistik OSN (2015)

Roční míra změny migračního salda je průměrné tempo růstu populace za dané období, tento ukazatel je vypočten pomocí vzorce $\ln(P_t/P_0)/n$, kde n je délka určitého období a P značí počet obyvatel (P_t je počet obyvatel na konci sledovaného období a P_0 je počet obyvatel na začátku sledovaného období), výsledek je pak vyjádřen v procentech. Graf č. 2 zobrazuje tuto míru v regionu severní Afriky. Největší podíl příchodích migrantů zaznamenal Egypt (10,17 % v období od roku 2010–2015 a 9,14 % v období od roku 2000–2005), dále je patrný přírůstek migrantů v Tunisku (5,45 % v období 2010–2015) a v Maroku (5,31 % v období 2005–2010). Opačný trend je shledáván v Alžírsku, kde je roční saldo změny za každé období záporné. Nejzřetelnější

záporné hodnoty jdou však zaznamenány v Súdánu, nejvýrazněji v období 2000–2005 (-7,83 %), což je vysvětleno do jisté míry druhou súdánskou občanskou válkou, která skončila v roce 2005 podepsáním mírové dohody. Od roku 2013 však na tomto území probíhá další občanská válka. Více informací o souvislostech s emigrací a imigrací viz dále v kapitole 5.5 a 5.6.

5.5 Imigrace do regionu severní Afriky

V následujících grafech pro jednotlivé státy severní Afriky je zobrazeno 10 destinací, odkud nejčastěji pocházejí zahraniční migranti směřující do severní Afriky. Těchto 10 zemí je seřazeno od země s největším počtem imigrantů k zemi s nejmenším počtem na základě dat z 1. poloviny roku 2015. Další sledovaná období slouží k porovnání s daným nejaktuálnějším vývojem. Je nutné zmínit, že grafy v této kapitole uvádějí počet lidí, kteří se v dané zemi k danému datu nacházejí, jedná se tedy o statický pohled, nikoliv dynamický vývoj.

Alžírsko bylo již historicky hostitelskou zemí pro uprchlíky. V dřívějších dobách se jednalo například o příchozí migranty v důsledku klimatické nestability, kde negativní přírodní jevy saharské pouště motivovaly tamní subsaharské obyvatele ke stěhování do jižní části Alžírka a odtud dále do středu země, jelikož v jižní části Alžírka nejsou vhodné klimatické podmínky pro život. Dále sloužilo Alžírsko od roku 1975 jako země pro uprchlíky, kteří opustili svou zemi (Pobřeží Slonoviny či Demokratická republika Kongo) v důsledku nepokojů a politických krizí. (Musette, 2014)

Alžírsko bylo postupem času také hlavním příjemcem uprchlíků ze Západní Sahary v důsledku konfliktu v Západní Sahaře mezi Marokem a frontou Polisario. Je důležité zmínit také uprchlíky z Palestiny, kteří však jsou dobře integrováni do alžírské společnosti. V neposlední řadě Alžírsko představuje také přijímající zemi pro nelegální zahraniční pracovníky ze subsaharské Afriky, kteří pracují v různých odvětvích, například v zemědělství, stavebnictví či cestovním ruchu v severní části Alžírka. Dle MPC (2013) nelegální migrace subsaharských uprchlíků pracujících v neformálním sektoru v Alžírsku kvantitativně převyšuje počet tranzitních migrantů směřujících do zemí jižní Evropy. (MPC, 2013f)

Počátkem 20. století do Alžírsko přišlo za prací značné množství pracovníků zahraničních firem, zejména se jednalo o pracovníky ve stavebním sektoru, kteří pocházeli z Číny, a dále také mnoho uprchlíků ze Západní Sahary. V neposlední řadě v tomto období vzrostla i nelegální migrace do Evropy. (MPC, 2013a)

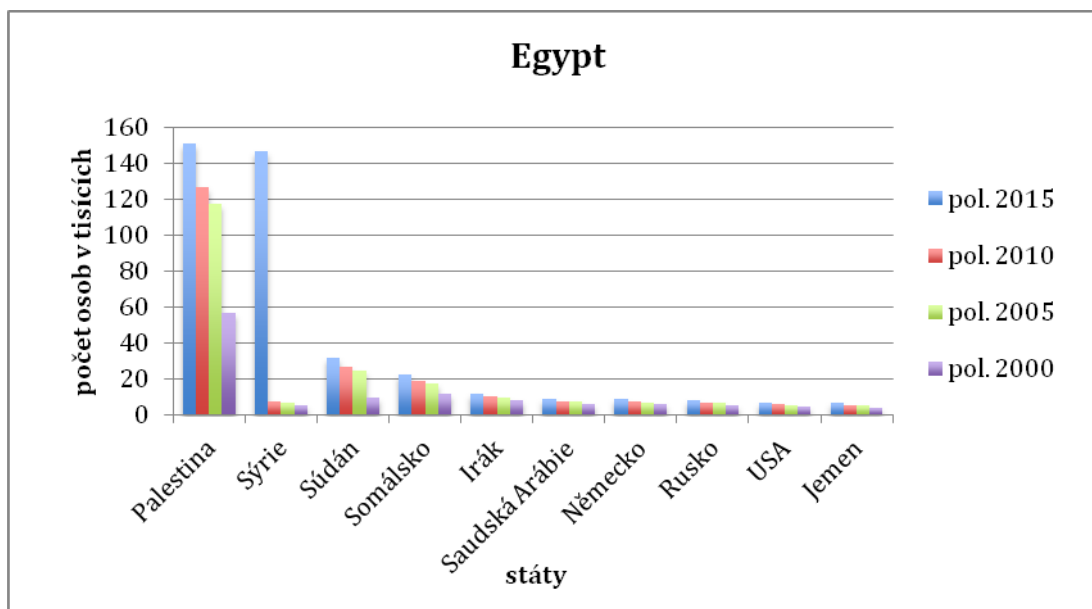

Graf 3: Imigrace do Alžírsko v jednotlivých časových obdobích

Zdroj: vlastní zpracování dle dat OSN (2015)

Vývoj imigrace do Alžírsko v posledních letech zobrazuje graf č. 3. Z grafu je patrné, že do Alžírsko putuje stále velké množství migrantů (vč. uprchlíků) ze Západní Sahary, avšak v menší míře, než tomu bylo v polovině roku 2000 (90 939 osob v polovině roku 2015 oproti 165 911 osobám v polovině roku 2000). Opačný trend platí u Palestiny a Somálska, kde však počet migrantů od poloviny roku 2000 narostl. U Palestiny z 31 667 osob v polovině roku 2000 na 56 961 osob v polovině roku 2015 a u Somálska z 11 570 osob v polovině roku 2000 na 20 810 osob v polovině roku 2015. Dále do Alžírsko emigrují osoby z Iráku, Saudské Arábie, Sýrie a v menší míře pak z Jemenu, Libye, Jordánska či Súdánu.

Důvodem imigrace ze Západní Sahary je skutečnost, že v Alžírsku sídlí exilová vláda SADR (Saharská arabská demokratická republika⁵) a nachází se zde uprchlické tábory s více než 90 000 utečenců ze Západní Sahary (Klíčnicková, Černohous, 2015).

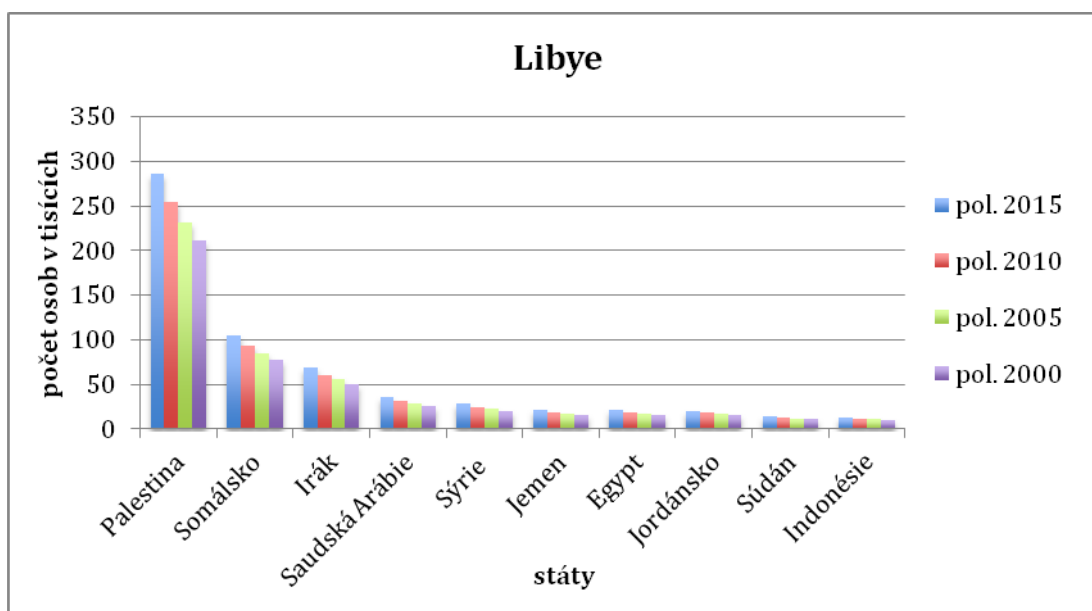
Graf 4: Imigrace do Egypta v jednotlivých časových obdobích

Zdroj: vlastní zpracování dle dat OSN (2015)

Egypt je hostitelskou zemí pro omezený počet migrantů, kteří zde přicházejí za prací. Objevuje se ale rostoucí počet uprchlíků a žadatelů o azyl. Kromě palestinských uprchlíků, jejichž rodiny emigrovaly do Egypta v důsledku války v roce 1948, se zde nacházeli také uprchlíci ze Súdánu, Etiopie, Eritrei, Somálska a také utečenci z Iráku. V průběhu roku 2011 do Egypta uprchlo také velké množství lidí z Libye, avšak většina z nich byla egyptské národnosti. (MPC, 2013g)

Graf č. 4 zobrazuje vývoj imigrace do Egypta v posledních letech. Stále zde přetrvává emigrace uprchlíků z Palestiny (150 486 osob v polovině roku 2015), Súdánu (31 589 osob v polovině roku 2015), Somálska (22 709 osob v polovině roku 2015), ale s migrační krizí také velmi razantně stoupl počet uprchlíků ze Sýrie (ze 7 129 osob v polovině roku 2010 na 146 837 osob v polovině roku 2015). Dále do Egypta v menší míře emigrují osoby z Iráku, Saudské Arábie, Německa, Ruska, USA či Jemenu.

⁵ částečně uznávaný stát ležící na sporném území Západní Sahary

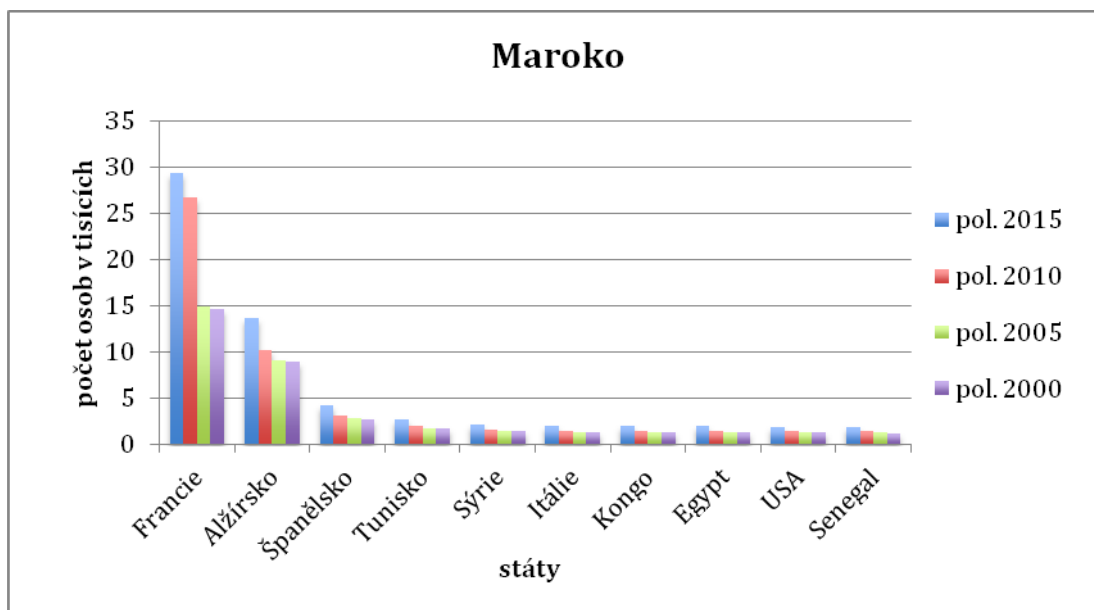

Graf 5: Imigrace do Libye v jednotlivých časových obdobích

Zdroj: vlastní zpracování dle dat OSN (2015)

Imigrační toky do Libye začaly v 60. letech 20. století po objevení ropy a zásob zemního plynu. Od roku 1960 do roku 1980 imigrační vlny neslábly, mezi pull faktory, které lákaly migranty do země (nejčastěji z Egypta a Tuniska), patřily například růst příjmů země z ropy, nové ekonomické a sociální programy či nedostatek domácí pracovní síly. V tomto období však do Libye migrovali i uprchlíci z oblasti Sahelu (nejčastěji Tuarégové z Nigeru a členové kmene Tubu) v důsledku sucha a násilných konfliktů. V 90. letech nastavil tehdejší vládce Libye Muammar Kaddáfí politiku tzv. „otevřených dveří“, kdy do Libye emigrovalo velké množství obyvatel subsaharské Afriky. Od počátku 21. století Libye začala spolupracovat s evropskými zeměmi v oblasti nelegální migrace. (MPC, 2013c)

Vývoj imigrace do Libye v posledních letech je patrný na grafu č. 5. Je zřejmý nárůst počtu migrantů z Palestiny, Somálska, Iráku, Saudské Arábie a Sýrie. Největší zastoupení zde mají migranti z Palestiny (286 136 osob v polovině roku 2015), Somálska (104 539 osob v polovině roku 2015) a Iráku (68477 osob v polovině roku 2015).

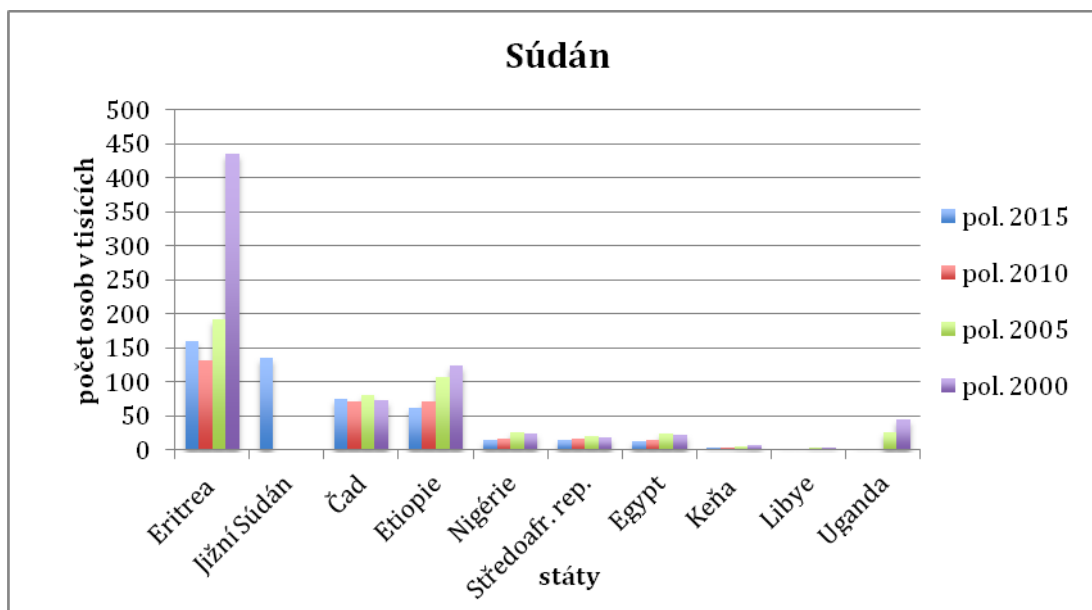

Graf 6: Imigrace do Maroka v jednotlivých časových obdobích

Zdroj: vlastní zpracování dle dat OSN (2015)

Od 90. let 20. století je Maroko významnou tranzitní a přijímající zemí. Imigrace probíhá především ze zemí subsaharské Afriky, tito migranti v Maroku buď zůstávají s cílem zlepšit své životní podmínky, nebo dále migrují do Evropy ilegálně. (MPC, 2013d)

Imigrace do Maroka je nejintenzivnější z Francie (29 271 osob v polovině roku 2015), přičemž se za poslední dvě sledovaná období významně zvýšila. Mnoho Maročanů emigrovalo do Francie již v historii, tedy jde o tzv. cirkulaci migrace, kdy se Maročané vrací zpět do vlasti. Dále je v Maroku významná i imigrace Alžířanů (13 664 osob v polovině roku 2015) a Španělů (4 167 osob v polovině roku 2015). V menší míře pak emigrace do Maroka z Tuniska, Sýrie, Itálie, Konga, Egypta, USA a Senegalu (viz graf č. 6).

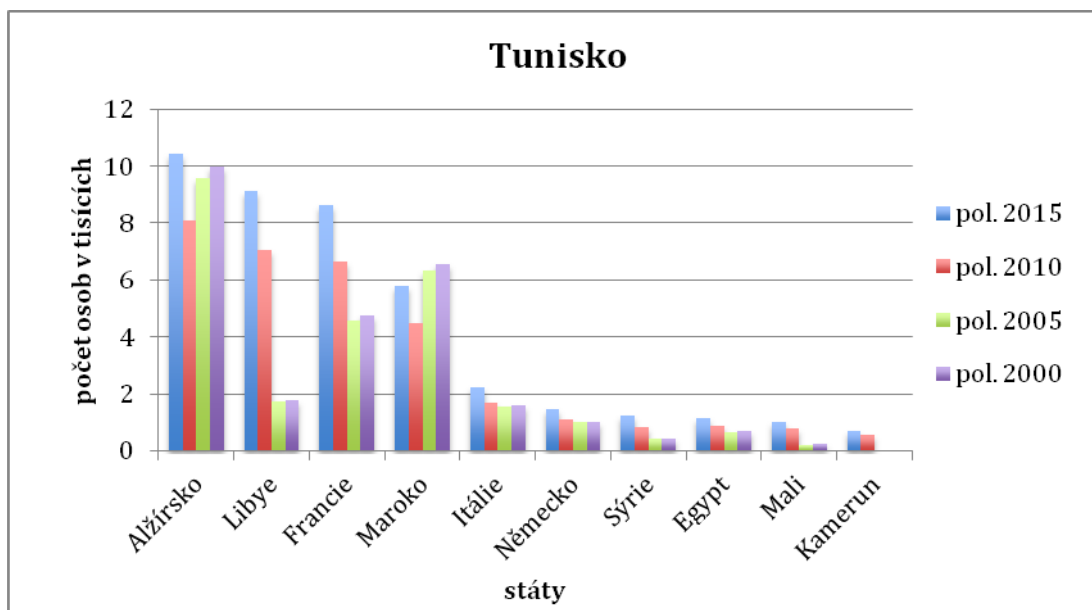

Graf 7: Imigrace do Súdánu v jednotlivých časových obdobích

Zdroj: vlastní zpracování dle dat OSN (2015)

Pozn.: data Jižního Súdánu pouze za pol. roku 2015, jelikož Jižní Súdán vznikl 9. července 2011 (vyhlášení nezávislosti na základě předchozího referenda)

Súdán je příjemcem uprchlíků z Eritrei, Jižního Súdánu, Čadu, Etiopie, Nigérie, Středoafričké republiky či Egypta. Největší příliv utečenců zaznamenal v polovině roku 2000 z Eritrei (435 158 osob), kde od roku 1998 do prosince roku 2000 probíhala válka. Vývoj příchozích uprchlíků z Čadu je v rámci sledovaných období celkem stabilní, imigrace z Etiopie každé sledované období mírně klesá (z 123 478 osob v polovině roku 2000 na 61 734 osob v polovině roku 2015) v důsledku mírného zklidnění sporů v zemi. Veškeré statistické informace lze spatřit na grafu č. 7.

Graf 8: Imigrace do Tuniska v jednotlivých časových obdobích

Zdroj: vlastní zpracování dle dat OSN (2015)

Tunisko není hostitelskou zemí velkého počtu pravidelných migrantů. V 90. letech 20. století představovalo Tunisko významnou tranzitní zemi, která přijímala migranty především ze subsaharské Afriky, kteří směřovali do jižní Itálie. S libyjskou krizí v roce 2011 přišla vlna migrace z Libye do Tuniska (viz graf č. 8) a následně do Evropy, nicméně mnoho z uprchlíků bylo deportováno zpět do Libye. (MPC, 2013e)

V posledních letech do Tuniska směřují nejčastěji migranti z Alžírska (10 443 osob v polovině roku 2015), Libye (9 147 osob v polovině roku 2015), Francie (8 638 osob v polovině roku 2015) a Maroka (5 803 osob v polovině roku 2015). V menší míře poté emigranti z Itálie, Německa, Sýrie, kde se projevila zejména migrační krize z roku 2015, dále emigranti z Egypta, Mali či Kamerunu (viz graf č. 8).

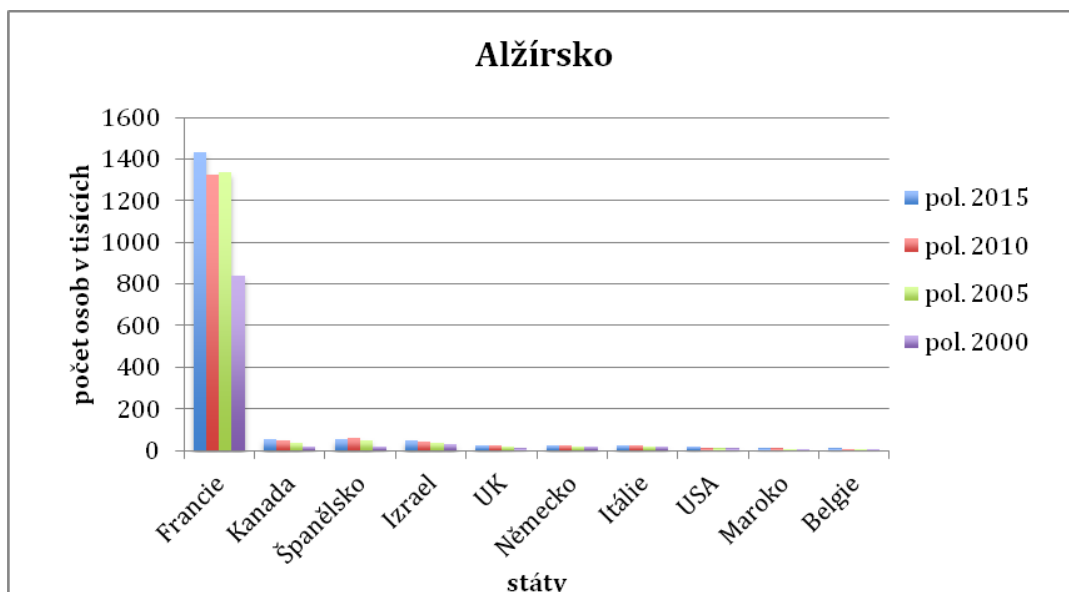
5.6 Emigrace z regionu severní Afriky

V této kapitole bude graficky zobrazena analýza emigrace ze severoafrického regionu. Následující grafy zobrazují 10 cílových destinací, kam nejčastěji směřují migranti z regionu severní Afriky. Těchto 10 zemí v grafech je seřazeno od země s nejvyšším počtem emigrantů k zemi s nejnižším počtem na základě dat z poloviny roku 2015, stejně jako v předchozí kapitole 5.5. Další sledovaná období slouží

k porovnání s daným nejaktuálnějším vývojem. V této kapitole není uvedena Libye z důvodu nedostupnosti statistických údajů. Zde je opět nutné zmínit, že grafy v této kapitole uvádějí počet lidí, kteří se v dané zemi k danému datu nacházejí, jedná se tedy o statický pohled, nikoliv dynamický vývoj.

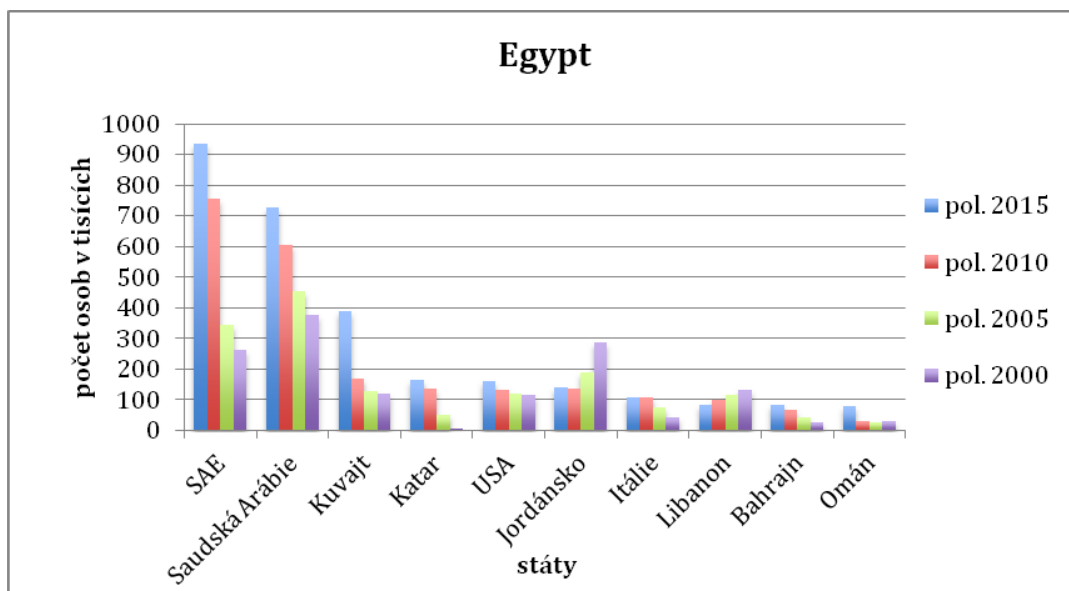
Migranti z Alžírsko nejčastěji směřují jednoznačně do Francie (1 430 565 migrantů v polovině roku 2015), a to ve všech sledovaných obdobích, dá se tedy říci, že tento trend je dlouhodobý. Další cílové destinace jsou oproti Francii méně výrazné. Jedná se o Kanadu (57 024 osob v polovině roku 2015), Španělsko (55 306 migrantů), Izrael (45 680 migrantů), Velkou Británii (26 826 migrantů), Německo (23 272 migrantů), Itálii (22 471 migrantů), USA (17 700 migrantů), Maroko (13 664 migrantů) a dále Belgii (12 054 migrantů). Vývoj cílových destinací migrantů Alžírsko je ve vybraných letech stejného charakteru, není zde patrný žádný velký výkyv vyjma výrazného nárůstu počtu migrantů do Francie (z 839 920 migrantů v polovině roku 1990 k 1 337 210 migrantům v polovině roku 2005 a dále potom k 1 430 565 migrantům v polovině roku 2015). Veškeré zmíněné informace zobrazuje graf č. 9.

Historie imigrace a emigrace v Alžírsku byla dána především vztahy s Francií (evropská migrace do Alžírsko během koloniálního období, migrace z Alžírsko do Francie, první vlna migrace kvalifikovaných pracovníků a následná druhá vlna migrace za účelem sloučení rodiny). Počátkem 21. století došlo k větší diverzifikaci cílových destinací migrantů z Alžírsko, šlo především o Kanadu, Španělsko či Izrael (viz graf č. 9). Také došlo k vyšší míře migrace v důsledku vysoké míry nezaměstnanosti mezi absolventy vysokých škol a nestabilní politické situaci v zemi. Hlavní migrační kanál však stále představovala migrace s cílem sloučení rodiny v zahraničí. (MPC, 2013a)

Graf 9: Cílové země migrantů z Alžírka v 1. polovině vybraných let
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat OSN (2015)

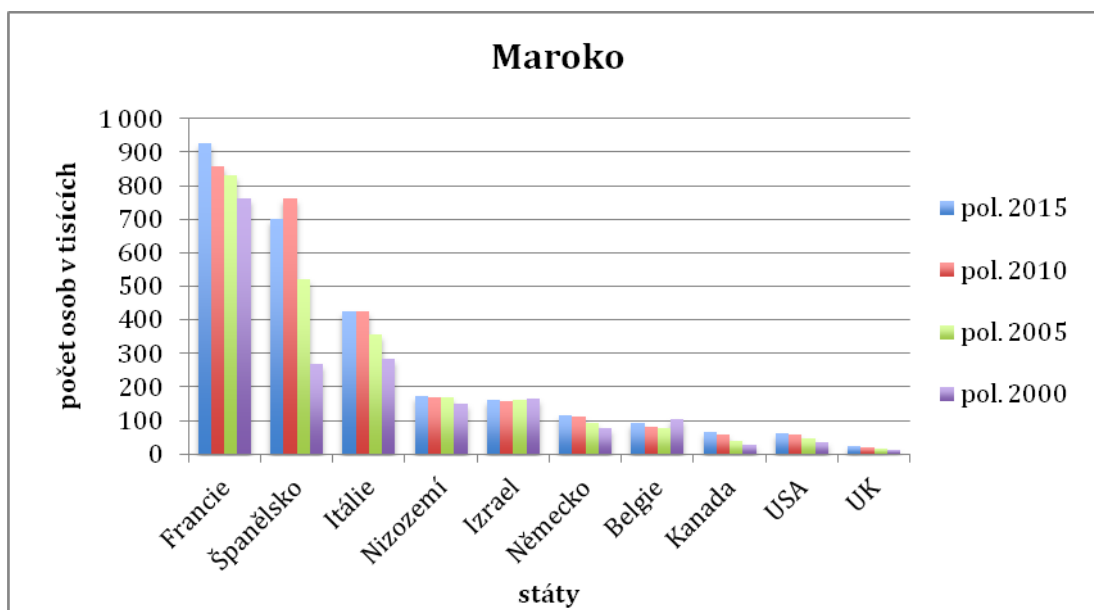
V Alžírsku je patrný i jev zvaný „fenomén harragas“, jedná se o zvyšující se počet obyvatel Alžírka (zvláště mladých) plujících přes Středozemní moře. V takovém případě není nebezpečím jen úmrtí, ale také riziko ohrožující zdraví, risk uvěznění či zneužití, např. za účelem nucených prací, zadlužení atd. (MPC, 2013f)

Graf 10: Cílové země migrantů z Egypta v 1. polovině vybraných let
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat OSN (2015)

Vývoj cílových destinací v Egyptě zobrazuje graf č. 10. Nejvýraznější cílové destinace migrantů z Egypta jsou Spojené arabské emiráty (935 308 migrantů v polovině roku 2015), Saudská Arábie (728 608 migrantů v polovině roku 2015) a Kuvajt (387 993 migrantů v polovině roku 2015). V polovině roku 2000 zde patřilo i Jordánsko (287 377 migrantů), tato cílová destinace však v dalších sledovaných obdobích oslabila (138 939 migrantů v polovině roku 2015).

V Egyptě byla do roku 1971 právně omezena emigrace, a to především pro tzv. „profesionály“, kteří by mohli trvale emigrovat na západ do USA, Kanady, Austrálie a do západní Evropy. V roce 1971 byla přijata ústava, která povolovala trvalou a dočasnou emigraci, což vyvolalo impuls k migraci. Tento efekt byl ještě podmíněn rostoucími cenami ropy a následnou poptávkou po pracovní síle v zemích Perského zálivu (Saudské Arábie, Iráku atd.) a v Libyi. V posledních letech v Egyptě přetrvává tzv. dočasná migrace, v současnosti i nárůst neregulované migrace do Evropy. (MPC, 2013b)

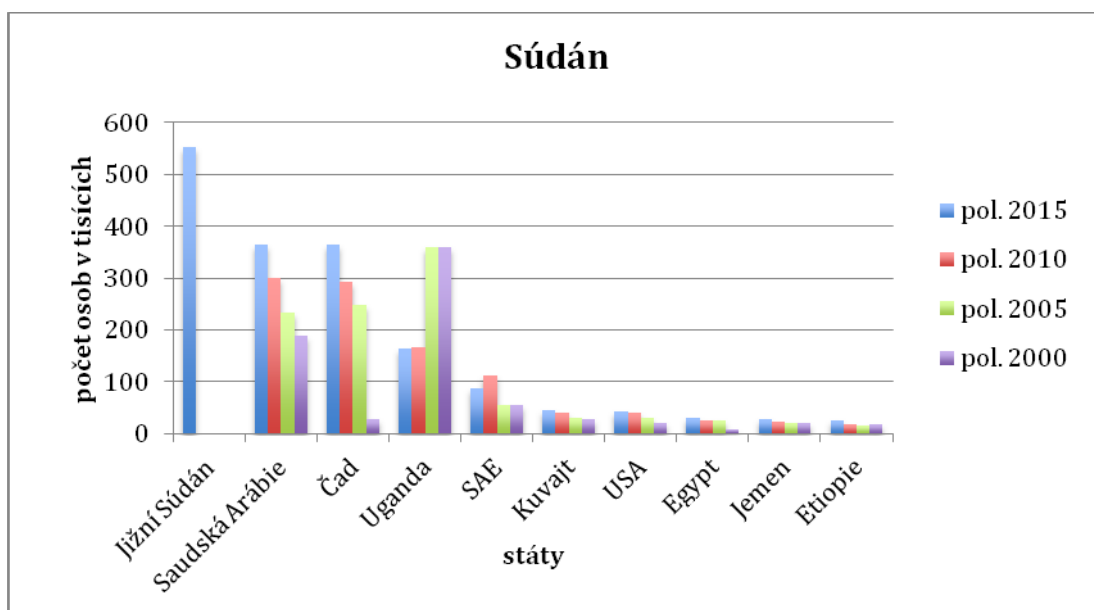

Graf 11: Cílové země migrantů z Maroka v 1. polovině vybraných let

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat OSN (2015)

Během 60. let 20. století byly hlavní cílové destinace marockých migrantů Francie, Belgie a Nizozemí. V 80. letech vzrostla migrace nízko kvalifikovaných pracovníků do Španělska a Itálie. V současné době hraje významnou roli migrace vysoko kvalifikovaných pracovníků z Maroka do severní Ameriky (USA a Kanady). (MPC, 2013d)

Historický trend migrace z Maroka do Francie stále přetrvává a ve sledovaných letech dokonce stoupá (ze 760 148 osob v polovině roku 2000 na 926 466 osob v polovině roku 2015). Také významně vzrostla emigrace Maročanů do Španělska, zejména v roce 2010 (763 735 osob v polovině roku 2010), a důležitá cílová destinace je i Itálie (425 238 osob v polovině roku 2015). Belgie a Nizozemí již nejsou hlavními cílovými zeměmi emigrantů z Maroka, jak to bylo v 60. letech 20. století, ale i tak nadále zůstávají významné (viz graf č. 11).

Graf 12: Cílové země migrantů ze Súdánu v 1. polovině vybraných let

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat OSN (2015)

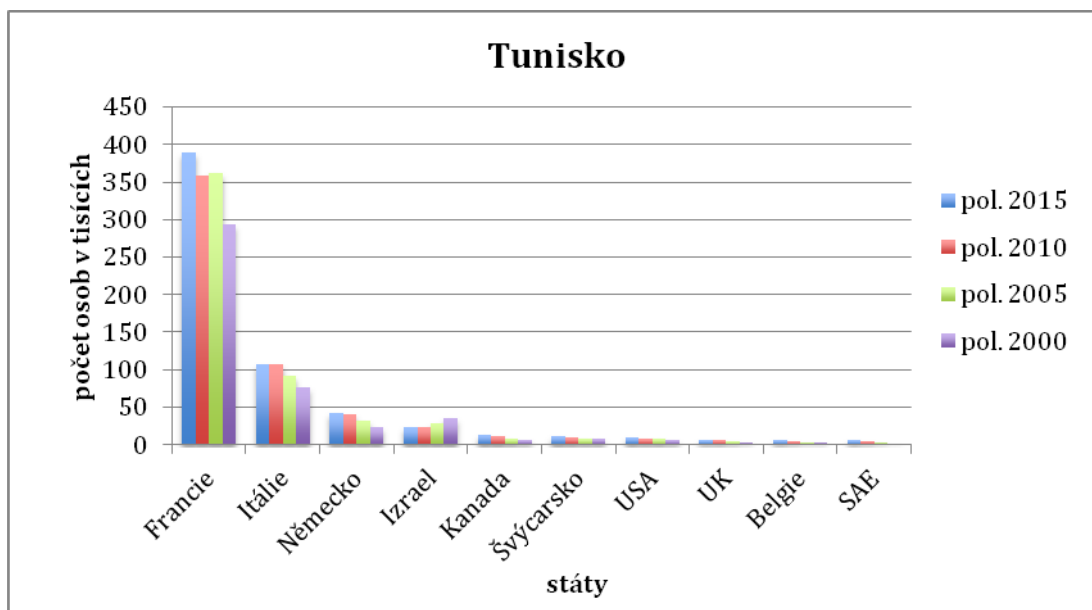
Pozn.: data Jižního Súdánu pouze za pol. roku 2015, jelikož Jižní Súdán vznikl 9. července 2011 (vyhlášení nezávislosti na základě předchozího referenda)

Konec druhé súdánské občanské války v roce 2005 a následné vyhlášení nezávislosti Jižního Súdánu dne 9. července 2011 nevedlo k zániku lokálních konfliktů, ty stále probíhaly především podél nové hranice mezi Súdánem a Jižním Súdánem, kde

se nacházejí hlavní ropná pole. Lidé původem z Jižního Súdánu hledali útočiště v době druhé občanské války, která vypukla v roce 1983, v severní části země, v současné době se však vracejí zpět do Jižního Súdánu (552 391 osob v polovině roku 2015 – viz graf č. 12). V důsledku vleklých konfliktů byla v Súdánu především nucená migrace ze země. Emigrující osoby směřovaly do Egypta a dalších arabských zemí ležících u Středozemního moře. Od vyhlášení nezávislosti Súdánu (1956) se emigrace nikdy nezastavila, nejintenzivnější charakter migračních toků byl zaznamenán během obou občanských válek (1955–1972 a 1983–2005). Tyto migrační toky byly směřovány hlavně do sousedních afrických zemí a oblasti Perského zálivu. Další příčinou migrace byl konflikt v Dárfúru, který znamenal intenzivní nucené přesuny obyvatel uvnitř Súdánu, ale také ze země. Mnoho obyvatel bylo nuceno uprchnout do zahraničí, zejména do sousedních uprchlických táborů na východě Čadu (363 465 osob v polovině roku 2015 – viz graf č. 12). (MPC, 2012)

Migrace do Súdánu je typickým znakem smíšených migračních toků s velkým počtem uprchlíků a žadatelů o azyl. Navíc od dob začátku těžby ropy a s podepsáním mírové dohody v roce 2005 zde začali migrovat také kvalifikovaní pracovníci z Číny a Indie. (MPC, 2012)

Kromě nucené migrace ze Súdánu se zde nachází i migranti, kteří migrují za prací do arabských států vyvážejících ropu. Cílovou zemí je zejména Saudská Arábie (364 304 osob v polovině roku 2015 – viz graf č. 12), migranti ze Súdánu zde směřují od 70. let 20. století s mírným poklesem mezi léty 1990–1991 z důvodu války v Perském zálivu, jelikož súdánská vláda podporovala Irák. Na konci 90. let vzrostl počet vysoce kvalifikovaných pracovníků emigrujících do zemí Perského zálivu z důvodu zvyšujícího se počtu osob s vysokoškolským vzděláním a omezenými pracovními příležitostmi v Súdánu. (MPC, 2012)

Graf 13: Cílové země migrantů z Tuniska v 1. polovině vybraných let

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat OSN (2015)

Emigrace z Tuniska směřovala již tradičně zejména do zemí západní Evropy (hlavně do Francie, Německa a Belgie), v menší míře také do Libye. V 70. letech 20. století bylo zavedeno omezení migrace do evropských zemí, zároveň došlo v roce 1985 k masovému vyhánění tuniských státních příslušníků z Libye (MPC, 2013e). V současné době stále přetrvává emigrace z Tuniska do Francie (388 598 osob v polovině roku 2015) a také do Německa (41 332 osob v polovině roku 2015), ale již není tak výrazná tolik emigrace do Belgie (5 730 osob v polovině roku 2015), jak tomu bylo v 60. letech 20. století. Emigranti z Maroka volí v současné době častěji Itálii (107 671 osob v polovině roku 2015) jako cílovou destinaci, v menší míře poté také Izrael, Kanadu, Švýcarsko, USA, UK či Spojené arabské emiráty (viz graf č. 13).

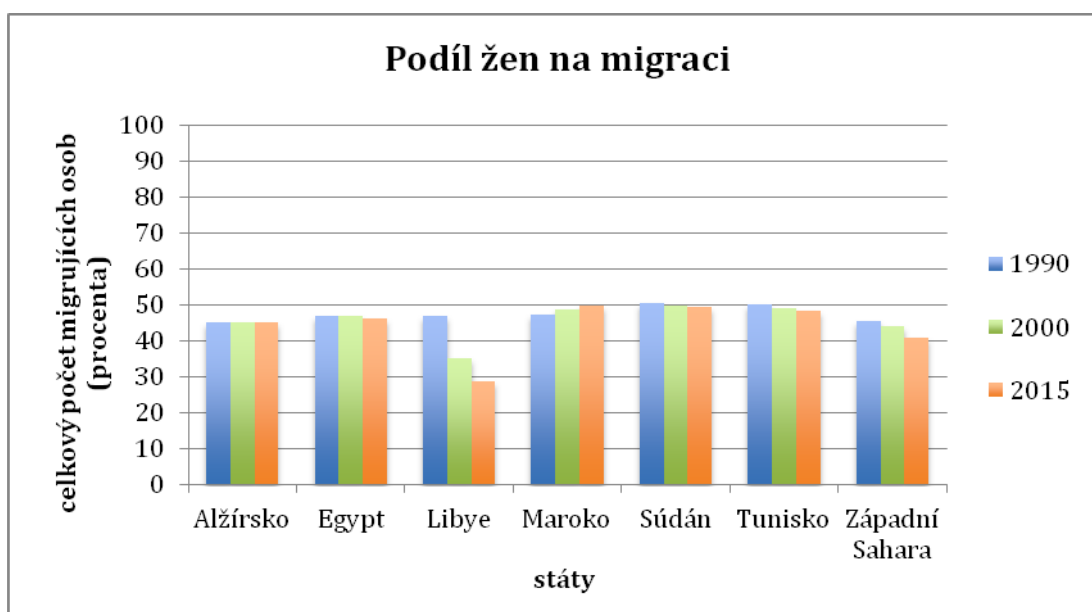
5.7 Migrace dle pohlaví

V posledních letech se mluví o tzv. feminizaci migrace, jedná se o rostoucí podíl žen na migraci, podrobněji viz kapitola 4.1.2. Následující analýza bude zaměřena na migraci z pohledu genderu.

Ženy migrují zejména z důvodu znovushledání s rodinou, tyto ženy následují své manžely či další členy rodiny v zahraničí. Ačkoli primárním účelem migrace žen je

sloučení rodiny, sekundární benefity migrace představují nové pracovní příležitosti. Migrantky nejčastěji v zahraniční destinaci vykonávají lehkou zemědělskou činnost či pomocné práce v domácnostech. (World Bank, 2010)

Migrace žen však nepřináší pozitivní vliv na rozvoj zemí severní Afriky. Vzdělané ženy přispívají ke zvyšování produktivity práce a hospodářskému růstu, emigrace vzdělaných žen tak může způsobovat pomalejší růst země (World Bank, 2010).

Graf 14: Podíl žen z celkového počtu migrantů v letech 1990, 2000 a 2015

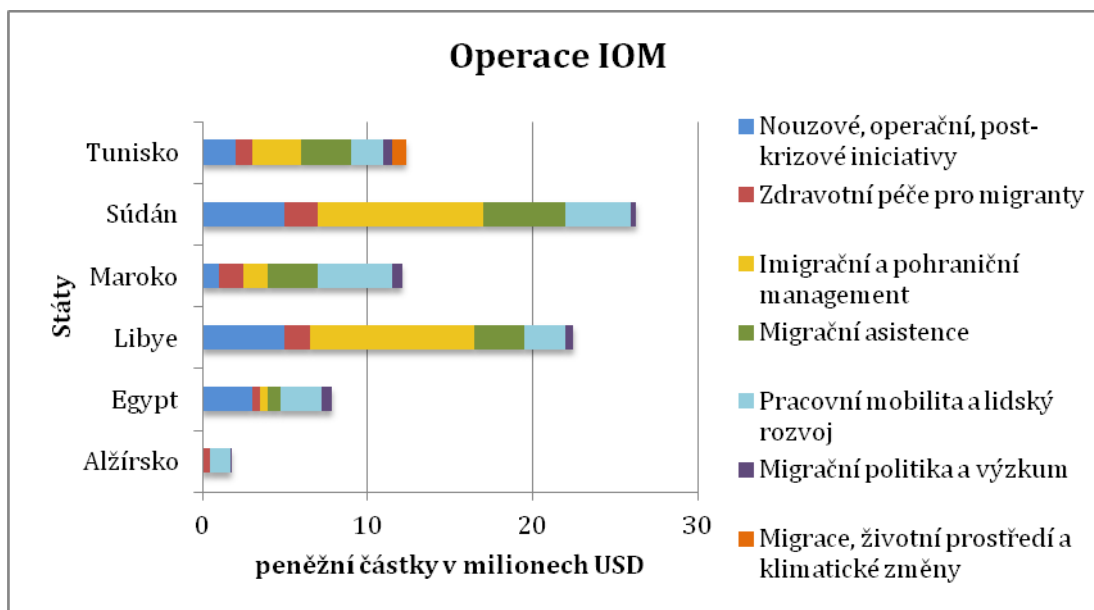
Zdroj: vlastní zpracování na základě statistik OSN (2015)

Grač č. 14 udává podíl ženské populace z celkového počtu migrujících, tedy počtu lidí narozených v jiné zemi, než ve které žijí. Vyjma Libye je u každé země severní Afriky zaznamenáno poměrně vysoké procento (od 40 do 50 %) migrujících žen. Největší podíl migrace žen je za poslední sledovaný rok 2015 patrný u Maroka (49,8 %), Súdánu (49,4 %) a Tuniska (48,2 %). Naopak klesající trend je zřetelný v Libyi, kde podíl žen v celkovém podílu migrantů byl v roce 2015 28,8 %.

5.8 IOM v regionu severní Afriky

IOM (*International Organization for Migration*) je mezinárodní organizace, která se zaměřuje na řízení migrace. Primárním cílem organizace je usnadnit řízení mezinárodní migrace ve snaze minimalizovat hrozby migrace a maximalizovat příležitosti pro rozvoj zemí. Při plnění tohoto cíle se organizace zaměřuje na činnosti, jako jsou například:

- Zajištění flexibilních, spolehlivých a cenově dostupných služeb pro migrující osoby, které potřebují pomoci.
- Zajištění migrujícím osobám dodržování lidských práv v souladu s mezinárodním právem.
- Poskytování odborných znalostí, výzkumů, technologické spolupráce a operativní pomoci pro mezivládní a nevládní organizace a další zúčastněné strany. Účelem těchto činností je vybudovat kapacity pro usnadnění spolupráce při jednání v oblastech migračních záležitostí.
- Podpora hospodářského a sociálního rozvoje států prostřednictvím výzkumů, dialogů, návrhů a realizací programů spojených s migrací a zaměřených na maximalizaci přínosů migrace.
- Podpora států, migrantů a komunit při řešení problémů s nelegální migrací prostřednictvím výzkumů, analýz, sdílení informací a osvědčených postupů k usnadnění řešení situace.
- Podpora sběru dat, sdílení informací a usnadnění dialogů o migraci a rozvoji.
- Usnadnění integrace přistěhovalců v nové oblasti.

Graf 15: Operace IOM v roce 2015

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z IOM (2015d)

IOM operuje v regionu severní Afriky prostřednictvím jednotlivých programů, které jsou rozdílné v jednotlivých zemích dle potřeb a situace v zemi. Celková částka na tyto mise byla v roce 2015 pro země severní Afriky 82,83 mil. USD.

V Alžírsku byl v roce 2015 realizován program na podporu zdravotní péče pro migranty, podporu pracovní mobility, lidského rozvoje a migračních politik a výzkumu. Na operace IOM v Alžírsku bylo v roce 2015 investováno celkem 1,7 mil. USD. Program podpory zdravotní péče byl spojen zejména s bojem proti šíření HIV/AIDS, jelikož migranti představují hrozbu šíření této nemoci. Mise měla za cíl posílení kapacit poskytování zdravotní péče, zkvalitnění zdravotní služby migrantů, ale také šíření informací o podpoře zdraví skrze vytvořené sítě komunitních zdravotníků. Další program podpory pracovní mobility a lidského rozvoje byl zaměřen na tvorbu nových pracovních příležitostí, aby se zamezilo migraci z venkova do měst či migraci do zahraničních destinací.

V Egyptě byla největší podpora v oblastech nouzové, operační a postkrizové iniciativy (3 mil. USD), kde byl kladen důraz na zavedení mechanismů pro sledování potencionálních faktorů vypuknutí krize, které by poskytovaly včasné varování včetně přípravy plánů reakce na migrační krizi. Dále byla v Egyptě významná podpora

v oblasti pracovní mobility a lidského rozvoje (2,6 mil. USD), kde byla snaha budovat nová pracovní místa s cílem posílit konkurenceschopnost země v rámci mezinárodního trhu práce a zlepšit přístup egyptské mládeže na nové trhy práce.

V Libyi byly projekty soustředěny zejména do sféry imigračního a pohraničního managementu (10 mil. USD) a do nouzové, operační a postkrizové iniciativy (5 mil. USD). Jednalo se především o boj proti nelegální migraci, zlepšení řízení migrace prostřednictvím technické pomoci a snaha o zavedení rozvinutého biometrického registračního systému, který by statisticky monitoroval migraci v Libyi.

V Maroku se program IOM soustředil na pracovní mobilitu a lidský rozvoj (4,5 mil. USD), kde se cílí budování nových pracovních míst pro mladé obyvatelstvo Maroka, zapojování diaspor do rozvoje země, například prostřednictvím předávání znalostí skrze dočasný návrat do země apod.

V Súdánu je situace podobná jako v Libyi, jen jsou zde projekty více finančně podporovány z hlediska celkového finančního objemu. Pomoc je zde zaměřena hlavně do oblastí imigračního a pohraničního managementu (10 mil. USD) a do nouzové, operační a postkrizové iniciativy (5 mil. USD). Platí zde stejné cíle jako v programech v Libyi a navíc se v Súdánu klade důraz na posílení kapacit správy kontroly hranic.

V Tunisku je podpora směřována zejména do oblasti imigračního a pohraničního managementu (3 mil. USD) a do programu migrační asistence (3 mil. USD), který zahrnuje mimo jiné i záchranu migrantů na moři. (IOM, 2015d)

Celkem bylo na programy v roce 2015 v Egyptě vyčleněno 7,87 mil. USD, v Libyi 22,5 mil. USD, v Maroku 12,1 mil. USD, v Súdánu 26,3 mil. USD a v Tunisku 12,35 mil. viz graf č. 15. (IOM, 2014b)

Na základě informací uvedených v kapitole 5 nyní mohu odpovědět na první výzkumnou otázku, jaké jsou migrační trendy regionu severní Afriky. Migrace v tomto regionu není nový fenomén. Mezi hlavní faktory vedoucí k migraci patří demografické a socioekonomické trendy, konflikty a změna klimatu. Je možné zde rozlišit dvě hlavní trasy migrace, kterými jsou migrace z pobřežních středomořských států Afriky do západní Evropy a tzv. arabská pracovní migrace do zemí produkujících ropu v Perském zálivu. V roce 2015 byl tento jev narušen migrační krizí.

Čistá míra migrace je v regionu severní Afriky dlouhodobě záporná vyjma Západní Sahary, kde probíhá příliv migrantů především z Maroka za účelem získat početní převahu nad domácím západosaharským obyvatelstvem. V posledních letech v regionu severní Afriky také narůstá migrace žen, tento jev se označuje jako feminizace migrace.

Z hlediska imigrace obyvatel z cizích zemí do zemí severní Afriky platí odlišné trendy. Do zemí severní Afriky imigrují lidé z odlišných zahraničních oblastí, avšak v případě emigrace obyvatel z regionu severní Afriky je tendence jasná, a to migrovat buď do Evropy či na Blízký východ. V neposlední řadě je důležité zmínit, že se v této lokalitě angažuje i organizace IOM, která realizuje nejvíce (z hlediska financí) operací v Súdánu, Libyi a Tunisku.

6. VYBRANÉ DOPADY MIGRACE NA ROZVOJ

6.1 Vliv migrace na severoafrické země jakožto cílové země migrace

Tato kapitola bude věnována analýze, jaký bude mít migrace dopad na rozvoj pro přijímající (cílovou) zemi, kam migranti směřují. Zaměření této podkapitoly bude věnováno oblasti trhu práce a veřejných výdajů.

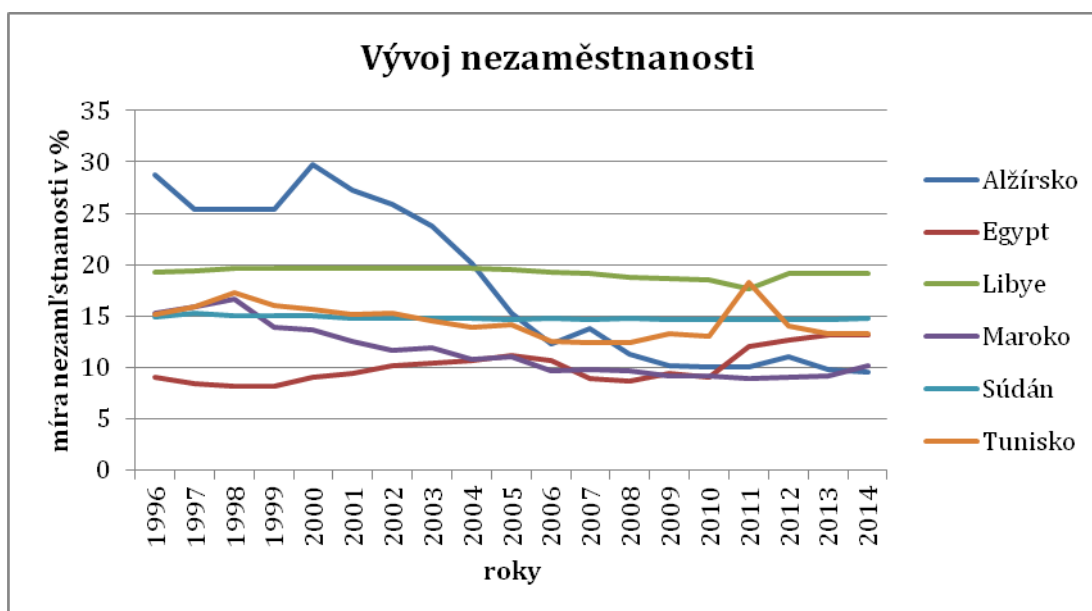
6.1.1 Pracovní trh

Migrace může představovat důležitý zdroj pracovní síly (IMF, 2015). Tento fakt však neplatí v regionu severní Afriky, jelikož zde je patrná velká nezaměstnanost a o pracovní sílu není nouze. Příchozí migranti mohou nahradit domácí pracovníky na jejich pracovním místě, čímž se pozitivní vliv migrace obrací v negativní charakter. Některé země regionu zavedly kvóty na zaměstnávání cizinců, aby se tomuto faktu předcházelo (viz dále v této kapitole). Země severní Afriky navíc mají vysoký přirozený přírůstek, tedy se i do budoucna počítá se stárnutím populace, ale při dostatku mladých aktivních obyvatel, kteří budou držet ekonomiku země v chodu.

Výjimku tvoří Libye, kde naopak vláda Libye vítá pracovníky ze zahraničí, aby se zaplnila mezera v rozložení pracovní síly v Libyi. V Libyi však chybí zejména vysoce kvalifikovaná pracovní síla, tedy je opět otázkou, do jaké míry tuto podmínku příchozí migranti splňují. (MPC, 2013c)

Výjimku lze spatřit i v Tunisku, kde mají příchozí imigranti v posledních letech většinově vysokoškolské vzdělání a jsou zde zaměstnáni především jako zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci a odborníci. (MPC, 2013j)

Pro ilustraci graf č. 16 udává vývoj nezaměstnanosti v jednotlivých zemích severní Afriky. Největší míra nezaměstnanosti je v posledních letech v Libyi (19,2 % v roce 2014) a Súdánu (14,8 % v roce 2014), dále pak v Tunisku a Egyptě, nejnižší míra nezaměstnanosti je pak v Maroku (10,2 % v roce 2014) a Alžírsku (9,5 % v roce 2014). Obyvatelé severní Afriky těžko nalézají vhodná pracovní místa v jejich domovské zemi, proto často volí cestu migrace do jiných destinací, imigranti jim v domovské zemi pouze ztěžují podmínky na pracovním trhu.

Graf 16: Vývoj nezaměstnanosti v zemích severní Afriky, 1996–2014

Zdroj : vlastní zpracování dle dat WorldBank (2015)

Také v regionu severní Afriky bude vlivem migrace jistý tlak na mzdy domácích pracovníků, které mohou v důsledku vyšší poptávky po pracovním místě klesat. Tento efekt může být silný v krátkodobém horizontu, kdy ostatní výrobní faktory, jako je kapitál, nelze upravit. Na druhou stranu je možné, že příchozí migranti budou motivovat domácí pracovníky k vyššímu stupni vzdělání, což by mělo v konečném důsledku pozitivní dopad na růst lidského kapitálu. (IMF, 2015)

Z hlediska vzdělání pracovní síly v ekonomicky aktivním věku (15–64 let) v Alžírsku má 783 000 osob (6,9 % EAO) nižší než základní vzdělání, 1 803 000 osob (15,9 % EAO) základní vzdělání, 4 176 000 osob (36,7 % EAO) střední vzdělání, 2 601 000 osob (22,9 % EAO) pokročilé (vyšší) vzdělání a u 2 008 000 osob (17,6 % EAO) není úroveň vzdělání stanovena (data za rok 2014). V Egyptě má pracovní síla v aktivním věku nejčastěji střední vzdělání (10 340 200 osob – 24 %) dále pak pokročilé (vyšší) vzdělání (5 147 100 osob – 12 %) a základní vzdělání (1 355 500 osob – 3 %), u zbytku osob není úroveň vzdělání známa, data jsou platná v roce 2013. V Maroku je situace horší, jelikož zde má nejpočetnější pracovní síla v aktivním věku základní vzdělání (5 000 600 osob – 33 % EAO) a nižší než základní vzdělání (3 258 400 osob –

22 % EAO), opět nejsou dostupná data pro zbytek populace v ekonomicky aktivním věku, data jsou z roku 2012. (ILO, 2015)

Z těchto dat je tedy patrné, že příchozí méně kvalifikovaní imigranti by mohli zvýšit konkurenci na trhu méně kvalifikované práce. Na druhou stranu by tento fakt mohl znamenat větší motivaci domácích obyvatel vzdělávat se a konkurovat tak příchozím imigrantům z hlediska kvalifikace.

V této souvislosti je vhodné zmínit také výši mezd v jednotlivých zemích severní Afriky. Tento ukazatel je však právě u zemí regionu severní Afriky poměrně složité zjistit, jelikož zde platí omezení v podobě poskytnutí dat pouze z určitého sektoru či odvětví. (IMF, 2015)

Tabulka č. 5 udává informace o statutární nominální hrubé měsíční minimální mzdě v jednotlivých zemích regionu. Nezkreslené údaje jsou dostupné pouze v Egyptě a Súdánu, kde tato hodnota byla 700 egyptských liber a 425 súdánských liber v roce 2013. V dalších zemích mohou být údaje zkresleny, jelikož jsou pouze z určitého sektoru, odvětví či naopak bez započítaného odvětví, viz tabulka č. 5.

	Alžírsko	Egypt	Libye	Maroko	Súdán	Tunisko
	2013	2013	2013	2013	2013	2012
statutární nominální hrubá měsíční minimální mzda	18000	700	450	2334	425	259
měna	alžírský dinár	egyptská libra	libyjský dinár	marocký dirham	súdánská libra	tuniský dinár
poznámka	pouze soukromý sektor	x	pouze veřejný sektor	pouze průmysl	x	bez zemědělství
přepočet na USD	164,46	78,58	324,31	241,58	69,65	129,43

Tabulka 5: Přehled výše mezd v zemích severní Afriky

Zdroj: mzda – vlastní zpracování na základě dat ILO (2015), přepočet měn (Finančné centrum o peniazoch, 2016)

Pozn.: (kurz z 3. 5. 2016)

Nicméně přístup k zaměstnání například v Egyptě je dán na základě reciprocity⁶. Egyptské firmy mají maximální limit 10 % pro přijetí zahraničního nekvalifikovaného

⁶ vzájemný vztah/zvýhodnění

či semikvalifikovaného pracovníka a 25 % pro zahraničního kvalifikovaného zaměstnance. Také jsou v této zemi stanovené národnostní preference v zaměstnání, jedná se o národnost řeckou, italskou, palestinskou, súdánskou, jordánskou a syrskou. Veřejné služby a svobodná povolání jsou určena zejména pro obyvatele Egypta. Navíc se egyptská vláda snaží podporovat „právní usnadnění naleznutí pracovní pozice pro egyptskou pracovní sílu“. Například dohody mezi Egyptem a Itálií z roku 2005 a 2009 stanovují kvótu 25 % pro zaměstnání egyptských dělníků. Další dohody pro podporu usnadnění nalézt zaměstnání pro egyptské obyvatelstvo jsou dohoda z roku 2010 ohledně „společného prohlášení k posílení a regulaci sezónní pracovní migrace“ nebo dohoda z roku 2011 „Memorandum o zřízení nových způsobů spolupráce a založení místního koordinačního úřadu v Egyptě k výběru pracovních migrantů do Itálie“. Egypt má uzavřenou dohodu i s Jordánskem z roku 2007, která se týká zaměstnanosti egyptských dělníků, dále dohoda s Libyí ohledně „spolupráce Egypta a Libye týkající se egyptské pracovní síly v Libyi, zejména v oblastech stavebnictví“. (MPC, 2013b)

Na druhou stranu Egypt využívá migraci jako nástroj pro rozvoj země. Současná strategie egyptské vlády se zaměřuje na podporu emigrace, zejména u mladých lidí, s cílem snížit míru nezaměstnanosti a tlak na tamní trh práce a zároveň zvýšit podíl zasílaných remitencí egyptských emigrantů. (Zohry, 2014)

V Alžírsku zase platí dočasné povolení práce po dobu 3 měsíců, které je možno obnovit 1x za rok nebo je možno předložit dokumentaci spojenou s 2letou smlouvou o obnovitelné práci. Přijímání zaměstnanců z cizích zemí je povoleno na některých státních a veřejných pozicích, např. pro učitele vědeckých a technických oborů. Dále má Alžírsko dohody „o spolupráci v oblasti práce a využívání lidských zdrojů“ s Libyí z roku 1987 a „Protokol o práci“ s Jordánskem z roku 2004. (MPC, 2013a)

6.1.2 Veřejné výdaje

Migrace bude mít vliv i na veřejné výdaje země, tento fakt bude záviset především na schopnosti integrace migrantů na pracovní trh. Nově příchozí pracovníci na jednu stranu přispějí státu v podobě dodatečných příjmů z daní a sociálních příspěvků, na druhou stranu však stát musí zaplatit sociální služby a nárok na sociální dávky (např. v nezaměstnanosti apod.). (IMF, 2015) Posuzování fiskální rovnováhy je

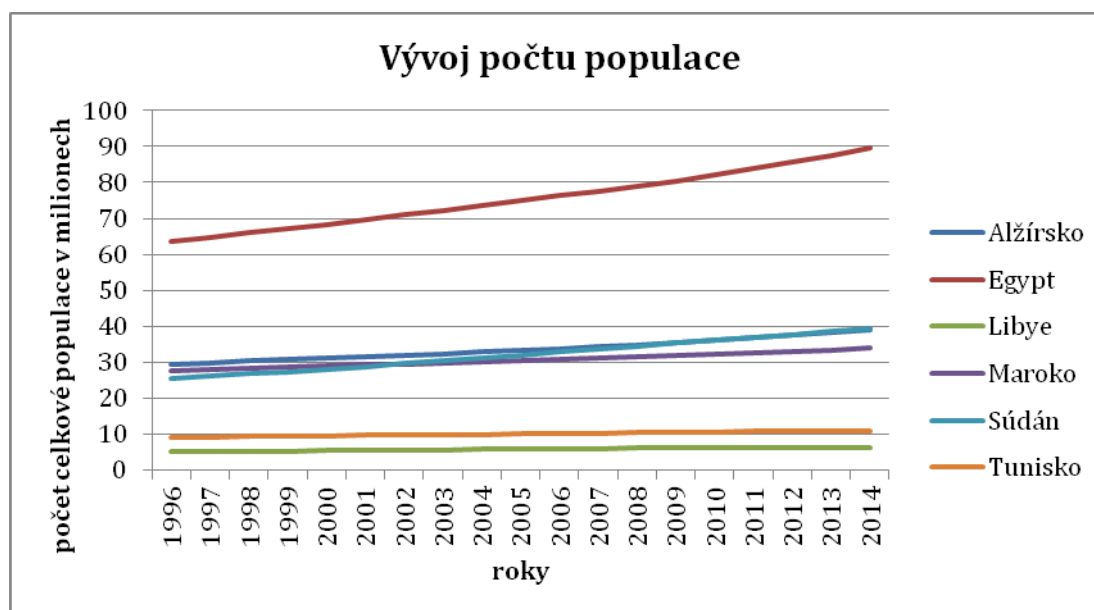
složité, a to zejména v regionu severní Afriky, kde fiskální systém není tak rozvinut jako ve vyspělých zemích a navíc chybí důvěryhodné statistické údaje.

6.2 Dopady na severoafrické země jakožto zdrojové země

Kapitola č. 6.2 se věnuje vlivu migrace na rozvoj pro zdrojovou zemi, odkud migrant pochází. Bude zde věnována analýza vlivu migrace na rozvoj v souvislosti s vývojem populace, pracovním trhem a brain drainem, remitencemi a obchodními vztahy.

6.2.1 Vývoj populace

V některých zdrojových zemích může mít emigrace obyvatelstva vliv na vývoj populace (IMF, 2015). Vývoj celkové populace regionu severní Afriky zobrazuje graf č. 17, kde je patrné, že populace každým rokem stoupá, těžko však zhodnotit, do jaké míry má na tento přirozený přírůstek vliv migrace.

Graf 17: Vývoj počtu populace regionu severní Afriky, 1996–2014

Zdroj: vlastní zpracování dle dat WorldBank (2015)

6.2.2 Pracovní trh a brain drain

Emigrace bude mít dopad na trh práce, kde se sníží růst pracovní síly, což může vyvolat větší nerovnosti na trhu práce. Migrace kvalifikované pracovní síly způsobí pokles lidského kapitálu (IMF, 2015). Podrobněji o tématu brain drainu v severní Africe v kapitole 6.5.

6.2.3 Remittance

Remittance zde hrají také významnou roli, jelikož je to důležitý zdroj financí mnoha domácností, remittance však mají i významný vliv makroekonomický, více v kapitole 6.4.

6.2.4 Obchodní vztahy

Mezinárodní migrace může vést k nárůstu či prohloubení obchodní spolupráce a investičních toků mezi zemí zdrojovou a zemí cílovou. Migrace může přinést znalosti, dovednosti a pracovní zkušenosti o tržních strukturách, jazycích, spotřebitelských preferencích, podnikatelské etice, institucích, právních a regulačních systémech v domovských zemích, což může vést k odbourání informační asymetrie mezi příjemcem finančních prostředků a zdrojovou zemí. Může tak dojít například ke snížení nákladů spojených s vyjednáváním o smlouvách, vymáháním apod. Dále rozvoj diaspor v zahraničí může přispět k posílení obchodních a investičních vztahů, zejména pro FDI (přímé zahraniční investice), které vyžadují dlouhodobou perspektivu a větší závislost konkrétních poznatků jednotlivých zemí. (IMF, 2015)

Například vláda Alžírsko se pokusila reorganizovat vztahy s Alžírany žijícími v zahraničí za účelem aktivního zapojení diaspor na rozvoji země. Vláda také podporuje účast na politickém dění Alžírčanů žijících v zahraničí během prezidentských a parlamentních voleb (MPC, 2013a). Také Egypt či Maroko se snaží podporovat spojení svých diaspor v zahraničí s domovskou zemí a propojit emigrační politiku se sociální politikou a politikou ekonomického rozvoje. (MPC, 2013b)

6.3 Dopady humanitární migrace

6.3.1 Trh práce

Uprchlíci se hůře adaptují na trh práce v cizí zemi než ostatní migranti. Navíc velké a náhlé vlny příchozích utečenců budou znamenat příliv pracovníků s nízkou kvalifikací, což bude mít za následek větší tlak na růst mezd. Tento příliv utečenců může také zvýšit podíl zaměstnanosti v neformálním sektoru, zvláště když uprchlíkům není povoleno pracovat legálně (IMF, 2015). Problém velkého počtu pracovníků s nízkou kvalifikací a podíl zaměstnanosti v neformálním sektoru je již tak v regionu severní Afriky velmi palčivý, nově příchozí uprchlíci tento problém budou pouze prohlubovat, což se jistě projeví negativně na rozvoji země.

6.3.2 Obchodní bilance

Uprchlíci budou znamenat pro přijímající zemi větší nárůst spotřeby, což může přispět k hospodářské činnosti, důsledkem nárůstu spotřeby bude třeba zajistit rostoucí dovozy zboží a služeb, což však může narušit vnější rovnováhu země (IMF, 2015). Vnější rovnováhou země je zde myšlena zahraniční obchodní bilance, tedy rozdíl mezi vývozem a dovozem zboží a služeb mezi domácí zemí a zahraničními zeměmi. Tabulka č. 6 ukazuje bilanci zahraničního zboží a služeb v % HDP. Hodnoty jednotlivých zemí jsou velmi proměnlivé, největší propad z 5,6 % HDP na -49,9 % HDP je však u Libye v roce 2014. Větší vliv nežli migrace však bude na tuto bilanci mít vývoj ekonomiky země, vývoj světových cen ropy apod.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Alžírsko	26,9	22,2	19,3	-0,6	7	10,2	8,4	2,8	-1,5
Egypt	-1,6	-4,6	-5,6	-6,6	-5,2	-4,1	-8	-6,4	-8,5
Libye	45,3	43,2	43,5	16,4	23,5	10	34,9	5,6	-49,9
Maroko	-5,5	-9,3	-14,2	-11,9	-10,8	-14	-15,3	-14,4	-12,4
Súdán	-7,6	-0,8	4,5	-4	2,5	2	-6,8	-7,7	-6,9
Tunisko	-1,9	-1,9	-3	-2,7	-4,8	-7,2	-9,2	-9,2	-10,8

Tabulka 6: Bilance zahraničního zboží a služeb (v % HDP)

Zdroj: vlastní zpracování dle dat WorldBank (2015)

6.3.3 Fiskální náklady

Fiskální dopad pro danou zemi bude velmi významný, zejména v krátkodobém horizontu. Zpočátku budou uprchlíci pobírat sociální transfery a sociální služby od vlády, kromě toho bude země uprchlíkům poskytovat i další služby, které navýší fiskální náklady dané zemi. Jedná se například o vyřizování žádostí o azyl, poskytování dočasné podpory, zatímco jsou jednotlivé případy projednávány, deportace odmítnutých žadatelů o azyl či udržování bezpečnosti na hranicích. Konečná cílová destinace bude v budoucnu muset počítat s navýšením nákladů spojených s náklady na zdravotnictví, vzdělávání, infrastrukturu a sociální programy. (IMF, 2015)

Pokud jde o druhou výzkumnou otázku „Jaký vliv na rozvoj má migrace v tomto regionu?“, lze konstatovat, že migrace má na rozvoj v regionu severní Afriky dopady pozitivní i negativní. Migrace může být pro přijímající zemi důležitý zdroj pracovní síly, avšak v regionu severní Afriky je mnoho mladých nezaměstnaných lidí, navíc je zde i vysoká míra přirozeného přírůstu, proto má migrace na rozvoj země spíše negativní dopady. Navíc může imigrace pracovníků ze zahraničí vytvářet tlak na snížení mezd domácí pracovní síly. Na druhou stranu by imigrace pracovní síly mohla vést k větší motivaci domácích pracovníků k vyšší kvalifikaci, což by mělo pozitivní vliv na rozvoj země.

Pro zdrojovou zemi může mít migrace vliv na pracovní trh, zejména pokud se jedná o brain drain a remittance (viz třetí výzkumná otázka). Dále může migrace vést i k prohloubení spolupráce mezi zemí zdrojovou a zemí cílovou. Prostřednictvím migrace mohou být do zdrojové země přenášeny znalosti, dovednosti, pracovní zkušenosti, know-how, jazyky, spotřebitelské preference apod. Tento jev se projevil například v zemích, jako je Alžírsko, Egypt či Maroko, které zapojily do rozvoje země své diaspory.

V případě humanitární migrace je vliv na rozvoj spíše negativní. Humanitární migrace s sebou v podobě uprchlíků přináší příliv zejména nekvalifikovaných pracovníků, kterých je v regionu severní Afriky již tak mnoho. S tím také souvisí pravděpodobný nárůst neformálního sektoru. Humanitární migrace se v tomto regionu

bude projevovat i navýšením fiskálních nákladů a bude mít negativní vliv na cestovní ruch.

6.4 Objem remitencí v severní Africe

Remitence a jejich dopady jsou definovány v kapitole č. 4.3. Tyto peněžní toky mohou být transferovány oficiální cestou prostřednictvím převodních mechanismů, jako např. komerčních bank, společností specializujících se na tyto typy převodů, úvěrových společností, služeb pošty či přepravních společností. Existují však také neformální převody těchto peněžních prostředků, jedná se například o transfer za pomoci přátel a příbuzných či o využití kontaktů v tzv. neformálních převodních systémech peněz. Jestliže se zaměříme na druhy transferových mechanismů, jež využívají jednotlivých sítí a převodních informačních zařízení, jedná se zde o odesílání zpráv, SWIFT⁷ (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication), telegrafický přenos, zpráva prostřednictvím telefonu, instrukce prostřednictvím informačních webových zařízení nebo fyzický transport peněz v hotovosti či komodit. (Stojanov, Schroth, Mikes, 2011)

Remitence jsou ve skutečnosti těžko měřitelné, jelikož jsou do statistických dat započteny pouze remitence zaslané oficiálními prostředky (Ghosh, 2006). Neformální převodní systémy peněz (*IVTS – Informal value transfer systems*) se v různých částech světa nazývají odlišnými názvy. Nejčastější název je hawala (oblast Blízkého východu), dále hundi (Jižní Asie) nebo také xawilad a hawilad (oblast Afrického rohu). (Carling, 2005) Tyto neformální převody jsou obecně chápány jako prostředky dovezené osobně migrujícími pracovníky nebo jako úspory dovezené při návratu do rodné vlasti. Neformální kanály převodů peněžních prostředků jsou využívány především migranty s nízkými příjmy, jelikož je to cesta, jak obejít transakční poplatky finančních institucí nebo restriktce státu a formální náležitosti jednotlivých administrativ (zdanění, kontrola bankovních účtů apod.) (Stojanov, Schroth, Mikes, 2011). Mezi další důvody využívání neformálních toků zasílání remitencí je nedostupnost finančních institucí v cílové oblasti, jako je v nejčastějších případech venkov, dále pak výhodnější směnný kurz na černém trhu a také rychlejší vyřízení směnné transakce, kulturní konvence, jako např.

⁷ přenos finančních prostředků v rámci mezinárodního platebního styku

neznalost prostředí, jazyková bariéra a v neposlední řadě také možnost anonymity (El Qorchi, 2003).

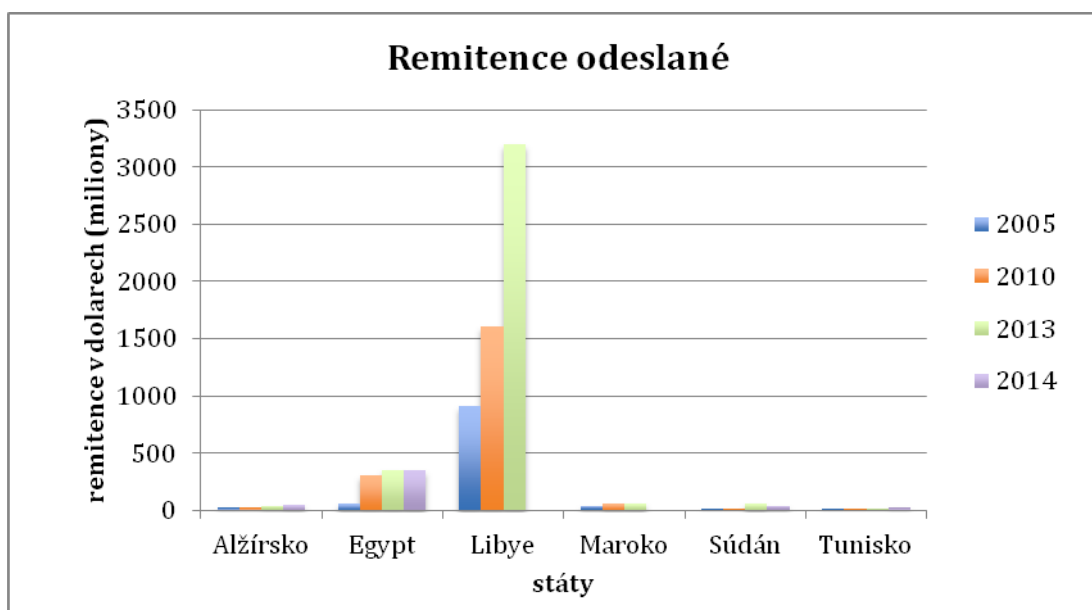
Remitence mají vliv na rozvoj a vývoj chudoby, mohou ji u konkrétních jedinců a rodin snížit a představovat tak pro chudé obyvatelstvo stabilní zdroj příjmů. Ellis (2003) definuje přesné způsoby, jak migrace a remitence mohou zmírnit chudobu a zranitelnost. Pomocí remitencí lze investovat do půdy či jejího zkvalitnění, lze nakoupit zemědělské vstupy v hotovosti (nájemná práce, kontrola chorob atd.), což vede k efektivnějším pěstitelským postupům a vyšším zemědělským výnosům. Dále remitence umožňují investovat do zemědělských strojů a zařízení, jako jsou vodní čerpadla, pluhy apod., investovat do vzdělání s vyhlídkou lepší perspektivy pro budoucí generace či vložit finance do majetku generujícího zisk v místní oblasti mimo zemědělský sektor, tímto je myšlena například investice do rikši, motorky, drtičky, kiosku apod. Zda mají remitence pozitivní či negativní dopady na rozvoj země z mikroekonomického a makroekonomického pohledu, je podrobněji popsáno v kapitole 4.3.

Dle studie Bimala Ghoshe (2006) jsou remitence v severní Africe v porovnání s ostatními rozvojovými regiony významným zdrojem externího financování. Hlavním parametrem posuzování významu remitencí je hodnota remitencí jako podíl na HDP v roce 1980–2002. Výsledky studie ukázaly, že podíl remitencí na HDP v subsaharské Africe je 0,6 %, v porovnání s 3,1 % pro severní Afriku a 1,6 % pro Latinskou Ameriku a karibskou oblast.

Největší příjemce remitencí v regionu severní Afriky je Egypt. Egypt je celkově také 6. největší příjemce remitencí z rozvojových zemí, do této země proudí okolo 40 % remitencí z celého regionu MENA. Další významným příjemcem remitencí v tomto regionu je Maroko. (World Bank, 2013)

Do regionu severní Afriky proudí okolo 10 % světových remitenčních toků, remitence zde tvoří významný zdroj externích financí. Největší význam ze zemí severní Afriky mají remitence v Maroku, kde jsou příchozí remitence až 5x vyšší než ODA a více než 1,5x tolik jako FDI (2007). Naopak nejméně významné jsou remitence v Alžírsku, kde představují jen malou část HDP, avšak i zde jsou stále vyšší než ODA a FDI. Region severní Afriky je na remitencích závislý ve vyšší míře než jiné regiony

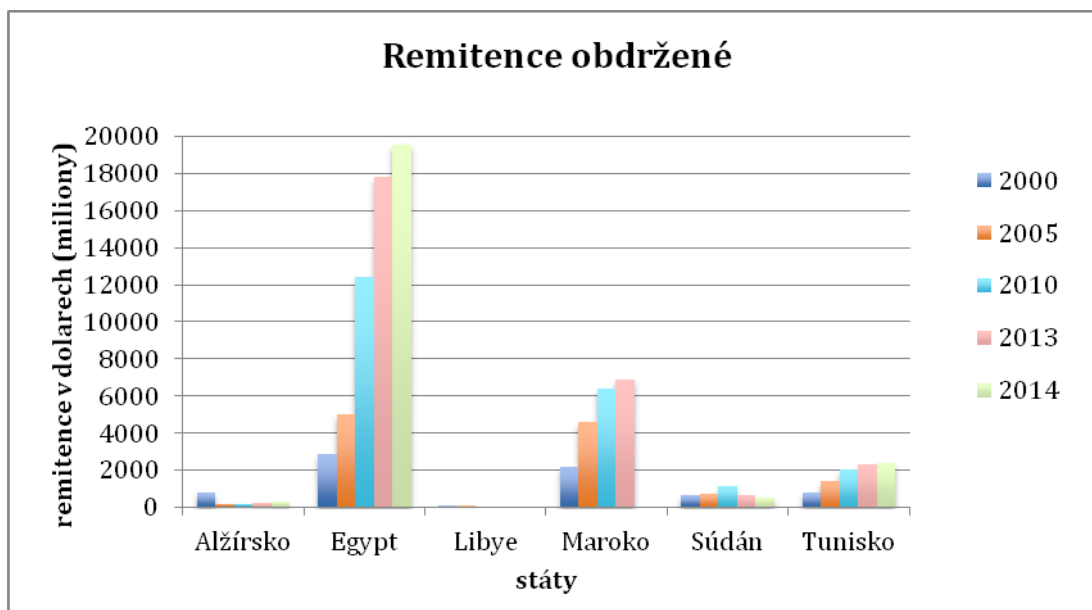
světa, což s sebou nese i vyšší riziko potencionálního negativního dopadu na ekonomiky zemí. (World Bank, 2010)

Graf 18: Objem odeslaných remitencí v uvedených letech

Zdroj: vlastní zpracování dle dat WorldBank (2016b)

Graf č. 18 zobrazuje objem odeslaných remitencí, tento pojem lze popsat jako prostředky, které byly transferovány z těchto severoafrických zemí do jiných zemí světa. Největší podíl objemu odeslaných remitencí byl zaznamenán z Libye od roku 2005 do roku 2013, v roce 2014 již nebyla dostupná data. Největší objem těchto remitencí byl v roce 2013, a to 3,2 mld. USD, poté v předešlém roce 2012 (1,97 mld. USD) a v roce 2010 (1,6 mld. USD). Další zemí, ze které byl odeslán značný objem remitencí, byl Egypt, v roce 2013 to činilo (354,9 mil. USD), 2014 (351,4 mil. USD) a 2010 (304,8 mil. USD). Významná část remitencí byla i v Maroku, nejvíce v roce 2011 (70,93 mil. USD), či v Alžírsku, nejvíce v roce 2014 (52,85 mil. USD). Naopak nejmenší podíl objemu odeslaných remitencí byl zaznamenán v Súdánu vyjma roku 2013, kdy remittance činily 64,37 mil. USD, a Tunisku, nejvíce v roce 2014 (28,45 mil. USD). Pro Západní Saharu data nebyla dostupná.

Graf 19: Objem obdržených remitencí v uvedených letech

Zdroj: vlastní zpracování dle dat WorldBank (2016b)

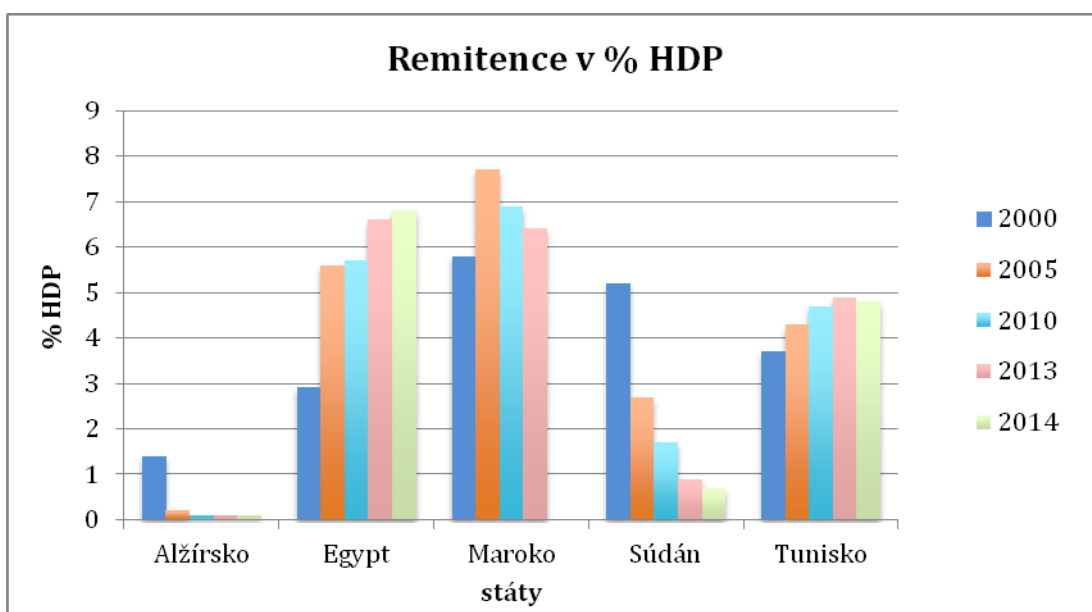
Graf č. 19 ukazuje opak grafu předešlého, a to objem remitencí, které byly zaslány z různých zemí světa právě do států regionu severní Afriky. Je zde patrné, že objem remitencí je v tomto případě daleko větší než v předchozím případě.

Největší objem obdržených remitencí byl zaznamenán v Egyptě, a to zejména v posledních letech. Nejvíce v roce 2014 (19,57 mld. USD), 2012 (19,24 mld. USD) a 2013 (17,83 mld. USD). Další zemí, kde byly zaregistrovány významné objemy obdržených remitencí v jednotlivých letech, je Maroko. Nejvíce remitencí bylo zaznamenáno v roce 2006 (7,26 mld. USD), 2008 (6,89 mld. USD) a 2013 (6,88 mld. USD). V Tunisku mírně nabyly objemy remitencí v posledních letech, nejvíce v roce 2014 (2,35 mld. USD) a 2013 (2,3 mld. USD).

Objem remitencí u jednotlivých zemí regionu severní Afriky má s každým dalším rokem stoupající charakter, výjimkou je Alžírsko, kde největší objemy obdržených remitencí byly zaznamenány od roku 2000 (0,790 mld. USD) do roku 2004 (2,5 mld. USD) a poté měly peněžní transfery klesající trend, a Súdán, kde jsou objemy těchto remitencí s každým dalším rokem velice proměnlivé.

Pro Libyi byla data dostupná od roku 2000 do roku 2006, ale objemy remitencí zde v porovnání s ostatními státy regionu severní Afriky byly bezvýznamné (nejvíce v roce 2006 0,16 mld. USD). Data pro stát Západní Sahara nebyla dostupná.

Dle odhadů Světové banky se v roce 2015 očekává růst obdržených remitencí v Egyptě, a to až o 4,2 %. Naopak pokles remitencí je očekáván v Alžírsku, Maroku a Tunisku z důvodu depreciační (oslabení měny) eura vůči dolaru, přičemž právě tyto zmíněné země remitují z 90 % v eurech. Co se týká nákladů na posílání remitencí skrze komerční banky, lze říci, že v regionu severní Afriky zůstávají náklady vyšší, než je světový průměr. Tyto náklady na remitování se pohybují okolo 8 %, avšak například náklady z Německa do Maroka nebo z Francie do Alžírsku jsou vyšší (okolo 10 %), zejména z důvodu vyšších transakčních cen, které si účtují místní komerční banky. Je také důležité zmínit, že obdržené remittance regionu severní Afriky jsou závislé zejména na migrantech pracujících v západní Evropě. (World Bank, 2015)

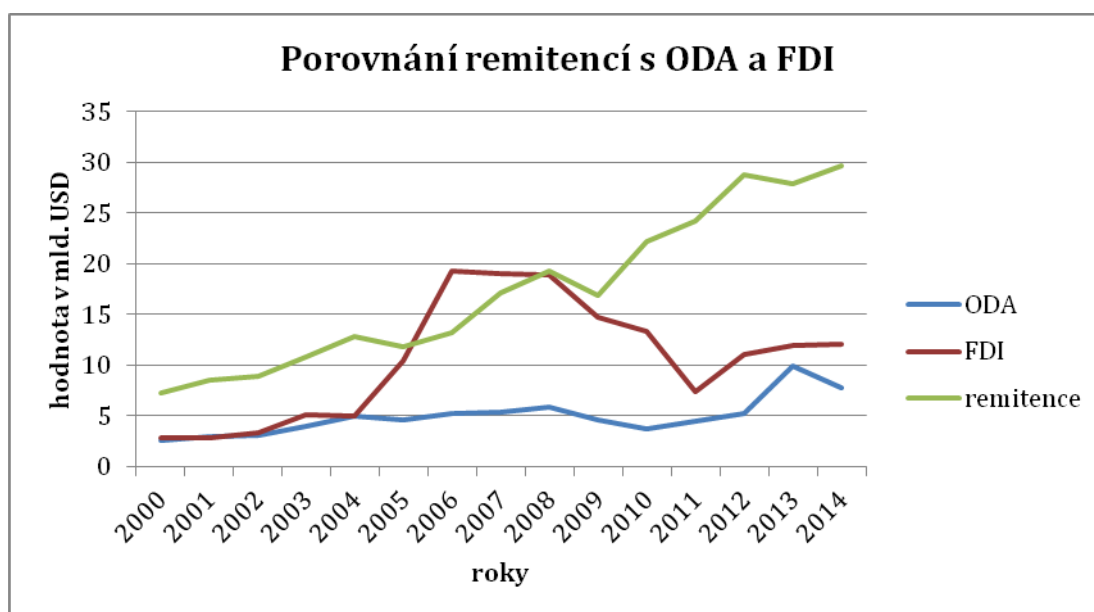

Graf 20: Objem remitencí vyjádřen v podílu na HDP (v %)

Zdroj: vlastní zpracování dle dat WorldBank (2016b)

Graf č. 20 představuje objem remitencí vyjádřený jako podíl na HDP v procentech. Největší podíly remitencí na HDP lze spatřit v Maroku, Egyptě a Tunisku. V Maroku byl zaznamenán největší podíl na HDP v roce 2001 (8,6 %), 2007 (8,5 %) a 2006 (8,3

%). V Egyptě byl největší podíl remitencí na HDP v roce 2012 (7,3 %), 2014 (6,8 %) a 2013 (6,6 %). V Tunisku pak největší podíl remitencí na HDP byl v roce 2012 (5 %), 2013 (4,9 %) a 2014 (4,8 %). Vývoj v podílu remitencí na HDP v Súdánu byl velmi proměnlivý. Od roku 2000 (5,2 %) do roku 2004 (6,5 %) byl podíl remitencí na HDP výrazně významnější než v letech následujících od roku 2005 (2,7 %) do roku 2014 (0,7 %). Data u Maroka v roce 2014 nebyla dostupná, pro Libyi a stát Západní Sahara data nebyla dostupná ani v jednom sledovaném roce.

Graf 21: Srovnání remitencí s ODA a FDI v regionu severní Afriky (v mil. USD)

Zdroj: vlastní zpracování dle dat WorldBank (2016b)

Graf č. 21 zobrazuje porovnání remitencí s ODA a FDI. Od roku 2004 do roku 2006 byl v regionu severní Afriky rapidní nárůst přímých zahraničních investic (z 5,02 mld. USD na 19,33 mld. USD). V roce 2008 byla světová finanční krize, na grafu je zaznamenán pokles FDI (z 19,26 mld. USD na 13,32 mld. USD) i ODA (z 5,92 mld. USD na 3,69 mld. USD). V roce 2010 propuklo v zemích severní Afriky arabské jaro, krize se odrazila zejména v poklesu FDI (z 13,32 mld. USD na 7,36 mld. USD), avšak nárůstem ODA (na 9,25 mld. USD mezi léty 2012 a 2013). Remitence mají vzestupný charakter od roku 2009 (z 16,93 mld. USD v roce 2009 na 29,69 mld. USD v roce

2014). Od tohoto roku (2009) až do posledního sledovaného období značně převyšují hodnoty ODA i FDI.

6.5 Brain drain v regionu severní Afriky

Cílovými destinacemi vzdělané populace z Afriky jsou země Evropy, severní Amerika a země bohaté na ropu na Blízkém východě. V první polovině 20. století byl brain drain nízký, to se však změnilo po 2. světové válce. Migrace kvalifikované pracovní síly byla od 2. poloviny 20. století rapidně růstového charakteru. Mezi léty 1960 a 1975 emigrovalo okolo 27 000 vysoce kvalifikovaných Afričanů, mezi léty 1975 a 1984 to bylo 40 000 a mezi léty 1985 a 1990 již 60 000 Afričanů s vyšší kvalifikací. Dle odhadů došlo k odlivu mozků neboli brain drainu mezi léty 1960 a 1987 okolo 30 % kvalifikované pracovní síly Afriky. V kontextu Afriky a brain drainu jsou významné tyto push faktory: demografický boom, pokles příjmů zapříčiněný inflací, devalvace měny, vyšší náklady na bydlení, nedostatečné socioekonomické podmínky k životu, vyšší nezaměstnanost, rigidní systém řízení práce, politická nestabilita, málo pracovních příležitostí, etnická či kmenová diskriminace a korupce. Pull faktorům odpovídají faktory jako stabilní mzdy, lepší podmínky k životu, možnost získat vzdělání a schopnosti, pracovní mobilita a možnost kariérního postupu, menší byrokratické kontroly, nabídka stipendií a podpora vzdělání. (Tanner, 2005)

Migranti z regionu Magreb (Maroko, Tunisko a Alžírsko) jsou většinou nekvalifikovaní pracovníci, až 70 % migrantů má základní a nižší vzdělání, 15 % má sekundární vzdělání a zbylých 15 % dosahuje vzdělání na terciární úrovni. Tito migranti hledají pracovní uplatnění, které jim umožní trvale se usadit v Evropě. Migranti z Alžírsko a Tuniska se koncentrují pouze v několika hlavních destinacích (více než 60 % sídlí ve Francii), zato migranti z Maroka jsou více geograficky rozmístěni. Na druhou stranu migranti z Egypta a Libye jsou většinou kvalifikovaní pracovníci a více migrují do arabských zemí, jejich cílem není trvalý pobyt, ale jen dočasná migrace. Brain drain je nejvýraznější v Maroku, kde téměř 20 % kvalifikované pracovní síly žije v zahraničí. Důvodem k migraci za prací jsou zejména mzdové rozdíly mezi regionem Magrebu a Evropou, ale také všeobecný charakter trhu práce a sociální podmínky, jako je například vysoká míra nezaměstnanosti mezi vysoce kvalifikovanými pracovníky v regionu

severní Afriky, nedostatek pracovních příležitostí v tomto regionu atd. (World Bank, 2010)

V severní Africe přetrvává vysoká míra nezaměstnanosti. V roce 2000 sice došlo ke snížení nezaměstnanosti v souvislosti s rostoucími cenami ropy, avšak ani tento jev nepomohl situaci na pracovním trhu výrazně zlepšit. Pracovní síla v regionu severní Afriky roste zhruba o 2,8 % za rok, zejména díky vysokému populačnímu přírůstku po roce 1980. Největší zastoupení pracovních sil je zaznamenáno u obyvatel s terciárním vzděláním, kteří se potýkají s vyšší mírou nezaměstnanosti. Tito lidé jsou v aktivním mladém věku, mají lepší přístup k informacím a vyšší očekávání nalezení dobrého zaměstnání. (World Bank, 2010)

Migrace kvalifikovaných pracovníků s sebou přináší negativní dopady na rozvoj zemí, jako například nižší míru ekonomického růstu, nižší lidský kapitál apod. Lidský kapitál přispívá k vytváření pozitivních externalit v důsledku inovací a přijímání nových technologií a také vede k vyšším daňovým příjmům. Na druhou stranu nedostatek kvalifikovaného personálu, zejména pracovníků ve zdravotnictví a školství v rozvojových zemích, představuje největší bariéru hospodářského a sociálního rozvoje. (World Bank, 2010)

Dopady migrace kvalifikovaných pracovníků se budou lišit v závislosti na tom, jak efektivně vzdělání dané země generuje produktivní schopnosti a dovednosti a jak efektivně jsou tyto umy využity v zaměstnání. Je nutné také analyzovat, zda se studentům vyplatí investovat do vzdělání a přijít tak o peníze, které by si vydělali, kdyby tento čas, kdy chodí do školy, trávili v práci. Například výdaje na terciární vzdělávání v Maroku a Tunisku jsou o 30–55 % vyšší než v asijských zemích, proto lidé často volí emigraci za prací do zahraničí, než aby navštěvovali školu, kterou by museli zaplatit, což by pro ně představovalo ušlé zisky. Navíc země severní Afriky obecně nejsou rychle rostoucího charakteru ani ekonomiky založených na znalostech, což naznačuje, že zde narážíme na problém tvorby lidského kapitálu.

Dále je důležité zmínit, že kvalifikovaní migranti jsou v zahraničí většinou zaměstnání na pozicích, které neodpovídají jejich kvalifikaci. Avšak zkušenosti a znalosti, které se v zahraničí naučí, mohou přispět k zdokonalení jejich vlastních schopností po návratu do vlasti. Nicméně někteří kvalifikovaní migranti skončí v zahraničí v nízko kvalifikované profesi, tento jev lze označit jako „plýtvání mozků“.

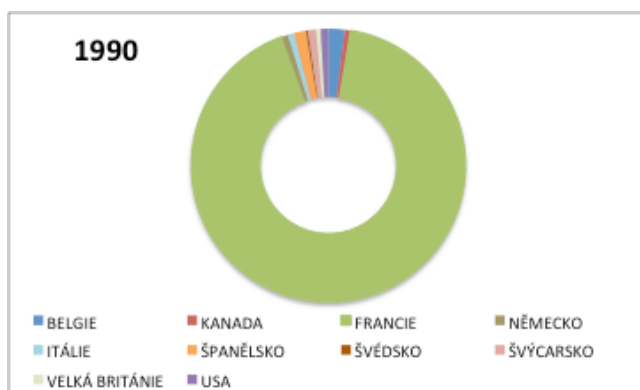
V tomto případě budou vynaloženy stejné náklady na vzdělání jako na emigraci kvalifikovaného pracovníka (ztráta veřejných investic, ztráta sociálních výnosů do lidského kapitálu). V ekonomikách zemí severní Afriky lze zaznamenat právě tuto formu „plýtvání mozků“, je zde velmi vysoká nezaměstnanost mladých a vzdělaných obyvatel na trhu práce. Například v Maroku 1 ze 4 absolventů univerzity působící na trhu práce je nezaměstnaný, v Alžírsku je to 1 z 5 absolventů a v Egyptě 1 ze 6 absolventů. V míře nezaměstnanosti absolventů je zde také zřetelný genderový rozdíl, u žen je až 2x a 3x vyšší míra nezaměstnanosti než u mužů, tento jev je patrný v Alžírsku a Egyptě.

Region severní Afriky je charakteristický i nízkou produktivitou, což naznačuje důležitý faktor, že zaměření vzdělávacích systémů (kvantitou i kvalitou) v tomto regionu není v souladu s cíli hospodářského rozvoje. Země severní Afriky mají celkově nižší podíl univerzitních studentů v oblasti studijních oborů týkajících se vědy, techniky a technologie ve srovnání s Asií a Latinskou Amerikou. Naopak vysoký podíl studentů na univerzitách je v oblasti humanitních a společenských věd. Toto rozložení studentů tak nepřispívá k vyššímu růstu země. (World Bank, 2010)

Data ohledně brain drainu jsou dostupná pouze za 2 sledovaná období, a to rok 1990 a rok 2000. Proto jsou v následujících analýzách použita tato časová období. Zde nastává omezení, jelikož změny a reakce na různé politické a ekonomické přechody nelze dohledat a analyzovat. Statistiky dále neumožňují analyzovat, zda migrant byl vzdělán v zemi hostitelské či zemi domovské, což může mít dopad na veřejné výdaje či investice samotného migranta.

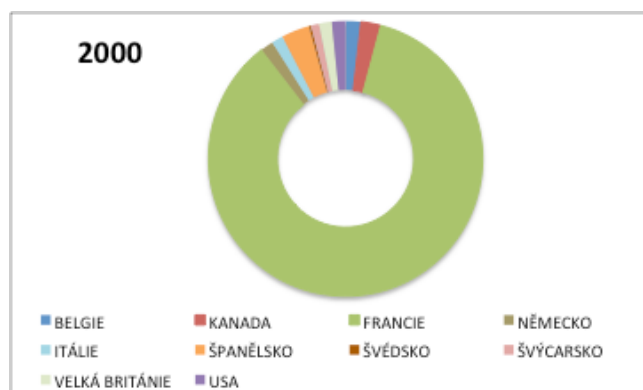
6.5.1 Alžírsko

Odliv mozků z Alžírsku je zaznamenán v grafu č. 22 a 23, kde je zobrazen brain drain za roky 1990 a 2000. V rámci tohoto grafu bylo vybráno 10 zemí, kam migranti směřovali nejčastěji. Největší podíl migrantů zamířil z Alžírsku do Francie (92 % ze sledovaných zemí v roce 1990 a 85 % v roce 2000), dále pak v roce 1990 v daleko menší míře do Belgie (2 %), Kanady, Španělska, Německa, Itálie, Švýcarska, Velké Británie, USA (1 %) a Švédska (pod 1 %). V roce 2000 poté do Španělska (3 %), Kanady, Velké Británie, Německa, USA a Belgie (2 %), Itálie (1 %) a Švédska (pod 1 %).

Graf 23: Brain drain v Alžírsku, 1990

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

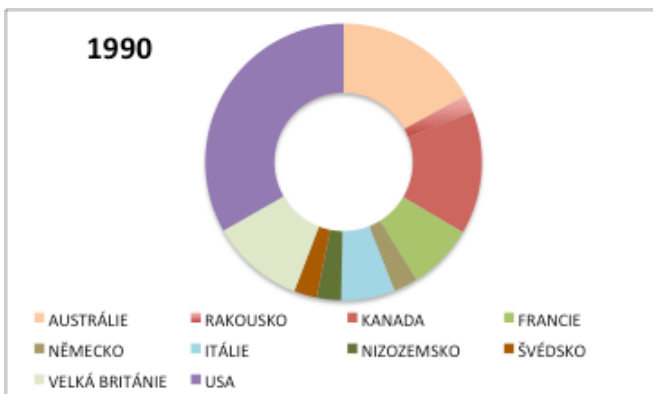
Graf 22: Brain drain v Alžírsku, 2000

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

6.5.2 Egypt

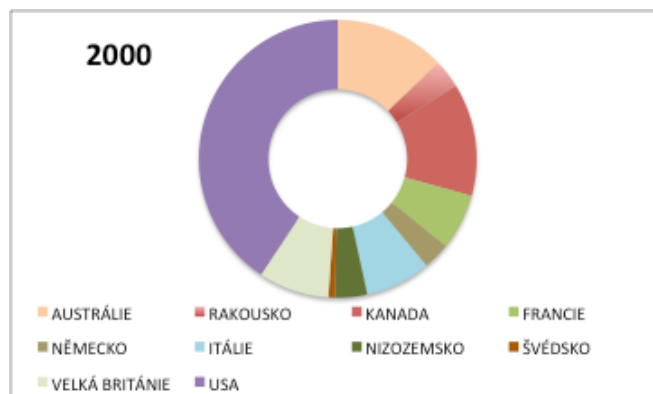
Brain drain v Egyptě je zaznamenán v grafu č. 24 a 25, kde je zobrazen odliv mozků za roku 1990 a 2000. V rámci tohoto grafu bylo vybráno 10 zemí, kam migranti směřovali nejčastěji. Největší podíl migrantů zamířil z Egypta do USA (33 % ze sledovaných zemí v roce 1990 a 41 % v roce 2000), dále pak v roce 1990 do Austrálie (17 %), Kanady (14 %), Velké Británie (11 %), Francie (8 %), Itálie (6 %), Německa, Nizozemí, Švédska (3 %) a Rakouska (2 %). V roce 2000 byl brain drain vyjma USA zaznamenán do Austrálie, Kanady (13 %), Velké Británie, Itálie (8 %), Francie (6 %), Nizozemí (4 %), Německa, Rakouska (3 %) a Švédska (1 %).

V současné době jsou emigranti z Egypta, kteří směřují do zemí OECD, z větší části kvalifikovaní pracovníci, naopak tomu je v případě emigrace do některých arabských zemí, kde se jedná spíše o pracovníky s nízkou kvalifikací. Z hlediska vykonávání profese v zahraničí jsou migranti z Egypta zaměstnáváni spíše v profesích s nízkou kvalifikací (50,5 % v roce 2006). Tento jev je platný zejména v zemích východní Evropy, kde migranti nejčastěji pracují jako prodejní a servisní pracovníci. Naopak v některých arabských zemích a západní Evropě jde o spíše o profese na vyšší úrovni s požadavkem vyšší kvalifikace (odborníci, technici apod.). (MPC, 2013g)

Graf 24: Brain drain v Egyptě, 1990

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

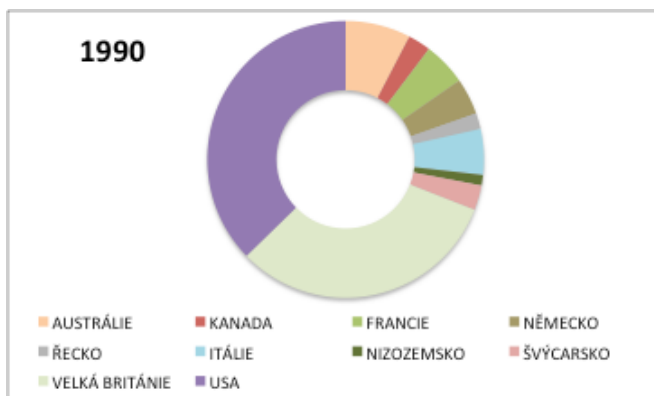
Graf 25: Brain drain v Egyptě, 2000

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

6.5.3 Libye

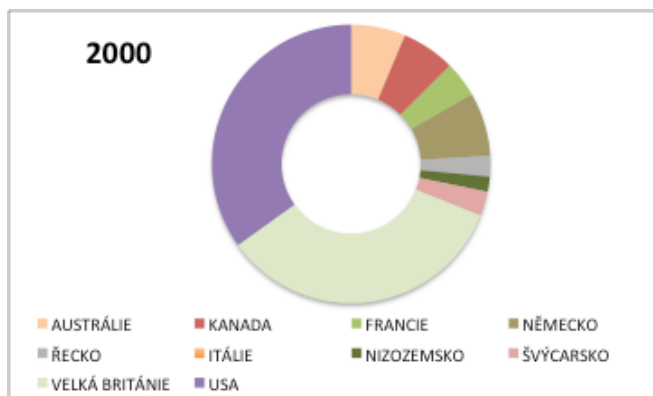
Odliv mozků v Libyi se odehrával v obou sledovaných obdobích zejména směrem do USA a Velké Británie. V roce 1990 migrace za práci do USA představovala 37 % ze všech 10 sledovaných zemí a 32 % do Velké Británie. Dále migranti v roce 1990 odcházeli do Austrálie (8 %), Itálie, Francie (5 %), Německa (4 %), Kanady, Švýcarska (3 %), Řecka (2 %) a Nizozemí (1 %). V roce 2000 se emigrovalo nejvíce do USA (35 %), Velké Británie (34 %), dále pak do Německa (7 %), Austrálie, Kanady (6 %), Francie (4 %), Řecka, Švýcarska (3 %) a Nizozemí (2 %). Veškeré zmíněné informace jsou zobrazeny na grafu č. 26 a 27.

V současné době je migrace obyvatel z Libye do zahraničí za práci jen okrajový jev, jestliže se tak stane, jedná se především o podnikatele nebo studenty, kteří mají tendenci migrovat jen na přechodnou dobu. Nejčastěji do Itálie, UK nebo Izraele. (MPC, 2013h)

Graf 26: Brain drain v Libyi, 1990

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

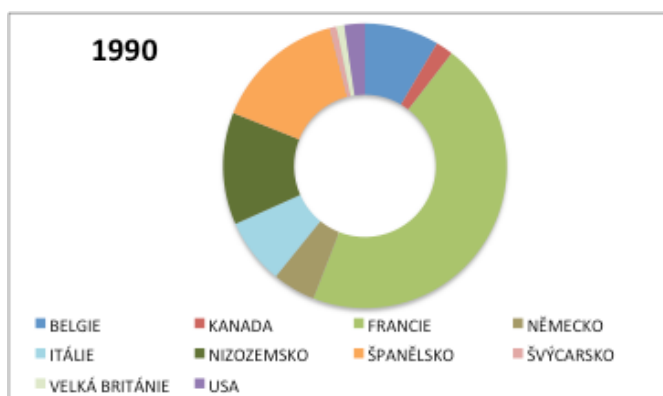
Graf 27: Brain drain v Libyi, 2000

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

6.5.4 Maroko

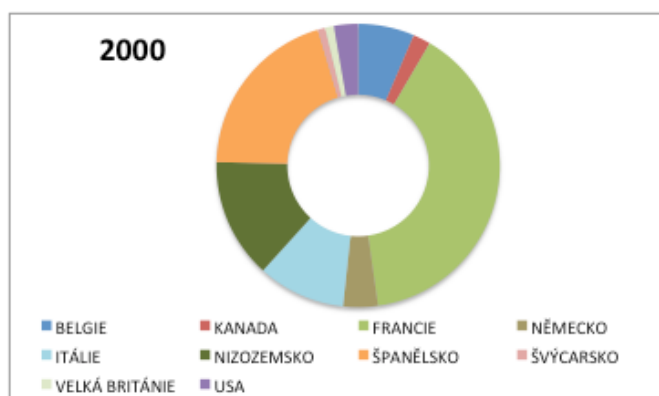
Odliv mozků z Maroka je diverzifikovaný vyjma Francie, kam směřovala většina migrantů (v roce 1990 to bylo 45 % ze sledovaných zemí a v roce 2000 39 %). Ostatní cílové země emigrace za prací z Maroka byly v roce 1990 Španělsko (15 %), Nizozemí (13 %), Belgie (9 %), Itálie (7 %), Německo (5 %), Kanada, USA (2 %), Švýcarsko a Velké Británie (1 %) – viz graf č. 28. V roce 2000 poté migranti nejčastěji směřovali do Španělska (20 %), Nizozemí (14 %), Itálie (10 %), Belgie (6 %), Německa (4 %), USA (3 %), Kanady (2 %), Švýcarska a Velké Británie (1 %) – viz graf č. 29.

Emigranti z Maroka žijící v zemích OECD jsou většinou osoby s nízkým stupněm vzdělání a nacházejí se nejčastěji v Itálii a Španělsku, kde jsou zaměstnáni v profesích s nízkou kvalifikací (obsluha strojů a zařízení, montéři, řemeslníci, prodavači apod.). (MPC, 2013i)

Graf 28: Brain drain v Maroku, 1990

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

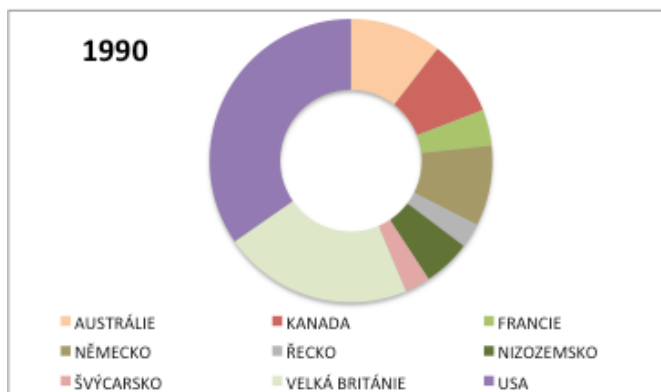

Graf 29: Brain drain v Maroku, 2000

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

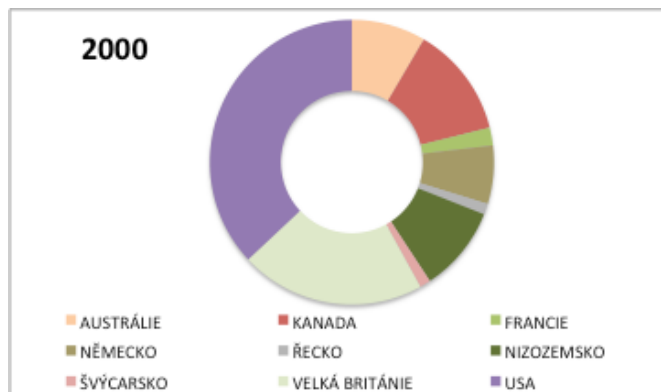
6.5.5 Súdán

V Súdánu platí obdobný fakt jako v Lybii, tedy nejčastější cílové země migrantů byly USA a Velká Británie. V roce 1990 byl podíl ze sledovaných zemí do USA 35 % a do Velké Británie 22 %, migranti v tomto období dále směřovali do Austrálie (10 %), Kanady, Německa (9 %), Nizozemí (5 %), Francie (4 %), Řecka a Švýcarska (3 %) – viz graf č. 30. V roce 2000 byla nejčastější cílovou zemí USA z 37 % a Velká Británie z 21 %, dále se jednalo o Kanadu (13 %), Nizozemí (10 %), Austrálii (8 %), Německo (7 %), Francii (2 %), Řecko a Švýcarsko (1 %) – viz graf č. 31.

Graf 30: Brain drain v Súdánu, 1990

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

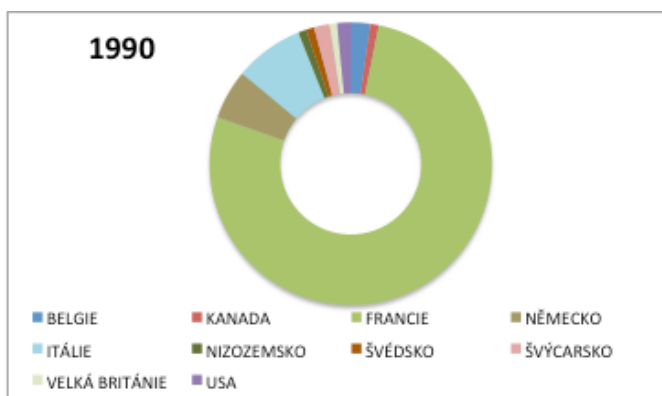
Graf 31: Brain drain v Súdánu, 2000

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

6.5.6 Tunisko

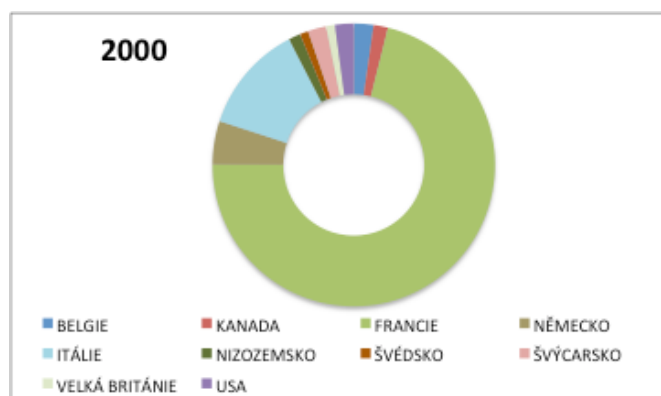
Odlivu mozků v Tunisu jasně dominuje Francie (77% podíl v roce 1990 a 71 % v roce 2000). Další cílové země migrantů v roce 1990 byly Itálie (8 %), Německo (6 %), Belgie, Švýcarsko (2 %), Kanada, USA, Velká Británie, Švédsko a Nizozemí (1 %) – viz graf č. 32. V roce 2000 migranti směřovali nejčastěji vyjma Francie do Itálie (13 %), Německa (5 %), Švýcarska, Kanady, Belgie, USA (2 %), Velké Británie, Nizozemí a Švédska (1 %) – viz graf č. 33.

V současné době je podíl kvalifikovaných pracovníků z Tuniska do zahraničí z celkového počtu emigrantů vysoký. Vyšší investice do vzdělávacího systému v Tunisku se minuly účinkem, jelikož vzdělaní lidé migrují do zahraničí z důvodu malého počtu pracovních příležitostí odpovídajících jejich vzdělání v domácí zemi. Navíc v roce 2011 v zemi prudce vzrostla nezaměstnanost (viz graf č. 16), což vedlo k vyšší míře emigrace nejen kvalifikovaných pracovníků, ale také osob s nízkou kvalifikací. (MPC, 2013j)

Graf 32: Brain drain v Tunisku, 1990

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

Graf 33: Brain drain v Tunisku, 2000

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat WB (2015)

Brain drain však v některých případech může přinést dané zemi i pozitivní externality. Jedná se o budoucí pozitivní vývoj růstu dané země díky efektivně vyvinutým diasporám v zahraničí, které umožní urychlit know-how, podporu inovací či budou přispívat k posílení přeshraničních obchodních sítí. Mohlo by také dojít k přesunu norem a hodnot (například významu vzdělání, nižší plodnosti), které mají pozitivní dopad na růst v průběhu času. (World Bank, 2010)

Pokud jde o třetí výzkumnou otázku, tedy trendy remitencí a brain drainu v regionu severní Afriky, lze shrnout, že remitence mohou mít vliv na rozvoj jak pozitivní, tak i negativní, stejně jako v případě migrace. Také mají odlišné dopady na makroekonomické a mikroekonomické úrovni. Pozitivní dopady jsou například okamžitý efekt remitencí na snížení chudoby. Na druhou stranu obdržené finance jsou často využity spíše na spotřebu než na úspory či investice, tedy celkový vliv lze mnohdy považovat za sporný. Remitence však mohou rovněž prohlubovat nerovnost, nevedou k hospodářskému růstu země, mohou vyvolat holandskou nemoc či vést k tzv. morálnímu hazardu.

Do regionu severní Afriky proudí okolo 10 % světových remitenčních toků, největší příjemcem je Egypt. Naopak největším odesílatelem remitencí je v tomto regionu Libye. Z hlediska remitencí v procentech na HDP je největší význam remitencí v Egyptě, Maroku a Tunisku. Při srovnání remitencí s ODA a FDI v tomto regionu je

patrné, že právě remitence mají největší význam, přičemž od roku 2009 je zjevný stoupající charakter vývoje oproti ODA a FDI v regionu.

Brain drain má taktéž negativní i pozitivní dopady na rozvoj země (podrobněji viz kapitola 4.4). Cílové země severoafrické vzdělané populace jsou země Blízkého východu, Severní Ameriky a západní Evropy. Důvodem k migraci za prací do jiné země je mimo jiné vysoká nezaměstnanost kvalifikované pracovní síly resp. nemožnost jejího uplatnění. Na druhou stranu je však nutné poukázat také na skutečnost, že migranti jsou většinou v zahraničí zaměstnaní na pozicích, které neodpovídají jejich kvalifikaci, a nemohou tak rozvíjet své schopnosti a dovednosti.

7. ZÁVĚR

Cílem diplomové práce byla analýza migračních trendů a jejich dopadů na socioekonomický rozvoj v regionu severní Afriky. Tento cíl jsem se pokusila naplnit prostřednictvím tří výzkumných otázek, jejichž zodpovězení je k dispozici v praktické části textu (kapitoly 5 a 6).

Migrace v regionu severní Afriky probíhala již v historických dobách transsaharského obchodu, dobývání či náboženských poutí. V posledních letech se však její charakter změnil: nejprve došlo k nárůstu poptávky po nekvalifikované pracovní síle v jižní Evropě a v posledních dvou letech zase probíhá migrační krize, v jejímž rámci proudí mnoho obyvatel Blízkého východu směrem do Afriky a dále do Evropy. V regionu severní Afriky probíhají všechny typy migrace – migrace tranzitní, migrace zdrojová a migrace cílová.

Každá země severní Afriky má odlišné push a pull faktory migrace, v některých zemích převládají konflikty, sucho, špatná ekonomická situace či politické krize. Na druhou stranu v některých zemích je relativně dobrá životní úroveň, dobrá infrastruktura apod. S těmito vlivy souvisí charakteristika emigrace a imigrace obyvatel.

Migrace s sebou přináší pozitivní i negativní dopady na rozvoj. V některých případech není snadné jednoznačně určit, jaký vliv migrace na rozvoj má. Jedná se například o problematiku pracovního trhu pro přijímající zemi, kde migrace může představovat důležitý zdroj pracovní síly, ale také příliv nekvalifikovaných pracovníků, kteří budou prohlubovat míru nezaměstnanosti v regionu. Mnohé země tak musejí zavádět obranná opatření či různá legislativní nařízení. V Libyi například zahraniční pracovníky vítají, ale chybí jim kvalifikovaná pracovní síla, naopak v Tunisku jsou přichozí zahraniční pracovníci vysoce kvalifikovaní. Dále má migrace vliv na výši mezd v cílové zemi, podobně jako na veřejné výdaje (vyšší příjem z daní vs. výdaje na sociální služby). Rovněž může migrace (zejména migrace pro zdrojovou zemi) ovlivňovat rozvoj obchodních sítí, děje se tak například v Alžírsku, Egyptě či Maroku.

V kontextu migrace musí být zmíněna problematika remitencí a brain drainu. Remitence v regionu severní Afriky hrají důležitou roli, do regionu proudí okolo 10 % světových remitenčních toků a remitence zde tvoří významný zdroj externích financí.

Největším odesílatelem remitencí regionu je Libye, naopak největší příjemce remitencí regionu je Egypt. Dle porovnání remitencí v podílu na HDP je největší význam remitencí v Maroku, Egyptě a Tunisku. Zároveň zde platí skutečnost, že remitence jsou v regionu významnější než ODA a FDI.

V regionu severní Afriky působí několik push faktorů, které motivují kvalifikovanou pracovní sílu k emigraci, tzv. brain drainu. Jedná se například o vyšší nezaměstnanost, rigidní systém řízení práce, málo pracovních příležitostí, korupci apod. Vzdělaná populace je v regionu severní Afriky geograficky rozmístěná, nižší úroveň vzdělání je více patrná v oblasti Magrebu. Analýzou bylo zjištěno, že kvalifikovaní obyvatelé zemí severní Afriky z hlediska brain drainu ve sledovaných obdobích migrují do různých států světa, avšak v Alžírsku, Maroku a Tunisku převládá migrace do Francie, naopak v Egyptě, Libyi a Súdánu převažuje migrace do USA.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Aktuálně.cz. 2011. *Súdán*. Aktuálně.cz wiki, 21. červen. URL
<<http://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/sudan/r~i:wiki:1459/>>

Altai Consulting for IOM MENA Regional Office. 2015. *Migration Trends Across the Mediterranean: Connecting the Dots*. URL
<http://www.altaiconsulting.com/docs/migration/Altai_Migration_trends_across_the_Mediterranean.pdf>

Anh, H.T.K. 1998.: *Spontaneous rural to urban migration and its link to rural development in Vietnam*. Canada: National library of Canada. URL
<http://www.collectionscanada.gc.ca/obj/s4/f2/dsk2/tape15/PQDD_0028/MQ33843.pdf>

BBC. 2014. *Italy migrants: Nineteen 'suffocate' aboard boat from Africa*. BBC.com, 19 July. URL <<http://www.bbc.com/news/world-europe-28383622>>

Bogue, D. J. 2010: *International Migration: What is Driving it? What is its Future?* Chicago: University of Chicago. URL
<<http://popcenter.uchicago.edu/archived/2010.10.28%20Bogue%20Migration%20Paper%20DRIFT.pdf>>

Brázová, V. K., et al. 2011: *Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. URL
<http://www.iom.cz/files/Migrace_a_rozvoj-MONOGRAFIE1.pdf>

Brettell, C.B., Hollifield, J.F. 2015. *Migration Theory: Talking across disciplines*. NY: Routledge.

Carling, J. 2005: *Migrant remittances and development cooperation*. Oslo: International Peace Research Institute. URL
<https://www.files.ethz.ch/isn/38111/2005_01_12_migrant_remittances_and_development_cooperation.pdf>

Castles, S. 2002: *Environmental change and forced migration: making sense of the debate*. Switzerland: Evaluation and Policy Analysis Unit United Nations High Commissioner for Refugees. URL <http://www3.hants.gov.uk/forced_migration.pdf>

Collier, P.: 2013: *Exodus: How migration is changing our world*. Oxford: University of Oxford.

ČTK. 2015a. *Migrační krize 2015: 894.000 uprchlíků a nejednotný postoj zemí EU*. České noviny.cz, 8. prosinec. URL <<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/migracni-krize-2015-894-000-uprchliku-a-nejednotny-postoj-zemi-eu/1290506>>

ČTK. 2015b. *Ve Středomoří utonulo 700 uprchlíků, vyšle EU vojenské lodě?* Aktuálně.cz, 20. duben. URL <<http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/ve-stredozemnim-mori-ztroskotala-lod-az-700-mrtvych/r~4269a7e8e66a11e488b0002590604f2e/>>

De Haus, H. 2006: *Trans-Saharan Migration to North Africa and the EU: Historical Roots and Current Trends*. Migration Policy Institute, 1 November. URL <<http://www.migrationpolicy.org/article/trans-saharan-migration-north-africa-and-eu-historical-roots-and-current-trends/>>

Douglas, S., Massey, S., Taylor, E.J., Adepoyu, A., a kol.: 2004: *International migration: Prospects and policies in a global market*. Oxford: Oxford university press.

Drbohlav, D., Uherek, Z. 2007: *Reflexe migračních teorií*. Praha: Karlova univerzita. URL <<https://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf>>

Dušková, L., Harmáček J. a kol.: 2011: *Encyklopedie rozvojových studií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Eastrly, W., Nyarko, Y. 2008. *Is the brain drain good for Africa?* Global economy and developmnet. Working papers 19. URL <<http://dri.as.nyu.edu/docs/IO/12607/DRIWP31.pdf>>

Fendrychová, S. 2016: *Obyvatelé nejmladšího státu světa prchají tam, odkud před pár lety utekli. Žene je nejen hlad*. Aktuálně.cz, 17. červenec. URL <<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/hladovi-obyvatele-utikaji-z-jizniho-sudanu-boje-utichly-huma/r~2699ad6c481911e68afb002590604f2e/?redirected=1476596752>>

Finančné centrum o peniazoch. 2016. *Prevod meny*. URL <<http://openiazoch.zoznam.sk/kalkulacky/prevod-mien/tnd-usd/>>

Ghosh, B. 2006. *Migrants' Remittances and Development. Myths, rhetoric and realities*. Geneva, Haag: International Organization for Migration, Bimal Ghosh and The Hague Process on Refugees and Migration. URL <<http://thehagueprocess.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/01/Myths-Rhetoric-Realities-Migrants-Remittances-and-Development-Bimal-Ghosh-Issued.pdf>>

Gyimah – Brempong, K. 1990.: *Dualistic development model and urban unemployment in LDCs: Theory and evidence from tropical Africa*. Journal of Economic Development. Vyd č.15, č.1. URL <<http://jed.or.kr/full-text/15-1/9.pdf>>

Harris, J.R., Todaro, M.P. 1970. *Migration, unemployment and development: a two-sector analysis*. The American Economic review. URL <<https://assets.aeaweb.org/assets/production/journals/aer/top20/60.1.126-142.pdf>>

Chami, R., Barajas, A. a kol. 2008: *Macroeconomic Consequences of Remittances*. Washington, DC: International Monetary Fund. URL <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/op/259/op259.pdf>>

ILO 2015. *ILOSTAT Database*. URL <<http://www.ilo.org/ilostat/faces/home/statisticaldata>>

IMF. 2015. *Staff background paper for G20 surveillance note international migration: recent trends, economic impacts and policy implications*. URL <<https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/2015/111515background.pdf>>

- IOM. 2012a. *Algeria*. URL <<http://www.iom.int/countries/algeria>>
- IOM. 2012b. *Egypt*. URL <<http://www.iom.int/countries/egypt/general-information>>
- IOM. 2012c. *Libya*. URL <<http://www.iom.int/countries/libya/general-information>>
- IOM. 2012d. *Sudan*. URL <<http://www.iom.int/countries/sudan/general-information>>
- IOM. 2012e. *Tunisia*. URL <<http://www.iom.int/countries/tunisia/general-information>
2012>
- IOM, 2014a. *Middle East and North Africa URL*
<<https://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/where-we-work/africa-and-the-middle-east/middle-east-and-north-africa.html>>
- IOM. 2014b. *IOM migration initiatives 2015: Regional strategies: migration and cities*. URL <http://publications.iom.int/system/files/pdf/migration_initiatives2015.pdf>
- IOM. 2014c. *Morocco*. URL <<http://www.iom.int/countries/morocco/general-information>>
- IOM. 2015a. *Migration Initiatives: Middle East and North Africa*. URL
<<http://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/MI-2015-Middle-East-and-North-Africa.pdf>>
- IOM. 2015b. *Sources and Definitions for Country Facts and Figures*. URL
<<http://www.iom.int/sources-and-definitions-country-facts-and-figures>>
- IOM. 2015c. *IOM world migration report 2015: Migrants and Cities: New partnership to manage mobility*. URL <http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf>
- IOM. 2015d. *IOM migration initiatives 2016: migration governance and sustainable development*. URL <https://publications.iom.int/system/files/migration_initiatives2016.pdf>
- IOM. 2016. *World Migration*. URL <<http://www.iom.int/world-migration>>
- Jennissen, R. 2006: *Economic theories of international migration and the role of immigration policy*. The Netherlands: Research and Documentation Centre of the Dutch Ministry of Justice and Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute. URL
<<http://epc2006.princeton.edu/papers/60112>>
- Kaijage, J.N. 2008: *The impacts of international remittances on receiving countries at the micro and macro level and policy options for increasing remittance effectiveness: Reviewing the literature*. Maastricht: Maastricht University. URL
<<http://arnop.unimaas.nl/show.cgi?fid=15124>>

- Kalenda, J. 2010. *Světový systém a mezinárodní migrace: konceptualizace vzájemných vztahů*. Katedra sociologie a andragogiky FF UP, Olomouc, Sociológia 42, vyd. č. 4 URL <<http://web.b.ebscohost.com/>>
- Kassar, H., Dourgnon, P. 2014. *The big crossing: illegal boat migrants in the Mediterranean*. European Journal of Public Health, Vyd. 24. Oxford University Press. URL <http://eurpub.oxfordjournals.org/content/24/suppl_1/11>
- Klíčnicková, M., Černohous, T. 2015.: *Mezinárodní status Západní Sahary: analýza konfliktu a jeho mediace. Obrana a strategie*. Ročník 2015, článek 2. URL <<http://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2015/2-2015/clanky/mezinarodni-status-zapadni-sahary.html#32>>
- King, R. 2012. *Theories and Typologies of Migration*. Malmö: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM). URL <<http://www.mah.se/upload/Forskningssentrum/MIM/WB/WB%203.12.pdf>>
- Koschin, F.: 2005: *Demografie poprvé*. Praha: VŠE v Praze.
- Kureková, L. 2011.: *Theories of migration: Conceptual review and empirical testing in the context of the EU East- West flows*. University College London. URL <http://cream.conference-services.net/resources/952/2371/pdf/mecsc2011_0139_paper.pdf>
- Lahlou, M.(2003): *Le Maghreb: Lieux de Transit*. URL <<http://www.lapenseedemidi.org/revues/revue10/articles/Lahlou.pdf>>
- Lee, E. S. 1966: *A theory of migration*. Demography, č. 1, vyd. 3. URL <<http://www.cedir.fr/cedir2/wp-content/uploads/2012/07/LEE-A-theory-of-migration.pdf>>
- Malthus, T. R. 1798.: *An Essay on the Principle of Population*. London: Electronic Scholarly Publishing Project. URL <<http://rescuingscholarlyresearch.org/wp-content/uploads/2015/04/Malthus-1798.pdf>>
- Metcalfe-Hough, V. 2015. *The migration crisis? Facts, challenges and possible solutions*. London: Overseas Development Institute. URL <<http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/9913.pdf>>
- Minter, W. 2011: *African Migration, Global Inequalities, and Human Rights : Connecting the Dots*. Uppsala: Nordiska Afrikan Institutet. URL <<http://nai.diva-portal.org/smash/get/diva2:442755/FULLTEXT02.pdf>>
- MPC. 2012. *Migration profile Sudan*. URL <http://www.carim.org/public/migrationprofiles/MP_Sudan_EN.pdf>
- MPC 2013a. *Migration facts Algeria*. URL <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/fact_sheets/Factsheet%20Algeria.pdf>
- MPC 2013b. *Migration facts Egypt*. URL <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/fact_sheets/Factsheet%20Egypt.pdf>
- MPC 2013c. *Migration facts Libya*. URL <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/fact_sheets/Factsheet%20Libya.pdf>

- MPC. 2013d. *Migration facts Morocco*. URL <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/fact_sheets/Factsheet%20Morocco.pdf>
- MPC. 2013e. *Migration facts Tunisia*. URL <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/fact_sheets/Factsheet%20Tunisia.pdf>
- MPC. 2013f. *Migration profile Algeria*. URL <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Algeria.pdf>
- MPC. 2013g. *Migration profile Egypt*. URL <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Egypt.pdf>
- MPC. 2013h. *Migration profile Libya*. URL <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Libya.pdf>
- MPC. 2013i. *Migration profile Morocco*. URL <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Morocco.pdf>
- MPC. 2013j. *Migration profile Tunisia*. URL <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Tunisia.pdf>
- Musette, S. B. 2014: *Aspects of crisis migration in Algeria*. Forced Migration Review vyd. 45. URL <<http://web.b.ebscohost.com>>
- ÖBERG, S. 1995. *Theories on inter-regional migration: an overview*. Laxenburg, Austria: International Institute for Applied Systems Analysis. URL <www.iiasa.ac.at/cgi-bin/pub/pubsrchKK>
- OSN. 2012: *Classification of countries by major area and region of the world*. URL <<http://esa.un.org/wpp/excel-Data/country-Classification.pdf>>
- OSN. 2015: *International migrant stock 2015*. URL <<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml>>
- OSN. 2016. *Population Division: World Population Prospects, the 2015 revision*. URL <<http://esa.un.org/unpd/wpp/dataquery/>>
- Procházková Ilinitchi, C. 2010: *Vybrané teorie migrace a jejich význam při vytváření migračních politik*. Praha: Acta oeconomica pragensia. URL <<https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=319.pdf>>
- Prokopová, K. 2010.: *Dárfúr - příčiny probíhajícího konfliktu*. E-polis.cz, 13. prosinec. URL <<http://www.e-polis.cz/clanek/darfur-priciny-probihajiciho-konfliktu.html>>
- Sassen, S. 2000.: *Regulating immigration in a global age: A new policy Landscape.* "The Annals of the American Academy." Annals of the American Academy of Political and Social Science. Vyd. 570. URL <<http://jstore.org>>
- Skeldon, R.: 2001: *Migration & Development: A global perspective*. Edinburg: Addison Wesley Longman.

- Směliková, E.: 2010: *Ekonomická geografie Asie, Afriky a Latinské Ameriky*. Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- Souralová, A. 2009. *Care drain versus brain drain: Pracovní migrace žen* URL <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/ASouralova_CareDrainVSBrainDrain_1.pdf>
- Stephen, C., Miller, M. J. 2003: *The age of migration*. New York: Palgrave Macmillan.
- Stojanov, R.; Duží, B. 2013: *Migrace jako adaptace na změnu klimatu*. Praha: CzechGlobe – Centrum pro studium dopadů globální změny klimatu. URL <www.stojanov.org/file/stojanov-duzi_2013-mv-cc-adaptace.pdf>
- Stojanov, R.; Novosák, J. 2008: *Mezinárodní migrace a rozvoj – (ne)čekané souvislosti? Stručný nástin problematiky*. Praha: Člověk v tísni. URL <http://www.rozvojovka.cz/download/docs/13_migrace-a-rozvoj.pdf>
- Šerý, M.: 2013: *Regionální geografie Afriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Tanner, A.: 2005: *Emigration, Brain Drain and Development: The case of sub-Saharan Africa*. Helsinki: Finland and Migration policy institute.
- Taylor, J.E.: 2003: *Migration. Encyclopedia of Population*. Vyd. 2. New York : Macmillan Reference.
- Thet, K.K. 2014.: *Pull and Push Factors of Migration: A Case Study in the Urban Area of Monywa Township, Myanmar*. URL <<http://www.worldofstatistics.org/files/2014/03/Pull-and-Push-Factors-of-Migration-Thet.pdf>>
- UNHCR. 1992. Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees. URL <<http://www.unhcr.org/4d93528a9.pdf>>
- UNHCR. 2014. *UNHCR Mid-Year Trends 2015*. URL <<http://unhcr.org/54aa91d89.html>>
- UNHCR. 2015. *UNHCR Mid-Year Trends 2015*. URL <<http://www.unhcr.org/56701b969.html>>
- UNHCR. 2016a. *Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean*. URL <<http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>>
- UNHCR. 2016b. *Middle East and North Africa*. URL <<http://www.unhcr.org/middle-east-and-north-africa.html>>
- World Bank. 2010. Migration report: *Labor Migration from North Africa Development Impact, Challenges, and Policy Options*. URL <<http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/MIGRATIONREPORT.pdf>>
- World Bank. 2013. Migration and development brief 21: *Migration and Remittance Flows: Recent Trends and Outlook, 2013-2016*. URL <<http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1288990760745/MigrationandDevelopmentBrief21.pdf>>

World Bank. 2015. Migration and development brief 25: *Migration and Remittances Recent Developments and Outlook*. URL <<http://pubdocs.worldbank.org/pubdocs/publicdoc/2015/10/102761445353157305/MigrationandDevelopmentBrief25.pdf>>

World Bank. 2016a. *World DataBank*. URL <<http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>>

World Bank. 2016b. *Region: Middle East and North Africa*. URL <<http://www.worldbank.org/en/region/mena>>

World Factbook. 2015: *Western Sahara: Introduction*. URL <<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/wi.html>>

World Factbook. 2016. *Country views web*. URL <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ag.html>>

Yang, X., Sachs, J. 2008: *Economic development and the division of labor*. UK: Blackwell publishing.

Youngblood Coleman, D. 2015: *Sudan: 2015. Country review*. URL <<http://www.countrywatch.com/Content/pdfs/reviews/B45449L8.01c.pdf>>

Zohry, A. 2014. *Migration from the Middle East and North Africa to Europe: Past Developments, Current Status and Future Potentials*. Amsterdam: Amsterdam University Press. URL <www.oapen.org/download?type=document&docid=496763>